

DE PSY- CHO- LOOG

MAANDBLAD NEDERLANDS INSTITUUT VAN PSYCHOLOGEN

JAARGANG 57 • NR 11 • NOVEMBER 2022

POLARISATIE ALS COMPLEX VERSCHIJNSEL • GRENDOVERSCHRIJDEND GEDRAG DOOR OPLEIDERS EN TRAINERS • INVLOED FINANCIËLE PROBLEMEN OP ANGST- EN DEPRESSIEKLACHTEN • FUSIE NIP EN NVGZP: TERUGBLIK EN VOORUITBLIK • IN SPE: PEIPANG PEI • VENI: CONNY QUAEDFLIEG • ROGIER KIEVIT: PAARSE KROKODILAAN HUIS

POLARISATIE & ARMOEDE

Nieuw

hogrefe

Combineer de SCIL met de nieuwe SCAF

Screenen van cognitief én adaptief functioneren bij mensen met LVB

Bepaal met de nieuwe SCAF snel of er vermoedelijk sprake is van een LVB op basis van het adaptief functioneren.

- Passend bij de definitie uit de DSM-5
- Eenvoudige afname binnen 10 minuten
- Betrouwbare voorspeller van mogelijke LVB
- Waardevol als uitgangspunt voor behandel- of zorgplan

De SCAF is te gebruiken als aparte screener of samen met de 'SCIL screener voor intelligentie en LVB' om het adaptief én het verstandelijk functioneren snel te beoordelen.

Meer weten of de SCAF bestellen? Ga naar www.hogrefe.nl of scan deze QR-code

hogrefe

Vind je ook dat het beter kan?

Wij namelijk wel: voor de cliënt, de maatschappij én voor jou als psycholoog. Daarom werken we anders dan de reguliere GGZ. Met als doel om **Nederland het mentaal gezondste land ter wereld te maken**.

We zorgen ervoor dat jij cliënten krijgt die echt bij jou en je expertise passen. Zonder dat ze eerst op een wachtlijst komen te staan. Dit kunnen we doen doordat we in de onvergoede zorg werken. Voor jou als psycholoog betekent dit **meer vrijheid** in je eigen praktijkruimte en het behandeltraject. Daarnaast bieden we je een **gezonde werkdruk** en de mogelijkheid om jezelf **verder te blijven ontwikkelen**.

We hebben plek voor behandelaars (zowel op zzp basis als in loondienst) door heel het land, maar met name in **Rotterdam** en **Eindhoven**! Spreekt onze missie je aan? Ga dan snel naar onze website via de QR-code hieronder!

LEES HOE JIJ KAN HELPEN!

Wil jij ons helpen
Nederland het mentaal
gezondste land ter
wereld te maken? Scan
de QR-code!

Meer gevoel krijgen bij wat we doen?

Luister dan naar onze psychologen in de Psyned podcast **Waar wacht je op?**. Host Amy neemt je samen met een van onze psychologen mee in wat je kan doen om je mentaal weer iets beter te voelen.

Beluister de podcast op **Spotify**, **Apple Podcasts** of **Google Podcasts**.

psychologen
nederland

- 10 POLARISATIE ALS COMPLEX VERSCHIJNSEL** – Hoe ontstaat polarisatie in de maatschappij? Han van der Maas en collega's presenteren een cascade-model van attitudeverandering, dat zowel de interacties tussen gevoelens, opvattingen en gedrag binnen het individu als de interacties tussen individuen omvat. 'Een manipulatie van progressieven in conservatieve richting leidt tot een massale opinieverandering in de richting van het progressieve standpunt.'
- 33 INVLOED FINANCIËLE PROBLEMEN OP ANGST- EN DEPRESSIEKLACHTEN** – Peter van der Velden en collega's deden longitudinaal onderzoek naar in hoeverre financiële problemen gepaard gaan met een toename van angst- en depressieklachten en of financiële problemen het normale herstel van die klachten belemmeren. 'Binnen een periode van één jaar kunnen financiële problemen de mentale gezondheid ondermijnen.'
- 44 FORUM: GRENSOVERSCHRIJDEND GEDRAG VAN OPLEIDERS EN TRAINERS** – Ook in opleidingen en trainingen voor volwassenen, van (bij)scholingen voor therapeuten tot bedrijfstrainingen, raken mensen beschadigd door (seksueel) grensoverschrijdend gedrag. Karen Walthuis pleit voor meer professionele empathie, zelfreflectie en kennis van relationele dynamieken bij opleiders en trainers.

Bevlogen GZ-psycholoog gezocht

Help jij cliënten hun veerkracht te vinden?

Herstel is veel meer dan het verminderen of overwinnen van mentale problemen. Het is een persoonlijk proces waarin mensen hun veerkracht ontwikkelen of terugvinden en – door te focussen op de mogelijkheden – zo hoog mogelijk leren vliegen.

Als GZ-psycholoog bij Dokter Bosman help je je cliënt daarbij. Je brengt in kaart welke impact de klachten hebben op het dagelijks leven van je cliënt en welke persoonlijke doelen hij of zij wil bereiken. Een doel kan bijvoorbeeld het leren omgaan met overprikkeling of minder somber zijn. Iedere cliënt is uniek, daarom is elke behandeling maatwerk. In overleg met de cliënt stel je een persoonlijk behandelplan op.

Herstelgerichte, effectieve zorg

Diagnose en behandeling zijn middelen om het doel van de cliënt te bereiken, geen doel op zich. Dat betekent ook dat je tijdens het traject je aanpak durft te wijzigen als de cliënt of de situatie daarom vraagt. En dat je de partner, familie en vrienden betreft om de effectiviteit van de behandeling te vergroten. Is breder psychologisch onderzoek nodig? Moet ik op een andere manier aansluiten bij de verandering die de cliënt zelf al in gang heeft gezet? Kan ik afschalen naar lichtere zorg of kan ik het traject zelfs afronden? Je toetst voortdurend of de behandeling bijdraagt aan het doel.

Uiteindelijk laat je de cliënt weer los, zodat deze met hernieuwde veerkracht zelf de vleugels uit kan slaan.

Eigen regie

Eigen regie is een belangrijk onderdeel van mentale gezondheid. Daarom stellen cliënten bij aanmelding persoonlijke gezondheidsdoelen op. Samen met je cliënt werk je naar deze 'stip op de horizon' toe. Hoe je dat doet, bepaal jij zelf, er is geen vast behandelprotocol. We vertrouwen erop dat je met je kennis en kunde zelf het beste weet hoe je de cliënt kunt helpen. We werken met zelforganiserende teams, dus ook op dat vlak is ruimte voor eigen regie. Kortom, bij Dokter Bosman krijg je veel vrijheid en eigen verantwoordelijkheid om je talenten en creativiteit optimaal in te zetten.

Iets voor jou?

Spreekt onze werkwijze je aan? Dan leren we je graag kennen! Een actueel overzicht van onze vacatures vind je op:

werkenbij.dokterbosman.nl

Of bel voor een kennismaking met Dick Bosboom, recruiter, **088-226 83 50**. Je bent ook van harte welkom om een dagje met ons mee te lopen.

RUBRIEKEN

- 6 NIEUWS
 9 COLUMN: Rogier Kievit
 24 FUSIE NIP EN NVGZP: Vooruitblik
 31 BOEKEN & MEDIA
 50 IN SPE: Peipang Pei
 52 FUSIE NIP EN NVGZP: Terugblik
 58 VENI: Conny Quaedflieg

COLOFON

De Psycholoog is het redactioneel onafhankelijke maandblad van het Nederlands Instituut van Psychologen (NIP). *De Psycholoog* verschijnt elke eerste week van de maand (behalve in augustus) in een oplage van 15.000 exemplaren. Ook is *De Psycholoog* 24/7 te lezen op www.tijdschriftdepsycholoog.nl **Redactie:** Vittorio Busato (hoofdredacteur), Anouk Bercht (redacteur) en Geertje Kindermans (schrijvend redacteur), e-mail: redactie@psynip.nl. ISSN: 0033-3115. **Redactieraad:** Eline van Baal, Kimiko Bohle, Sonja Borgsteede, Miriam de Graaff, Dennis Hernaus, Sabine Hunnius, Johan Lataster, Wilmar Schaufeli, Wouter Schoonman, Annelies Spek, Giovanni Timmermans (voorzitter), Marcel Veenman, Anneke Vinke **Eindcorrectie:** Tanja van Bergen **Vormgeving:** Studio Jorrit van Rijt **Basisontwerp:** Curve Mags And More, Henk Stoffels. **Bladmanagement, advertenties en abonnementen:** Performis BV, tel.: 073-6895889, e-mail: depsycholoog@performis.nl. **Uitgave en ledenadministratie:** NIP-bureau, Postbus 2085, 3500 GB Utrecht. Tel. 030-8201500 (keuze 2), 9.00-17.00 uur. IBAN code: NL81INGB00003788 02, SWIFT code: INGBNL2A. www.psynip.nl, e-mail: info@psynip.nl.

SPONSOREN

Coverfoto: unsplash.com

Wilt u reageren op een artikel of een discussie starten naar aanleiding ervan, surf dan naar LinkedIn: <http://alturl.com/wz95u> of op Twitter (@RedactieDP).

Wilt u een bijdrage leveren?
www.tijdschriftdepsycholoog.nl/auteursrichtlijnen

Dit tijdschrift is CO₂ neutraal en met FSC-papier geproduceerd.

MAATSCHAPPELIJK ACTUEEL

Met een wetenschappelijk vakblad maatschappelijk actueel willen zijn, is een weinig realistische ambitie. Niettemin doet het me journalistiek deugd als dat eens wel het geval is.

Han van der Maas en collega's vragen zich in dit nummer af hoe polarisatie ontstaat en welke rol psychologische processen tussen en binnen mensen hierbij een rol spelen. Ze introduceren een model van attitudeverandering dat zowel de interacties tussen gevoelens, opvattingen en gedrag binnen het individu als de interacties tussen individuen omvat. Dat model biedt volgens hen beslist beter begrip van onderliggende processen aan polarisatie. Sowieso maak het duidelijk dat zodra de communicatie tussen groepen verdwijnt, polarisatie volgens elk model onvermijdelijk is.

Op basis van longitudinaal onderzoek met een grote steekproef uit de Nederlandse bevolking tonen Peter van der Velden c.s. aan dat voortdurende financiële problemen gepaard gaan met persistente angst- en depressieklachten. Aangezien de enorme prijsstijgingen voorlopig zullen voortduren en wachtlijsten voor mentale bijstand al zo lang zijn, zijn de onderzoekers somber gestemd: 'Te verwachten is dat het aantal mensen met (persistente) psychische problemen zal toenemen.'

Verhalen van (seksueel) grensoverschrijdend gedrag zijn er de laatste tijd legio. Karen Walthuis verhaalt in de discussierubriek Forum over een ontluisterende ervaring tijdens een bijscholing, waar ook nog eens een 'pittig prijskaartje' aan had gehangen. Dat grensoverschrijdend gedrag ook, 'of misschien wel juist', in trainingen en opleidingen voorkomt is volgens Walthuis niet helemaal verwonderlijk. Deelnemers dienen zich immers kwetsbaar op te stellen en zich te openen voor de invloed van de opleider of trainer om tot de gewenste ontwikkeling te komen; dat geeft opleiders en trainers macht. De kunst schuilt in het zorgvuldig en integer omgaan hiermee, vandaar dat ze pleit voor meer professionele empathie, zelfreflectie en kennis van relationele dynamieken bij opleiders en trainers.

Het is maar goed dat het NIP en de NVGZP elkaar heel recent weer de liefde hebben verklaard. Genoeg te doen op het gebied van polarisatie, armoede en ongewenst gedrag waarbij psychologen een rol van betekenis kunnen spelen.

Vittorio Busato, hoofdredacteur (vittorio.busato@psynip.nl)

CONCLUSIE META-ANALYSE ONDERUIT GEHAALD NUDGING IS NIET EFFECTIEF

Nudging is een vorm van gedragsbe-invloeding die steeds populairder wordt. Maar is het ook effectief? Niet als je rekening houdt met de publicatiebias in de vakliteratuur.

Beleidsmakers willen graag weten hoe zij het gedrag van burgers in maatschappelijk gewenste banen kunnen leiden. Nudging – letterlijk: een duwtje geven – zou hen misschien kunnen helpen. Menselijk gedrag is immers niet alleen maar rationeel, maar staat ook onder invloed van fysieke, sociale en psychologische kenmerken van een situatie. Bij nudging wordt deze zogenoemde keuze-

architectuur doelbewust gewijzigd. Zo kan een nepvlieg in de toiletput ervoor zorgen dat mannen minder naast de pot plassen. Ook de wijziging in de wet op de donorregistratie, waardoor iedereen vanaf 18 jaar automatisch als donor in het donorregister komt te staan, is een vorm van nudging. Maar werkt het ook? Ja, concludeerde een groep Zwitserse wetenschappers begin dit jaar op basis van een meta-analyse van meer dan 200 studies. Helaas kwam deze conclusie al snel onder vuur te liggen: de onderzoekers hadden er onvoldoende rekening mee gehouden dat in de nudging-litera-

tuur kleine studies met grote positieve effecten zijn oververtegenwoordigd. Toen daarvoor werd gecorrigeerd, bleek nudging ineens niet meer effectief.

Toch is er hoop. De ruim 200 studies verschilden onderling sterk. Dat is een aanwijzing dat sommige nudging-interventies mensen waarschijnlijk wel degelijk een duwtje in de goede richting geven. Maar: welke, en waardoor? (AH)

Bronnen: Mertens, A. et al. (2022). The effectiveness of nudging: A meta-analysis of choice architecture interventions across behavioral domains. PNAS, doi.org/10.1073/pnas.2107346118; Maier, M. et al. (2022). No evidence for nudging after adjusting for publication bias. PNAS, doi.org/10.1073/pnas.2200300119

GEEN STERK EN OVERTUIGEND BEWIJS

WAT HEBBEN WE AAN COCHRANE REVIEWS?

Wie ziek is, hoopt dat zijn of haar arts weet wat er moet gebeuren om weer beter te worden. Maar weet een arts dat wel? In hoeverre bieden Cochrane Reviews artsen en patiënten houvast?

Om te beoordelen wat de beste behandeling is bij een bepaalde lichamelijke of psychische ziekte, kun je een kijkje nemen in de Cochrane Library. In deze online bieb kun je allerhande reviews vinden van onderzoek naar het effect van medicijn x of therapie y op aandoening z. Maar wat zeggen die reviews nu precies?

Met die vraag ging een internationaal team van onderzoekers aan de slag. Zij bestudeerden ruim duizend Cochrane Reviews waarin het effect van

een therapie werd vergeleken met dat van een placebo, een standaardtherapie of helemaal geen behandeling. De onderzoekers wilden nagaan in hoeverre positieve effecten van een therapie door sterk en overtuigend bewijs worden ondersteund. Oftewel: zijn de effecten statistisch significant, beoordelen de auteurs ze als positief én voldoen ze aan de grade- GRADE-criteria, een strenge manier om uitkomsten te wegen?

Van de 1567 interventies die in de reviews werden besproken, werd in slechts 87 gevallen (5,6%) zulk ondersteunend bewijs voor gunstige uitkomsten gevonden. Daarnaast werden bij 577 behandelingen (ook) nadelige effecten gerapporteerd. Ruim een vijfde

(22%) hiervan was statistisch significant, een fractie hiervan (14,2%) voldeed weer aan de GRADE-criteria.

Kortom: voor de effectiviteit en nadelige gevolgen van het overgrote deel van de behandelingen die in Cochrane Reviews worden beschreven, bestaat geen sterk en overtuigend bewijs. Mogelijk ligt de lat van het GRADE-systeem te hoog. Maar toch: voor wie ziek is, is dit weinig geruststellend. (ID)

Bron: Howick, J. et al. (2022). Most healthcare interventions tested in Cochrane Reviews are not effective according to high quality evidence: A systematic review and meta-analysis. Journal of Clinical Epidemiology, 2022, 148, 160-169.

SCHAP

PERSONEELSTEKORT

AGRESSIE OP HET WERK

LIJDEN ONDER LEIDERS

Welke rol spelen leidinggevendenden bij (het voorkomen van) agressie op de werkvloer? Een belangrijke vraag waar tal van onderzoekers al hun tanden in hebben gezet. Een meta-analyse combineert nu deze bevindingen.

Agressie op de werkvloer kent vele gezichten. Pesten, negeren, grove opmerkingen, roddelen. Maar in hoeverre houden zulke gedragingen verband met de leiderschapsstijl van de baas?

Wie zich in leiderschap verdiept, stuit al gauw op tig verschillende categorieën. Geen sinecure dus, om een meta-analyse uit te voeren naar het verband tussen leiderschap en agressie op de werkvloer. Toch is dat precies wat een groep Nederlandse en Belgische

onderzoekers heeft gedaan.

Zij bekeken in totaal 165 studies waarbij ruim 115.000 respondenten waren betrokken.

Ze onderscheidden zes soorten leiders. Veranderingsgerichte leiders streven naar transformatie en groei van medewerkers, taakgerichte (transactionele) types naar resultaat, relatie-gerichte leiders naar een prettige werksfeer. Daarnaast onderscheiden de auteurs moreel leiderschap (dat draait om ethische waarden en authenticiteit), passief (zwak) leiderschap (*laissez-faire*, er wordt überhaupt geen leiding gegeven) en destructief leiderschap (waarbij medewerkers ronduit grof worden behandeld).

Niet verrassend bleken passief en

destructief leiderschap samen te gaan met meer agressie op de werkvloer. Veranderingsgericht, relatiegericht en moreel leiderschap lieten juist een negatief verband daarmee zien. Het gunstigst sprong moreel/ethisch leiderschap eruit. Authentieke leidinggevendenden die morele, ethische waarden hoog in het vaandel hebben staan, laten hun medewerkers zien dat eerlijkheid, betrouwbaarheid en sociaal gedrag de norm zijn. Onder zulke leidinggevendenden krijgen pestkoppen weinig kans. (ID)

Bron: Cao, W. et al. (2022). Leadership and Workplace Aggression: A Meta-analysis. *Journal of Business Ethics*, 15 July, <https://doi.org/10.1007/210551-022-05184-0>.

PROMOTIES

DE WETENSCHAPPELIJKE HERVORMINGSBEWEGING

De *scientific reform movement* is een beweging van onderzoekers die zich richt op tekortkomingen in de wetenschappelijke literatuur en probeert dit probleem op te lossen. Sarahanne Field heeft de personen die bij deze beweging zijn aangesloten onderzocht, vooral aan de hand van online Twitter-verkeer, om zo hun cultuur, praktijken en structuur te begrijpen. Vaak worden deze 'hervormers' gezien als één enkele, homogene entiteit, maar uit het onderzoek van Field blijkt dat de hervormingsgemeenschap heterogeen is. Hoewel de hervormers verenigd zijn door hun interesse in het verbeteren van de wetenschap, is de conclusie dat ze beter gekarakteriseerd kunnen worden als een constellatie van kleine praktijkgemeenschappen.

Sarahanne Field, *Charting the constellation of science reform*. Rijksuniversiteit Groningen, 25 augustus 2022. (Co-)promotoren prof. dr. H. Kiers, dr. M. Derksen

EMPOWERMENT BIJ DEMENTIE

Dit proefschrift beschrijft wat empowerment bij dementie inhoudt, en hoe dit ondersteund kan worden. Vier domeinen zijn van cruciaal belang: een gevoel van jezelf zijn, je nodig en nuttig voelen, het gevoel van keuze en controle, en behoud van eigenwaarde. We spreken van empowerment wanneer in het contact tussen de persoon met dementie en zijn omgeving (denk aan familie, vrienden en zorgprofessionals) gestreefd deze vier domeinen centraal staan. Het is daarom van belang om naasten en zorgprofessionals bewust te maken van hun rol bij empowerment, en om kennis en handvatten aan te reiken om empowerment te ondersteunen. Het nieuw ontwikkelde WINC-empowerment programma lijkt in staat om dat te doen bij bewoners met dementie in het verpleeghuis.

Charlotte van Corven, *Empowerment for people living with dementia*. Radbouduniversiteit Nijmegen, 6 september 2022. Promotoren prof. dr. D.L. Gerritsen, prof. dr. M.J.L. Graff

WERKEN NA KANKER

Voor haar promotieonderzoek voerde Ingrid Boelhouwer een vragenlijststudie uit onder werkenden die twee tot tien jaar geleden de diagnose kanker kregen. Daarnaast interviewde zij een grote groep leidinggevendenden, human-resourcemanageren en professionals met diverse achtergronden over hun ervaringen met de begeleiding van deze groep werkenden. Het onderzoek maakt duidelijk dat mensen met meer last van vermoeidheid en cognitieve klachten minder goed functioneren in hun werk en meer (kans op) burn-outklachten hebben. Ook is aangetoond dat werkenden in loondienst beter functioneren als ze steun krijgen van leidinggevendenden en collega's. Essentieel daarbij is dat deze steun aanhoudt, anders verdwijnt het effect snel. Uit de studie blijkt eveneens dat autonomie in het werk, zoals zelf het werktempo of de volgorde van taken bepalen, gunstig is. Dat valt vooral op bij werkenden met meer cognitieve klachten. Meer autonomie vermindert dan zelfs burn-outklachten.

Ingrid Boelhouwer, *Work functioning beyond return to work past cancer diagnosis: the impact of chronic late effects of cancer treatments, autonomy and support at work on work functioning 2-10 years past cancer diagnosis*. Open Universiteit Heerlen, 30 september 2022. (Co-)promotoren prof. dr. T. van Vuuren, dr. W. Vermeer

Peter Douwe van der Meer, *Job insecurity and mental health. Essays on the effect of job insecurity on mental health and the moderating effect of religiosity and psychological factors*. Universiteit Utrecht, 29 augustus 2022. Promotor prof. dr. J. Plantenga

Rafael Greminger, *Essays on Consumer Search*. Tilburg University, 31 augustus 2022. Promotoren prof. dr. T. Klein, prof. dr. J.H. Abbring

Massimiliano Grassi, *Supervised machine learning in psychiatry: towards application in clinical practice*. Maastricht University, 19 september 2022. Promotoren prof. dr. K. Schruers, prof. dr. M. Dumontier

Jeanne Leerssen, *A neurobiological and clinical perspective on preventing depression with insomnia treatment*. Vrije Universiteit Amsterdam, 20 september 2022. (Co-)promotoren prof. dr. E.J.W. van Someren, dr. J.C. Foster-Dingley, dr. M. Aghajani

Wenhua Hu, *Uncertainty, Robustness and Safety in Artificial Intelligence, with Applications in Healthcare*. Universiteit van Amsterdam, 27 september 2022. (Co-)promotoren prof. dr. M. Welling, prof. dr. B. van Ginneken

Frances Wijnen, *Using new technology and stimulating students' higher-order thinking: A study on primary school teachers' attitudes*. Universiteit Twente, 28 oktober 2022. Promotoren prof. dr. J.H. Walma van der Molen en prof. dr. J.M. Voogt

PAARSE KROKODIL AAN HUIS

In Nederland hebben zo'n 120.000 mensen een Persoons Gebonden Budget (PGB)¹ om zorg in te kopen. Zo ook onze meervoudig gehandicapte zoon, voor wie wij als vertegenwoordiger optreden. Om met het goede te beginnen: voor ons is het budget toereikend, het portaal werkt (meestal) en in vergelijking met onze situatie in Engeland is het een compleet andere wereld. We hebben drie liefdevolle PGB-ers die hem uitdagen, hij heeft logeerweekenden speciaal voor gehandicapte kinderen, en wij hebben af en toe een rolstoelloze dag.

Maar aan die zorg gaat een (wan)hoop vooraf. Vorige week kwam er een eind aan een negen maanden (!) durende sage om een enkele 'zorgovereenkomst' goedgekeurd te krijgen – een document van ongeveer een A4 over wat de verzorger gaat doen, en voor welk tarief. Dit document werd maar liefst vijf keer afgekeurd, telkens na weken wachten, en telkens met andere, vaak tegenstrijdige, redenen. De aanvraag moest in tweeën gesplitst – toen was dat juist verboden en moest het er 1 zijn. We hadden onterecht een zorgtaak ('persoonlijke verzorging') aangevinkt, wat niet mocht: 'Dat valt al onder groepsverzorging die jullie aan hebben gevinkt.' Als klap op de vuurpijl bleek het eerder goedgekeurde uurtarief met terugwerkende kracht toch afgekeurd. Mijn partner en ik zijn tamelijk bedreven in formulieren en online portals, maar toch moest er een professioneel bureau van PGB-ninja's aan te pas komen (die, zo blijkt, simpelweg een leidinggevende contacteren) om de finishlijn te halen.

Het bestaan van dergelijke bureaus laat zien hoe hoog de nood is, en hoe vervaarlijk de paarse krokodil. Dit soort regeldruk vergroot bovendien de ongelijkheid. Wat als je het Nederlands minder machtig bent, of zelden achter de computer zit? De kans is aanzienlijk dat je dan deze strijd die wij net 'gewonnen' hebben simpelweg opgeeft en dus de hoognodige zorg niet krijgt.

Een recente pilot wees aan families met kinderen met een complexe zorgbehoefte zogeheten 'copiloten' (0.2 FTE) toe – deze hielpen uitsluitend bij de administratieve rompslomp, zorgorganisatie en ondersteuning. De businesscase was onthutsend: een investering van €400.000 in copiloten bleek ruim een miljoen euro in maatschappelijke winst op te leveren.² Deze winst omvatte onder andere belastingwinst doordat ouders minder vaak gedwongen stopten met werken, minder zorgverspilling, en vooral: 10-20% afname in ernstige fysieke en lichamelijke klachten zoals depressie, burn-out en rugklachten bij de ouders. De paarse krokodil blijkt hard te kunnen bijten.

Een soortgelijke winst is de wetenschap ook te halen. Elke week ben ik, net als elke academicus, zeker vijf uur kwijt aan onhandige formulieren en rompslomp. Onlangs raakte ik geïnspireerd door een collega die een cursus overnam. In plaats van, zoals gebruikelijk, haar eigen extra inzichten, expertise en aandachtspunten simpelweg toe te voegen aan de bestaande cursus begon ze juist andersom: eerst keek ze eens goed naar de hele cursus om te kijken wat er weg kon. Eenzelfde bezem zou in veel formulierenwirwar de nodige rust brengen. Als we dit circus kunnen halveren, kan er een hoop meer echt werk gedaan, met minder burn-outs. En de paarse krokodil veilig in een kooi, waar hij hoort.

Rogier Kievit

is hoogleraar Developmental Neuroscience aan het Donders Instituut van de Radboud Universiteit Nijmegen.
E-mail: rogier.kievit@radboudumc.nl

FOTO: STIJN RADEMAKER

¹ <https://mlzopendata.cbs.nl/#/MLZ/nl/dataset/40063NED/table>

² <https://www.wijzienjewel.nl/producten/rapport-maatschappelijke-businesscase-copiloten>

Hoe ontstaat polarisatie in de samenleving? Waarom veranderen mensen van attitude of opinie? Om deze vragen te beantwoorden presenteren Han van der Maas en collega's een cascade-model van attitudeverandering, dat zowel de interacties tussen gevoelens, opvattingen en gedrag binnen het individu als de interacties tussen individuen omvat. 'Een manipulatie van progressieven in conservatieve richting leidt tot een massale opinieverandering in de richting van het progressieve standpunt.'

EEN FORMELE BENADERING

POLARISATIE ALS COMPLEX VERSCHIJNSEL

Waarom valt iemand opeens van zijn geloof? Hoe verspreiden complottheorieën zich? Wat doen we tegen de toenemende polarisatie in de samenleving? Antwoorden op deze belangrijke vragen worden gezocht in de psychologie, de sociale wetenschappen maar ook in de natuurkunde en informatica. In de laatste gebieden wordt opvallend veel gepubliceerd over de verspreiding van opinies in sociale netwerken.

Dit artikel bespreekt onze benadering van attitude- of opinieverandering, waarin we ideeën uit deze verschillende vakgebieden integreren. Ons werk hierover is formeel van aard. Dat wil zeggen dat we wiskundige modellen voor deze processen voorstellen, zoals dat al veel langer in de natuurwetenschappen gebruikelijk is. Dat is ongewoon in de psychologie, maar heeft als voordeel dat het ons dwingt tot grote nauwkeurigheid in onze modelkeuzes. Een nadeel is dat veel psychologen en sociologen onbekend zijn met wiskundige modellen. We houden daarmee rekening in deze introductie en vermijden formules. We zullen ook spaarzaam zijn met verwijzingen. Alles wat we bespreken is gepubliceerd in de wetenschappelijke literatuur en in de publicaties die we noemen zijn verdere referenties te vinden.

Onze hoofdvraag is hoe polarisatie in de samenleving

ontstaat. Polarisatie kan hierbij het best omschreven worden door een toename in variantie, waarbij de verdeling van opinies uiteindelijk bimodaal (tweetoppig) wordt. We willen weten welke rol psychologische processen *tussen* en *binnen* mensen hierbij spelen. Het wiskundige model dat we zullen introduceren, kent daarom twee beschrijvingsniveaus: ten eerste modelleren we de attitude van één persoon. Dit deel richt zich op één individu en kan worden beschreven als een psychologisch netwerkmodel (van der Maas et al., 2006). Hiermee modelleren wij de attitude, of opinie, van de persoon als een netwerk van gevoelens, opvattingen en gedragingen ten opzichte van het attitudeobject (Dalege et al., 2016). Deze gevoelens, opvattingen en gedragingen zijn de knopen van het netwerk (zie figuur 1, linker deel). Het kan zijn dat deze knopen elkaar beïnvloeden; dan zijn deze knopen verbonden. Een specifiek gevoel kan bijvoorbeeld bepaalde gedragingen veroorzaken.

Als de knopen van het attitudesnetwerk sterk verbonden zijn, hebben we een stabiele en sterke attitude. Een overtuigd vegetariër vindt de slacht van dieren bijvoorbeeld naar (gevoelens), de bio-industrie slecht voor het klimaat (een overtuiging), en hij eet geen vlees (gedrag). Deze gevoelens, opvattingen en gedragingen zijn sterk met elkaar verbonden.

Een andere mogelijkheid is dat verbonden knopen

tegenstelde waarden hebben. De meeste rokers weten dat roken ongezond is maar roken toch. Deze inconsistentie maakt het netwerk minder stabiel. Als mensen zich bewust zijn van die inconsistentie, dan spreken we wel van cognitieve dissonantie.

We weten niet precies hoe attitudenetwerken in elkaar zitten, ook al omdat dit per individu kan variëren. Maar we zullen zien dat we met dit algemene netwerkmodel van de attitude, op basis van heel zwakke aannames over de organisatie van het netwerk, al interessante verklaringen kunnen opstellen.

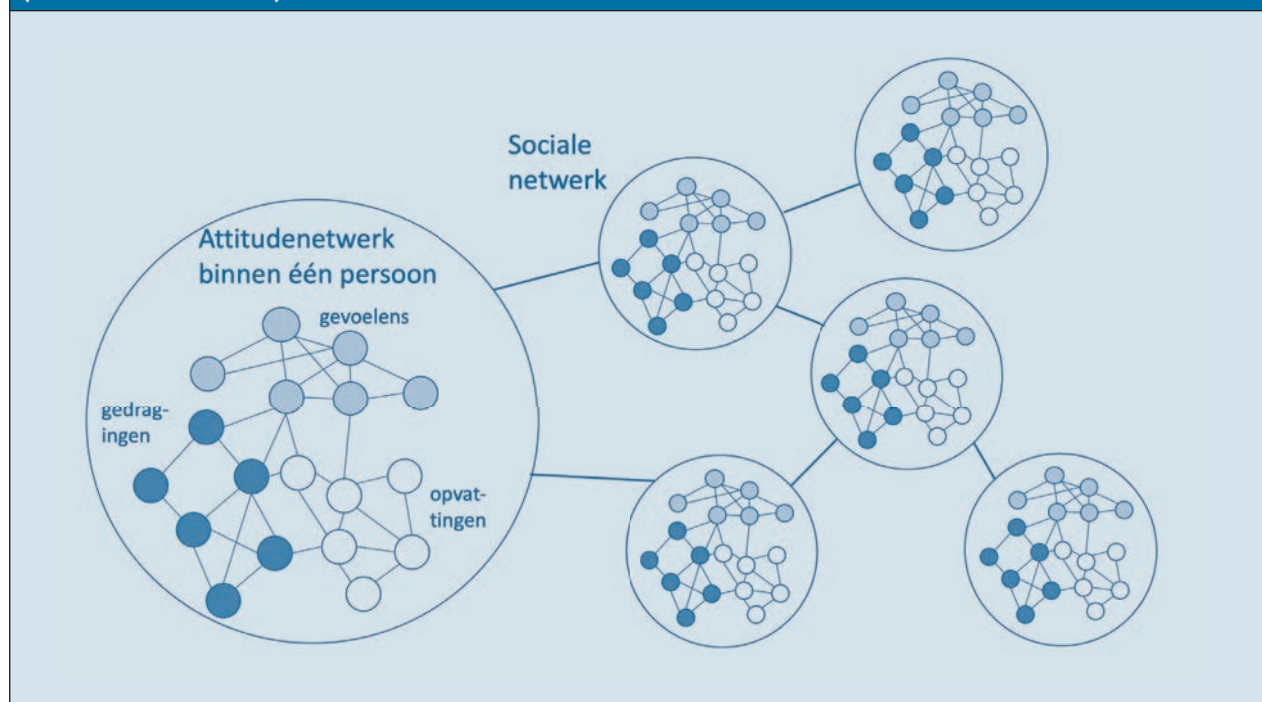
Individueen hebben echter niet alleen een netwerk van gedragingen, overtuigingen en gevoelens op hun individuele niveau; ze zijn ook onderdeel van sociale netwerken. Daarom heeft ons model een tweede beschrijvingsniveau, waarin onderlinge beïnvloeding tussen individuen wordt gemodelleerd (zie figuur 1, rechter deel). Sociale netwerken zijn uitgebreid bestudeerd in de sociale wetenschappen maar ook in een deelgebied van de natuurkunde, de statistische fysica. Modellen ontleend aan de statistische fysica worden gebruikt om de verspreiding van attitudes te verklaren. Dit onderzoeksgebied wordt ook wel sociofysica genoemd. Ook

hierin staan netwerken centraal, alleen is in deze netwerkrepresentatie de persoon zelf een knoop, en de sociale verbanden (bijvoorbeeld interacties tussen mensen) worden gerepresenteerd als een verbinding tussen de knopen in een netwerk. Ook dit niveau kan worden gezien als een netwerkmodel.

Als je deze twee netwerkrepresentaties van individuele en sociale netwerken combineert, dan krijg je een netwerk van netwerken: ieder persoon heeft a) zijn eigen attitudenetwerk en is b) als individu een knoop binnen een sociaal netwerk. Dit wordt al snel heel ingewikkeld. Er is evenwel een manier om dit complexe modelsysteem te vereenvoudigen. Het gedrag van het netwerk van vele variabelen van één individu kan namelijk samengevat worden met een transitie-model met slechts drie variabelen (attitude, informatie en aandacht) in één vergelijking.

Transities zijn plotselinge veranderingen in gedrag (attitude) naar aanleiding van kleine veranderingen in een onafhankelijke variabele (bijvoorbeeld informatie) – daarover straks meer. Deze individuele transities zijn verbonden in een sociaal netwerkmodel waar deze transities elkaar beïnvloeden en zich soms snel verspreiden. Een metafoor

FIGUUR 1. EEN SOCIAAL NETWERK (TUSSEN PERSONEN) VAN PSYCHOLOGISCHE ATTITUDENETWERKEN (BINNEN EEN PERSOON).

hiervoor zijn de omvallende dominosteentjes. In de technische literatuur over onder andere klimaatverandering wordt dit wel een ‘cascading transition’-model genoemd (Brummitt et al., 2015). We noemen ons model daarom een Cascade-model van attitudeverandering. In dit model is het voor het eerst mogelijk om tegelijk de interacties tussen gevoelens, opvattingen en gedrag binnen het individu te modelleren, én de interacties tussen individuen.

We zullen zien dat dit model, met zijn twee niveaus, verklaart waarom attitudes soms zeer moeilijk te beïnvloeden en soms juist zeer instabiel zijn en snel veranderen. Het model biedt ook een geheel nieuwe verklaring voor polarisatie in de samenleving en opties om aan deze polarisatie te ontsnappen.

HET ISING-MODEL VAN INDIVIDUELE ATTITUDES

We gaan nu wat dieper in op het netwerkmodel van individuele attitudes. Met het idee van attitudes als netwerken van relevante gevoelens, opvattingen en gedragingen kunnen we namelijk nog alle kanten op. Netwerken bestaan in allerlei soorten en maten. We kiezen echter een zo eenvoudig mogelijk netwerkmodel op basis van de volgende aannames (Dalege et al., 2018):

- Knopen zijn binair. Men vindt vlees lekker of niet, gelooft wel of niet in de klimaatgevolgen van vleesproductie en heeft leren schoenen of niet. Soms is een continue knoop misschien een betere keuze, maar voor nu sluiten we die uit om het model niet te ingewikkeld te maken.
- Knopen hebben los van hun burens een voorkeur voor één van de twee toestanden. Deze disposities of voorkeuren kunnen specifiek zijn voor een knoop (‘vlees is nou eenmaal lekker’), maar ook extern als een sociale druk van de omgeving (‘iedereen om mij heen is vegetariër’). Ook een informatiecampaagne van de overheid speelt zo’n externe rol
- Knopen zijn in een netwerk verbonden via oorzakelijke verbanden en neigen naar aanpassing aan hun burens. Negatieve emoties over de bio-industrie kunnen het eetgedrag beïnvloeden, terwijl stoppen met het eten van vlees deze emoties weer kunnen versterken. Naast wederzijdse beïnvloeding kan de relatie ook eenzijdig zijn, als in een klassiek oorzakelijk verband. Kennis over de gevolgen van roken zullen het gedrag beïnvloeden maar niet andersom. Als de beïnvloeding sterk is zijn mensen over het algemeen consistent.
- Die consistentie is wel afhankelijk van de sterkte van de

*Een overtuigd vegetariër
vindt de slacht van
dieren bijvoorbeeld naar
(gevoelens), de bio-industrie
slecht voor het klimaat
(een overtuiging), en hij eet
geen vlees (gedrag)*

aandacht die men besteedt aan de attitude, oftewel hoe betrokken men is bij (of nadenkt over) het onderwerp. Sterke aandacht of betrokkenheid leidt tot een hoge mate aan consistentie. Als de aandacht laag is, veranderen de knoop waarden voortdurend van waarde. Aandacht is dus een cruciale variabele in ons cascade-model.

Het voordeel van deze lijst met versimpelende aannames is dat we zo een model verkrijgen dat zeer goed onderzocht is in de statistische fysica: het Ising-model voor magnetisme. In dit model stellen we de magneet voor als een tweedimensionaal rooster van atomaire minikompaasnaaldjes die met hun pool omhoog óf omlaag staan. Ieder naaldje voelt de invloed van zijn directe burens en neigt zich aan te passen aan de burens. Bij een lage temperatuur gaat deze aanpassing heel goed, bij hoge temperatuur trilt het naaldje veel meer en is de invloed van de burens geringer. Tot slot kan er nog een extern magnetisch veld bestaan, waardoor de naaldjes een voorkeur hebben voor één van de twee richtingen. Zo’n extern effect kan ook knoopspecifiek zijn, bijvoorbeeld een verbod op een gedraging als roken op de werkplek (dan spreken we van een random veld Ising-model).

Er is een parallel te trekken tussen de beschrijving van de magneet en de attitude. De attitude elementen (gevoelens, opvattingen en gedragingen) zijn de naaldjes die onder invloed van hun burens en een extern veld naar één van de twee toestanden springen. Het externe veld is bijvoorbeeld een informatiecampaagne. Aandacht of betrokkenheid is het equivalent van temperatuur, of eigenlijk het omgekeerde van temperatuur (Dalege et al., 2018). Een zeer betrokken attitude komt overeen met een koude magneet waarin de knopen sterk samenhangen en nauwelijks fluctueren. Deze analogie impliceert een concreet wiskundig model voor attitudes.

Maar wat betekent dat nu precies en wat hebben we eraan? De eerste vraag is zeker niet makkelijk te beantwoorden (Finnemann et al., 2021). In de eerste plaats gebruiken fysici het Ising-model om heel precieze kwantitatieve voorspellingen af te leiden. Onze meetinstrumenten voor attitudes laten zo'n niveau van kwantificatie en verificatie niet toe. Gelukkig maakt het Ising-model ook interessante kwalitatieve voorspellingen, die we later zullen bespreken. In de tweede plaats loopt de analogie niet altijd lekker. In ons dagelijks taalgebruik associëren we oplopende temperatuur ('een verhit debat') met polarisatie, terwijl polarisatie in de magneet juist optreedt bij lage temperatuur. Ook is het energiebegrip dat centraal staat in het Ising-model (deeltjes minimaliseren energie door gelijk te gaan staan met hun buren) enigszins problematisch voor het attitude-model. Wat nu het equivalent is van energie als het gaat om attitudes, is niet helemaal duidelijk. Inconsistenties in een belangrijke geachte attitude kosten mentale energie, maar wat mentale energie nu precies is blijft onduidelijk.

Wat hebben we eraan? In de eerste plaats dwingt de formalisering van individuele attitudes als Ising-model ons om zeer precies en concreet te zijn – iets wat lang niet altijd het geval is in de psychologie (Borsboom et al., 2021). In de tweede plaats kunnen we beter begrijpen waarom attitudes soms instabiel zijn en op een ander moment juist weer zeer stabiel zijn.

Aan de hand van dit model hebben we een nieuwe verklaring opgesteld voor de verschillen tussen impliciete en expliciete metingen van attitudes (Dalege & van der Maas, 2020). Impliciete metingen beogen een attitude te meten zonder de aandacht op de attitude te vestigen – bijvoorbeeld door te kijken hoe snel mensen positieve woorden als 'zomer' en negatieve woorden als 'kakkerlak' aan een onderwerp verbinden. Bij expliciete metingen ('Wat vindt u van X') is die aandacht inherent verbonden aan de manier van meten. Uit die verklaring volgt dat impliciete metingen echt anders kunnen zijn dan expliciete metingen maar dat zij wel inherent onbetrouwbaar zijn.

Twee andere implicaties van het model hebben te maken met weerstand tegen contra-informatie en polarisatie. Maar daarvoor moeten we iets meer uitleggen over het Ising-model.

FASETRANSITIES

Zoals natuurkundigen geïnteresseerd zijn in het gedrag van de hele magneet, zo zijn wij dat ook in het gedrag van het hele attitudesysteem van het individu. We willen dus niet zozeer weten hoe elk naaldje staat maar wat het gemiddelde gedrag is van de naaldjes. Met de formules van het Ising-model en slimme rekentruucs valt daar veel over te zeggen.

Een interessant geval krijgen we als een hete magneet zonder extern veld, waarin de naaldjes dus wild heen en weer trillen, wordt afgekoeld. In dat geval is er een kritische temperatuur waarop de naaldjes allemaal in het gelid gaan staan in één van de twee oriëntaties. Welke oriëntatie dat zal zijn, is onvoorspelbaar maar plotseling ontstaat er orde in de wanorde. Vertaald naar attitudes zou dit betekenen dat als het belang van een attitude flink toeneemt, mensen snel naar één kant zullen neigen. Dit kan een verklaring zijn voor de gepolariseerde meningen over COVID-vaccins. Dit noemen we ook wel divergentie of polarisatie.

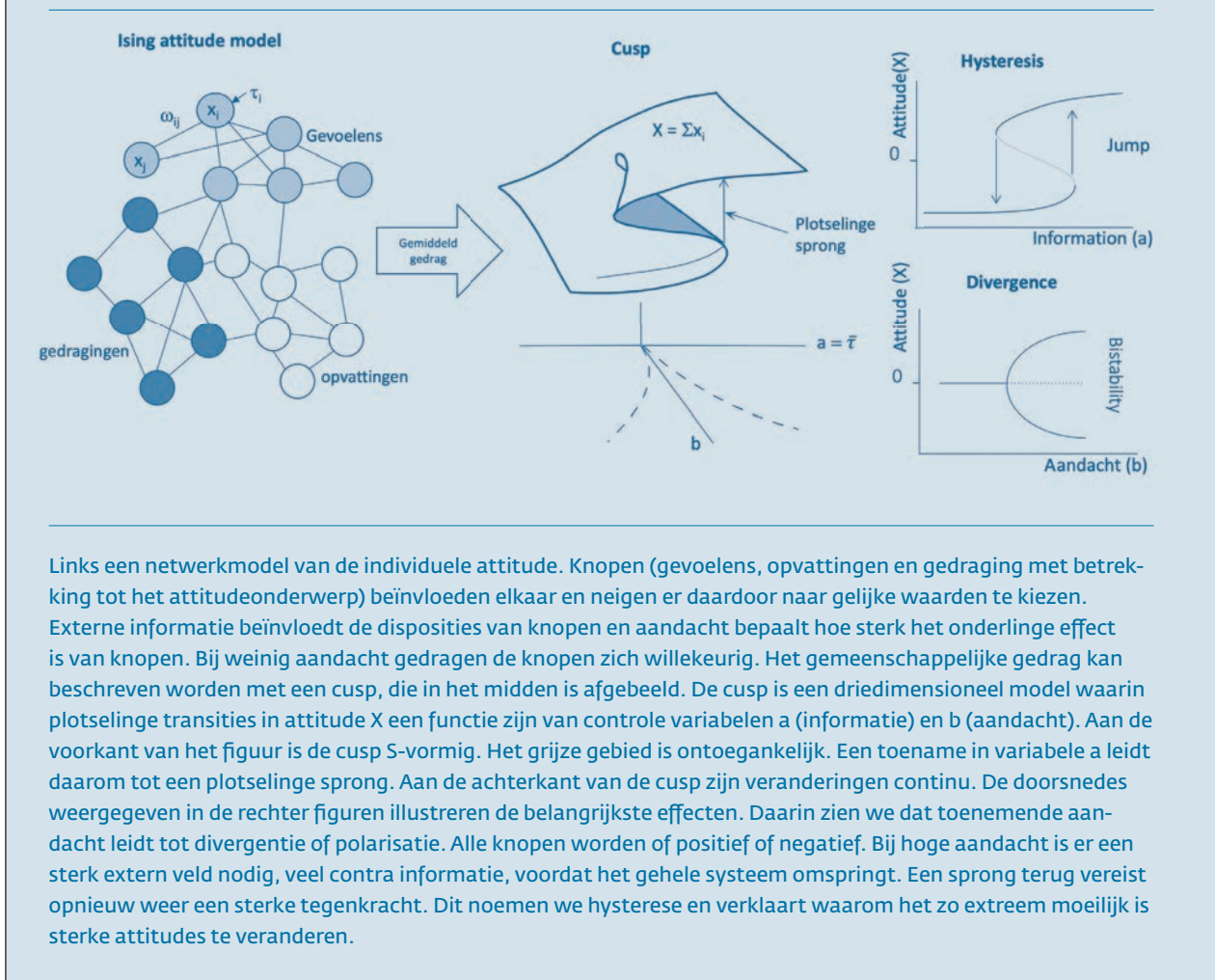
Een ander geval is dat we een magneet bij een lage temperatuur in een toestand ('noord') plaatsen in een extern veld met de omgekeerde oriëntatie ('zuid'). Als dit externe veld in sterkte toeneemt vindt er een plotselinge transitie plaats waarin alle naaldjes omspringen naar 'zuid'. Als we dan weer de andere kant op willen springen, dan is weer een extra groot omgekeerd veld nodig. Deze asymmetrie wordt hysteresis genoemd. In de attitude-literatuur staat dit wel bekend als weerstand tegen contra-informatie (Eagly & Chaiken, 1993).

Er zijn dus drie variabelen in het spel, (a) het gemiddelde gedrag van de naaldjes, (b) de temperatuur en (c) extern veld. Voor de attitude zijn dit de som of gemiddelde van de attitude-elementen en de twee controlevariabelen, aandacht en informatie. De gecombineerde effecten van de twee controlevariabelen kunnen worden weergegeven in een cusp-model, waarin divergentie en hysteresis gecombineerd zijn (Abe et al., 2017). In Figuur 2 wordt dit geïllustreerd.

Dit model genereert belangrijke nieuwe inzichten, die nog wel verdere toetsing behoeven. Willen we bijvoorbeeld iemand overtuigen van een bepaald standpunt of zover krijgen ander gedrag te vertonen, dan hebben we last van een aandachtsparadox. Is de aandacht of betrokkenheid bij het

*Een weinig betrokken persoon
is als een windvaan: hij waait
met alle winden mee en zonder
wind gaat hij hangen*

FIGUUR 2.

onderwerp hoog, dan helpt contra-informatie nauwelijks vanwege het hysteresis-effect. Zijn aandacht en betrokkenheid laag, dan kunnen we iemand tijdelijk beïnvloeden, maar deze invloed bekijft dan niet. Een weinig betrokken persoon is als een windvaan: hij waait met alle winden mee en zonder wind gaat hij hangen. Willen we iemand overtuigen door eerst het belang van de kwestie te bedrukken en dan met nieuwe informatie te komen, dan maken we volgens het model niet veel kans. Bij verhoogde aandacht is de kans op overtuiging immers kleiner. Het is beter eerst informatie te geven en pas dan het belang te benadrukken.

Het model zegt ook iets over conflictbeheersing. Als beide partijen zeer betrokken zijn, is uitwisseling van standpunten

niet vruchtbaar. Eerst moet men kalmeren en pas dan is beweging mogelijk. Vermoedelijk is dit ook het effect van urenlange nachtelijke onderhandelingen. Op een bepaald moment is iedereen moe en hongerig en zijn de hysteresis-effecten verkleind. Pas dan is een akkoord mogelijk.

In eerder onderzoek (van der Maas et al., 2003) hebben we bewijs gevonden voor dit divergentie- of polarisatie-effect (zie figuur 2). Het is ook mogelijk met behulp van bijvoorbeeld vragenlijst-data attitude-netwerken in kaart te brengen (Dale et al., 2017).

MODELLEN VAN OPINIEVERSPREIDING

We gaan nu de stap maken naar het tweede beschrijvings-

niveau, dat van sociale netwerken bestaande uit individuen met attitudes zoals hierboven beschreven.

Als het gaat om de verspreiding van attitudes over populaties – men spreekt dan meestal over opinies –, komen we namelijk opnieuw uit op netwerkmodellen. Mensen maken immers onderdeel uit van sociale netwerken. Mensen zijn verbonden met elkaar en in die verbindingen is er sprake van clusters zoals familie, verenigingen en collega's op werk. Ook hier geldt dat sommige verbindingen sterk zijn en andere verbindingen zwakker.

Ook hier zijn modellen uit de statistische fysica relevant. Er is zelf een heel vakgebied ontstaan, soms sociofysica genoemd, waarin honderden modellen voor opinieverspreiding zijn voorgesteld en onderzocht, vaak met computersimulaties (Castellano et al., 2009).

Zulke modellen zijn uiteraard versimpelingen van onze werkelijkheid waarin opinieverspreiding verloopt via allerlei kanalen. De eerste versimpeling betreft de definitie van opinie op individueel niveau, met name of deze continu (van negatief naar positief) of discreet (-1,1) is. Afhankelijk van deze keuze komt men in geheel andere modeltradities terecht.

Kiest men voor discreet, dan komen varianten van het Ising-model voor magnetisme weer op tafel (Galam, 2008). De knopen zijn nu mensen die in een sociaal netwerk interacteren. In dit model kunnen clusters van positieve en negatieve opinies ontstaan. Ook in continue opiniemodellen kan polarisatie optreden (Hegselmann & Krause, 2002). Men neemt doorgaans aan dat interacties tussen personen leiden tot een bepaalde mate van convergentie in opinie. Met elke interactie komen we wat nader tot elkaar. Toch kan in deze modellen ook polarisatie optreden. De hoofdverklaring hiervoor is dat netwerken vaak onvoldoende verbonden zijn. Het blijkt dat er extreme polarisatie kan ontstaan als men veronderstelt dat personen die te veel verschillen in opinie gewoonweg niet (goed) communiceren.

Een andere versimpeling betreft de structuur van het sociale netwerk zelf. Echte sociale netwerken zijn zeer complex, maar worden in simulaties sterk vereenvoudigd. Zo kunnen we iedereen op een cirkel plaatsen waarbij iedereen uitsluitend met twee burens interacteert, of we kunnen iedereen in een rooster plaatsen waar men met vier of acht burens praat. Er zijn nog veel meer mogelijkheden, zoals de schalingvrije netwerken waarin slechts enkele knopen (hubs) extreem veel verbindingen hebben (Barabási et al., 1999).

De derde versimpeling gaat over wat er gebeurt tijdens

interacties die in werkelijkheid ook weer zeer divers en complex zijn en ook media en sociale media omvatten. Vaak kiest men ervoor in elke stap van de simulatie steeds een willekeurige knoop in het netwerk te laten interacteren. Tijdens deze interactie wordt de opinie van de burens op een of andere wijze meegewogen.

Het is onmogelijk een compleet beeld van alle modelopties te geven, maar we hopen dat de lezer nu een beeld heeft van de diversiteit van opiniemodellen.

HET CASCADE-MODEL VAN ATTITUDES

Ons model van opinieverspreiding (van der Maas et al., 2020) wijkt af van eerdere modellen omdat we de attitude van een individu niet opvatten als een simpele binaire of continue variabele maar als een niet-lineaire variabele. Zoals gezegd beschouwen we de individuele attitude als een Ising-netwerk en zijn individuen weer onderdeel van een sociaal netwerk. We hebben dus eigenlijk een model van netwerken van netwerken.

Zo'n model is echter zeer complex en nauwelijks te bestuderen. We maken daarom gebruik van de versimpeling in de vorm van een cusp die in figuur 2 is weergegeven. Het gemiddelde gedrag van het individuele attitudenetwerk kan beschreven worden als een cusp. De cusp lijkt, zeker als je die voor het eerst ziet, ook geen simpel model maar laat zich wel vangen in slechts één (niet-lineaire) wiskundige vergelijking. Ons model is daarmee een netwerk van cusps. Omdat de cusp zich soms continu (als aandacht laag is) en soms discontinu (als aandacht hoog is) gedraagt, is het model een generalisatie van de bestaande discrete en continue modellen.

Het idee van een netwerk van cusps is niet nieuw. De wiskundige eigenschappen van dit model zijn decennia geleden al enigszins in kaart gebracht (Abraham et al., 1991). De toepassing is onderzocht voor neurale netwerken, immuunsystemen en klimaatsystemen. Onze toepassing op opinieverspreiding wijkt wel af van deze toepassingen, met name omdat we beide controlevariabelen laten veranderen.

In het cascade-model van attitudeverandering wordt de attitude van een persoon beschreven met de cusp als afgebeeld in figuur 2. De toestand van één persoon is dus gedefinieerd aan de hand van drie variabelen. De eerste is de opinie zelf, die kan zowel positief als negatief zijn, maar ook neutraal. Dat geldt ook voor de tweede variabele, de informatie waarover de persoon beschikt. Informatie is een vergaarbak van variabelen die met de pro/contra-opinie te maken hebben. Als het gaat om bijvoorbeeld de opinie over het eten

De psychologische processen die een rol spelen in individuele radicalisering kunnen niet los gezien worden van sociologische, politieke en economische processen

van vlees, kan het gaan om medische informatie, maar ook over culturele achtergrond. De derde variabele is aandacht voor of betrokkenheid bij het onderwerp. Deze variabele is dus onafhankelijk van de informatiewaarde. Bij neutrale informatie en hoge aandacht kan de opinie extreem positief of negatief zijn, maar niet neutraal (ontoegankelijke grijze gebied in de cusp in figuur 2). Zo raken opinies dus veelal gepolariseerd bij een hoge aandacht voor het onderwerp.

Het cascade-model van attitudes is gebaseerd op een drietal assumpties over de effecten van interacties tussen individuen:

- Interacties in het netwerk worden eerder aangegaan door individuen met een hoge aandacht. Wie in het geheel niet geïnteresseerd is in bijvoorbeeld het abortusvraagstuk, zal daar bij de koffie ook niet gauw een discussie over starten.
- Als mensen interacteren wisselen ze informatie uit en bewegen ze enigszins naar elkaar toe. We veronderstellen dat deze beweging afhangt van de betrokkenheid. Iemand die laag betrokken is, zal geneigd zijn meer op te schuiven dan iemand die zeer betrokken is.
- Aandacht voor of betrokkenheid bij een onderwerp neemt slechts langzaam af, maar wordt door interacties weer verhoogd. De kernenergiediscussie is in Nederland al langere tijd verstomd, maar de deelnemers aan die discussie verliezen maar heel langzaam betrokkenheid bij dat debat. Nieuwe discussies hierover kunnen de betrokkenheid weer snel verhogen.

Het is mogelijk deze aannames in de vorm van vergelijkingen of computercode op te schrijven. Met computersimulaties kunnen we vervolgens het gedrag van dit model onderzoeken. Dat werkt eigenlijk heel eenvoudig. Eerst kiezen we een sociaal netwerk, bijvoorbeeld een 'random network' waarin personen met een vaste uniforme kans verbonden zijn. We kiezen dan initiële waarden voor informatie en aandacht. Met de cusp-formule berekenen we dan de bijbehorende opinie. Dan kiezen we steeds random een persoon gewogen met de aandacht van de personen, dus

waarschijnlijk iemand met hoge aandacht. We kiezen vervolgens een willekeurige buur van deze persoon en wisselen informatie uit. Dat wil zeggen dat we beide informatieposities iets naar elkaar opschuiven afhankelijk van de aandacht van beide personen. Van deze twee personen verhogen we de aandacht. Van alle andere personen verlagen we de aandacht een klein beetje. Tot slot berekenen we opnieuw van alle personen de opinie met behulp van de cusp-vergelijking. En deze stappen herhalen we keer op keer, een vast aantal keren of totdat er niets meer echt verandert.

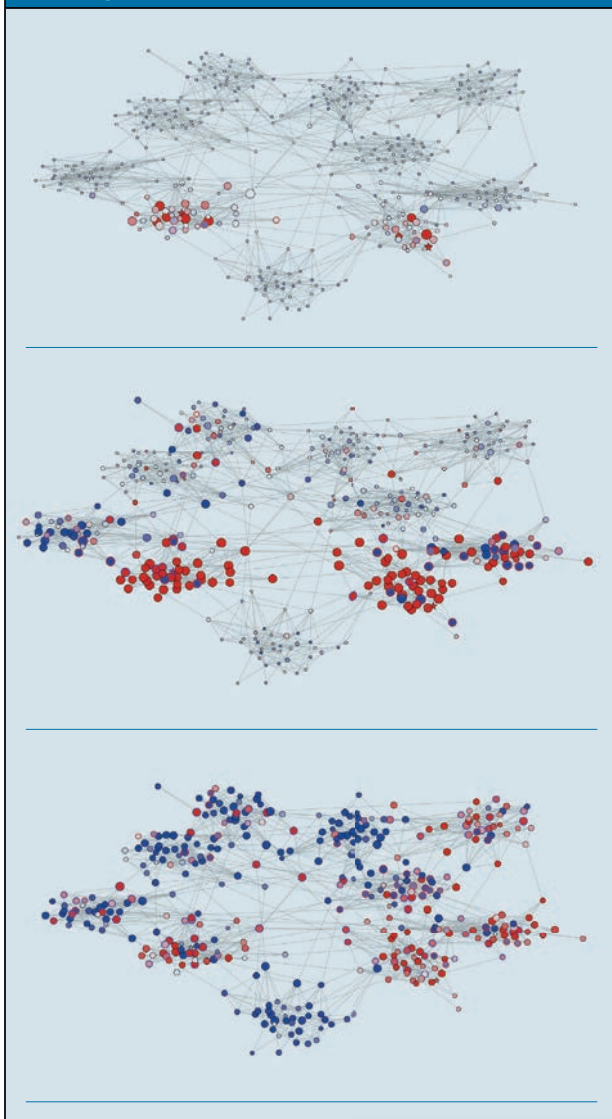
DE ZWARTE PIET-SIMULATIE

Om te illustreren hoe op onverwachte wijze polarisatie ontstaat in dit model hebben we het Zwarte Piet-scenario bedacht. Eerst kiezen we een sociaal netwerk, in dit geval een stochastisch blokmodel. Hierin bestaan clusters van personen met relatief veel verbindingen, terwijl verbindingen tussen clusters schaarser zijn (zie figuur 3). De initiële waarden kiezen we analoog aan de situatie in Nederland voor het Zwarte Piet-debat op gang kwam. Dat wil zeggen dat we aan de overgrote meerderheid, de conservatieven, een lage aandacht voor het onderwerp toekennen en een opinie en informatiewaarde licht positief ten opzichte van Zwarte Piet. Maar een klein aantal personen, activisten, hebben juist erg veel aandacht en negatieve informatie voor het onderwerp en zijn sterk gekant tegen Zwarte Piet. Wat zal er nu gebeuren in de simulatie?

We verwachten dat de activisten interacties initiëren (assumptie a) en de discussie winnen (assumptie c). De conservatief heeft immers minder aandacht voor het onderwerp en zal dus meer opschuiven. Op basis van deze twee assumpties verwachten we dus een snelle verspreiding van de activistische opinie. Maar het effect van assumptie b verandert de zaak. Doordat de interacties toenemen, neemt ook de aandacht toe. In een deel van de conservatieven verandert de informatie en opinie snel en neemt dan de aandacht langzaam toe. Zij veranderen van standpunt. Maar in andere conservatieven verandert de aandacht te snel. Divergentie treedt op (figuur 2) en deze conservatieven

radicaliseren de andere kant op, ze worden activist pro Zwarte piet. Deze divergentie treedt niet noodzakelijk op door een toename aan positieve informatie – soms is het voldoende dat aandacht toeneemt en is de globale opinie extremer dan de onderliggende informatie.

FIGUUR 3. EEN POLARISEREND NETWERK.

Personen in het netwerk zijn de verbonden knopen. De grote van de knoop geeft de aandacht voor het onderwerp weer. Conservatieven zijn blauw, activisten zijn rood. De stervormige knopen zijn de eerste activisten. Activisme verspreidt zich snel maar creëert ook een tegenbeweging wat leidt tot polarisatie.

Figuur 3 laat de uitkomst van de simulatie zien. Eerst winnen de activisten terrein (eerste figuur), dan komt anti-activisme op (tweede figuur) en we eindigen met een gepolariseerd netwerk (derde figuur).

Uiteraard hangt de uitkomst af van allerlei parameterinstellingen. Als aandacht maar langzaam toeneemt dan winnen de activisten vaker. We hebben een website gemaakt met een uitleg van het model en de mogelijkheid zelf eenvoudig simulaties uit te voeren (<https://lukovdm.github.io/hiom-sim/>).

EEN TEGEN-INTUÏTIEVE VOORSPELLING

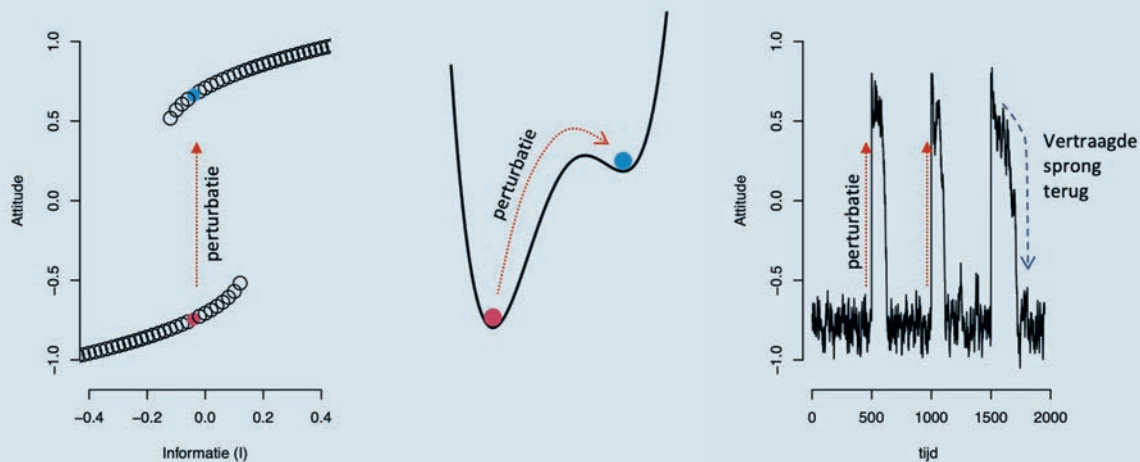
In de modellen waarin opinie als een continue variabele wordt opgevat, ontstaat polarisatie door gebrek aan contact. Als er contact is, vindt toenadering plaats. Een belangrijke rol speelt het concept van 'bounded confidence', wat we hier als beperkt vertrouwen zullen vertalen. Het idee is dat als mensen te veel van opinie verschillen, ze de interactie zullen weigeren waardoor er geen toenadering kan optreden. Het is uitgebreid aangetoond dat dit kan leiden tot polarisatie in twee of meer groepen (Lorenz, 2007).

Als we dit concept inbouwen in ons model, dan zien we inderdaad dat activisten en conservatieven niet meer met elkaar interacteren en polarisatie optreedt. Ons model suggereert echter een uitweg. Het is mogelijk om de activist tijdelijk een conservatieve opinie te laten aannemen ondanks de progressieve informatietoestand. Dit kan omdat de cusp bistabiel is (twee stabiele punten heeft) bij voldoende aandacht. Dit is geïllustreerd in figuur 4. Bij een informatie-waarde van -1 (progressief) kan een verstoring van de opinie naar conservatief enige tijd stabiel zijn. We zien wel dat na enige tijd de opinie terugspringt naar de meer stabiele progressieve waarde.

In de tijdelijk conservatieve toestand is deze persoon opeens wel gesprekspartner voor de 'echte' conservatieven omdat de opinies nu dicht bij elkaar liggen en er dus voldoende vertrouwen is. De informatie die de getransformeerde conservatief uitwisselt, is alleen wel progressief van aard. En als deze ook meer aandacht heeft voor het onderwerp, zal de echte conservatief mogelijk flink opschuiven naar progressief.

Figuur 5 illustreert het effect van deze manipulatie. We beginnen met een situatie van weinig betrokken conservatieven en een minderheid van activisten. De bovenste figuren laten zien wat er gebeurt zonder manipulatie. De activisten overtuigen weinig conservatieven die wel meer

FIGUUR 4. EEN POLARISEREND NETWERK.

Een progressieve persoon wordt een conservatieve opinie opgelegd (een perturbatie, figuur links). Deze toestand is ondanks de progressieve informatietoestand stabiel (figuur midden) maar zal door verstoringen (op tijdstippen 500, 1000 en 1500) niet lang standhouden (figuur rechts).

aandacht voor het onderwerp ontwikkelen. Resultaat is sterke polarisatie. De onderste figuren laten het effect van de manipulatie zien. Om de zoveel tijd duwen we een aantal progressieven even in de conservatieve opinie. Vanuit dezelfde startpositie zien we dat deze activisten wel anderen overtuigen zonder dat extreme polarisatie ontstaat.

Dit is een opvallende predictie van het model: een manipulatie van progressieven in *conservatieve* richting leidt tot een massale opinieverandering in de richting van het *progressieve* standpunt. Tot nu toe hebben we deze predictie nog niet getest in een experiment. Er bestaat wel aanverwant onderzoek naar duale identiteiten (González & Brown, 2006) two experiments were conducted involving groups of different size and/or status that worked together on a cooperative task. Three categorization strategies (decategorization, recategorization, and dual identity en de rol van bruggenbouwers tussen geradicaliseerde groepen (Hegselmann & Krause, 2015) waarin soortgelijke effecten gevonden zijn.

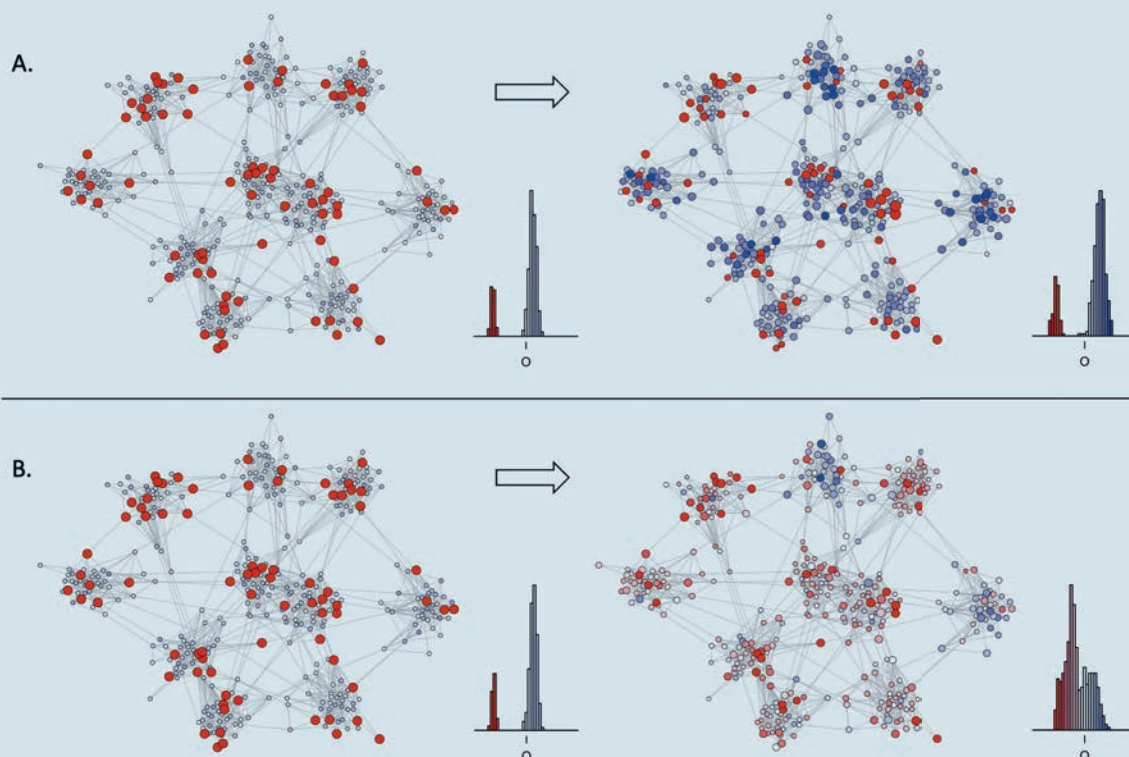
DISCUSSIE

We hebben polarisatie verklaard uit de interactie binnen personen en tussen persoonsprocessen. Binnen personen speelt aandacht en daarmee de behoefte aan consistentie een cruciale rol. Op het sociale niveau, tussen personen, leidt dat

uiteindelijk tot clustering van opinies. De psychologische processen die een rol spelen in individuele radicalisering kunnen dus niet los gezien worden van sociologische, politieke en economische processen. Radicalisering op individueel niveau en polarisatie op groepsniveau zijn gekoppelde complexe verschijnselen. In de studie van complexe systemen zoeken we naar een formele beschrijving van de essentie van de verschijnselen. Het bekendste voorbeeld is de modelering van files waarbij zeer ingewikkelde auto's bestuurd door zeer ingewikkelde mensen in simulaties versimpeld worden tot autootjes die harder gaan als ze de ruimte hebben en afremmen als ze een andere auto naderen. Het blijkt dat we files met dit eenvoudige model goed kunnen begrijpen en de effecten van interventies (bijvoorbeeld een wegverbreding) kunnen voorspellen (Nagatani, 2002).

Wij volgen een soortgelijke benadering van de ontwikkeling van attitudes in een sociale context. Ons netwerkattitudemodel is een basale beschrijving van de essentie van de attitude, die overigens opvallend consistent is met verschillende klassieke attitudetheorieën en een veelheid van empirische gegevens. Zo leidt aandacht voor de attitude tot hogere consistentie tussen de knopen van de attitude. Er is veel bewijs voor dit fenomeen van dissonantiereductie (McGrath, 2017). En ander voorbeeld is het 'mere thought'-effect, waarbij alleen het proces van nadenken over de

FIGUUR 5.

In geval A ontstaat sterke polarisatie omdat conservatieven (blauw) interacties met progressieven (rood) weigeren. In geval B worden een deel van de progressieven een conservatieve opinie gegeven terwijl hun onderliggende informatiewaarde progressief blijft. Door het hysteresis-effect duurt het enige tijd voor deze personen terugschieten in hun progressieve opinie. In dit tijd zijn ze wel gesprekspartner voor conservatieven die daardoor steeds progressiever worden. Manipulatie richting conservatief leidt dus uiteindelijk tot een progressieve populatie.

attitude al leidt tot polarisatie (Tesser, 1978). De conceptualisatie van psychologische systemen als anetwerken van cognitieve functies, klinische symptomen en hier dus attitude-elementen wordt momenteel breed omarmd in de psychologie.

De stap om deze psychologische netwerken op hun beurt weer als onderdeel te zien van sociale netwerken is nieuw. Simulatiemodellen voor de verspreiding van opinies bestaan in allerlei variëteiten. Het is opvallend hoe populair dit onderzoek is in de bètawetenschappen. Een bekend overzichtspaper (Castellano et al., 2009) met de titel 'Statistical physics of social dynamics', is bijna 4000 keer geciteerd. Ons model heeft vele overeenkomsten met de standaardmodellen uit dit veld, bijvoorbeeld als het gaat om de uitwisseling van

informatie. Een groot verschil is de modelering van het individu. In de meeste modellen kiest men zonder veel onderbouwing voor een zeer vergaande reductie van de psychologische component van het model.

Wij hebben ervoor gekozen het netwerkmodel van attitudes als uitgangspunt te nemen. Ook wij kiezen voor een reductie (de cusp als samenvatting van de dynamica het psychologisch netwerk), maar die is wel rijker dan die van de standaardmodellen. Ten eerste introduceren we aandacht als nieuwe variabele die, zoals we hebben kunnen zien, een cruciale rol kan spelen. Ten tweede is de opinie in ons model een continue of discrete variabele afhankelijk van de aandacht voor het onderwerp. Ten derde treedt er hysteresis op in de opinie op individueel niveau, met een reeks van

Veel meer complexe psychologische verschijnselen die gekenmerkt worden door plotselinge transities zijn ingebed in sociale verschijnselen

gevolgen, waaronder weerstand tegen contra-informatie, polarisatie (figuur 3) maar ook nieuwe opties voor de bestrijding van polarisatie (figuur 5).

Hoe dit model zich precies verhoudt tot andere modellen vereist nog verder onderzoek. De assumpties van het model vereisen ook nog meer onderbouwing en empirische toetsing van de predicties moet om die reden op de agenda. Wij zien dit model als startpunt van een nieuwe benadering van psychosociale systemen. Veel meer complexe psychologische verschijnselen die gekenmerkt worden door plotselinge transities zijn ingebed in sociale verschijnselen. Een goed voorbeeld is verslaving. De dynamica van verslaving is complex en bijvoorbeeld stoppen maar ook terugval vertonen de typische kenmerken van fase transities (Piazza & Deroche-Gamonet, 2013). Tegelijkertijd is verslaving een sociaal verschijnsel, middelengebruik is besmettelijk, denk bijvoorbeeld aan de verspreiding van roken onder tieners. Ook andere psychologische stoornissen zoals angst zijn in bepaalde mate sociaal besmettelijk. Een ander positief voorbeeld is leren. Het aanleren van bijvoorbeeld het oplossen van Rubik's kubus is een complex leerproces dat zeer snel kan verlopen als kinderen elkaars leerproces stimuleren.

Terug nog naar onze oorspronkelijke vragen. Waarom valt iemand opeens van zijn geloof? In het netwerkmodel van attitudes zijn hiervoor twee routes. De eerste is geleidelijk. Als iemand minder aandacht heeft voor het onderwerp, dus minder betrokken raakt, dan is deze persoon gevoeliger voor contra-informatie en kan van mening veranderen. In onderzoek naar de-radicalisering is dit een bekend verschijnsel met als nadeel dat dit een langzaam proces is. De andere route is dat inconsistenties in het netwerk, door contra-informatie, de bestaande attitude destabiliseren, waarna een plotselinge transitie kan optreden. Dit kan een rol spelen bij stoppen met roken, wat bijna altijd een abrupt proces is.

Het in dit paper naar voren gebrachte perspectief biedt ook inzicht in hoe complottheorieën zich verspreiden. Het is evident dat radicalisering besmettelijk is en dat complottheorieën hierin een grote rol spelen. Een complottheorie beschermt een radicale attitude tegen destabiliserende

inconsistentie door contra-informatie verdacht te maken.

Hiernaar is meer theoretisch en empirisch onderzoek vereist.

En wat te doen tegen de toenemende polarisatie in de samenleving? Dat is helaas geen makkelijk te beantwoorden vraag. Ons model geeft wel beter begrip van de processen onderliggend aan radicalisering en polarisatie maar biedt niet direct een oplossing. De reden is dat aandacht voor en betrokkenheid bij een onderwerp snel kunnen toenemen maar slechts langzaam lijken af te nemen. De voortdurende aandacht voor het vaccinatievraagstuk, in de media maar ook in directe discussies tussen mensen, maakt depolariseren bijvoorbeeld lastig. In een pandemie kunnen we moeilijk afspreken het er maar een jaartje niet meer over te hebben. Het huidige model biedt niet veel andere aanknopingspunten anders dan contact blijven houden. Zodra de communicatie tussen groepen verdwijnt, is polarisatie volgens elk model onvermijdelijk.

We hopen met dit werk niet alleen meer inzicht te hebben geboden in de polarisatie van attitudes in de samenleving maar ook het nut van het modelleren in de psychologie te hebben aangetoond. De formele aanpak van theorievorming dwingt ons tot meer precisie in definities. Nieuwe predicties volgen controleerbaar uit de computersimulaties van het model. Deze wetenschappelijke ontwikkeling is natuurlijk al langer gangbaar in de natuurwetenschappen maar biedt ook kansen aan de psychologie.

OVER DE AUTEURS

Han L. J. van der Maas¹ is hoogleraar Algemene Methodologie aan de Universiteit van Amsterdam (UvA). Dr. Jonas Dalege is postdoctoral fellow aan het Sante Fe Institute in de Verenigde Staten. Frenk van Harreveld en Denny Borsboom zijn respectievelijk hoogleraar Sociale Psychologie en hoogleraar Grondslagen van de Psychometrie en de Psychologie aan de UvA. Dr. Lourens Waldorp is universitair hoofddocent Methodenleer aan de UvA.

Correspondentie aangaande dit artikel via Han van der Maas:

H.L.J.vanderMaas@uva.nl.

1 Han van der Maas ontving in april dit jaar een ERC Advanced Grant van de Europese Unie voor verder onderzoek op dit terrein.

Summary

POLARIZATION AS COMPLEX PHENOMENON

H. L. J. VAN DER MAAS, J. DALEGE,
F. VAN HARREVELD, D. BORSBOOM &
L. WALDORP

How does polarization arise in society? Why do people change attitudes or opinions? To

answer these questions, we present a cascading model of attitude change, integrating ideas from different scientific fields. The model includes both the interactions between feelings, opinions, and behaviors within the individual and the interactions between individuals. We will see that this

model, with its two levels, explains why attitudes are sometimes very difficult to influence and sometimes very unstable and change rapidly. The model also offers an entirely new explanation for polarization in society and options for escaping this polarization.

Literatuur

- Abe, Y., Ishida, M., Nozawa, E., Ootsuka, T., & Yahagi, R. (2017). Cusp singularity in mean field Ising model. *European Journal of Physics*, 38(6), 065102. <https://doi.org/10.1088/1361-6404/aa82fc>
- Abraham, R., Keith, A., Koebbe, M., & Mayer-Kress, G. (1991). Computational unfolding of double-cusp models of opinion formation. *International Journal of Bifurcation and Chaos*, 01(02), 417–430. <https://doi.org/10.1142/S0218127491000324>
- Barabási, A.-L., Albert, R., & Jeong, H. (1999). Mean-field theory for scale-free random networks. *Physica A: Statistical Mechanics and Its Applications*, 272(1), 173–187. [https://doi.org/10.1016/S0378-4371\(99\)00291-5](https://doi.org/10.1016/S0378-4371(99)00291-5)
- Borsboom, D., van der Maas, H. L. J., Dalege, J., Kievit, R. A., & Haig, B. D. (2021). Theory Construction Methodology: A Practical Framework for Building Theories in Psychology. *Perspectives on Psychological Science*, 1745691620969647. <https://doi.org/10.1177/1745691620969647>
- Brummitt, C. D., Barnett, G., & D'Souza, R. M. (2015). Coupled catastrophes: Sudden shifts cascade and hop among interdependent systems. *Journal of The Royal Society Interface*, 12(112), 20150712. <https://doi.org/10.1098/rsif.2015.0712>
- Castellano, C., Fortunato, S., & Loreto, V. (2009). Statistical physics of social dynamics. *Reviews of Modern Physics*, 81(2), 591–646. <https://doi.org/10.1103/RevModPhys.81.591>
- Dalege, J., Borsboom, D., Harreveld, F. van, & Maas, H. L. J. van der. (2018). The Attitudinal Entropy (AE) Framework as a General Theory of Individual Attitudes. *Psychological Inquiry*, 29(4), 175–193. <https://doi.org/10.1080/1047840X.2018.1537246>
- Dalege, J., Borsboom, D., van Harreveld, F., van den Berg, H., Conner, M., & van der Maas, H. L. J. (2016). Toward a formalized account of attitudes: The Causal Attitude Network (CAN) model. *Psychological Review*, 123(1), 2–22. <https://doi.org/10.1037/a0039802>
- Dalege, J., Borsboom, D., van Harreveld, F., & van der Maas, H. L. (2017). Network analysis on attitudes: A brief tutorial. *Social psychological and personality science*, 8(5), 528–537.
- Dalege, J., & van der Maas, H. L. J. (2020). Accurate by Being Noisy: A Formal Network Model of Implicit Measures of Attitudes. *Social Cognition*, 38(Supplement), s26–s41. <https://doi.org/10.1521/soco.2020.38.supp.s26>
- Eagly, A. H., & Chaiken, S. (1993). *The psychology of attitudes*. Harcourt Brace Jovanovich College Publishers.
- Finnemann, A., Borsboom, D., Epskamp, S., & van der Maas, H. L. J. (2021). The Theoretical and Statistical Ising Model: A Practical Guide in R. *Psych*, 3(4), 593–617. <https://doi.org/10/gm4fvt>
- Galam, S. (2008). Sociophysics: A review of galam models. *International Journal of Modern Physics C*, 19(03), 409–440. <https://doi.org/10.1142/S0129183108012297>
- González, R., & Brown, R. (2006). Dual identities in intergroup contact: Group status and size moderate the generalization of positive attitude change. *Journal of Experimental Social Psychology*, 42(6), 753–767. <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2005.11.008>
- Hegselmann, R., & Krause, U. (2002). Opinion dynamics and bounded confidence: Models, analysis and simulation. *J. Artificial Societies and Social Simulation*, 5.
- Hegselmann, R., & Krause, U. (2015). Opinion dynamics under the influence of radical groups, charismatic leaders, and other constant signals: A simple unifying model. *Networks & Heterogeneous Media*, 10(3), 477. <https://doi.org/10.3934/nhm.2015.10.477>
- Lorenz, J. (2007). Continuous opinion dynamics under bounded confidence: A survey. *International Journal of Modern Physics C*, 18(12), 1819–1838. <https://doi.org/10.1142/S0129183107011789>
- McGrath, A. (2017). Dealing with dissonance: A review of cognitive dissonance reduction. *Social and Personality Psychology Compass*, 11(12), e12362. <https://doi.org/10.1111/spc3.12362>
- Nagatani, T. (2002). The physics of traffic jams. *Reports on Progress in Physics*, 65(9), 1331–1386. <https://doi.org/10/dkvhk5>
- Piazza, P. V., & Deroche-Gamonet, V. (2013). A multistep general theory of transition to addiction. *Psychopharmacology*, 229(3), 387–413. <https://doi.org/10/f49rfv>
- Tesser, A. (1978). Self-Generated Attitude. In L. Berkowitz (Red.), *Advances in Experimental Social Psychology* (Vol. 11, pp. 289–338). Academic Press. [https://doi.org/10.1016/S0065-2601\(08\)60010-6](https://doi.org/10.1016/S0065-2601(08)60010-6)
- van der Maas, H. L. J., Dalege, J., & Waldorp, L. (2020). The polarization within and across individuals: The hierarchical Ising opinion model. *Journal of Complex Networks*, 8(cnaa010). <https://doi.org/10.1093/com-net/cnaa010>
- van der Maas, H. L. J., Dolan, C. V., Grasman, R. P. P., Wicherts, J. M., Huizenga, H. M., & Raijmakers, M. E. J. (2006). A dynamical model of general intelligence: The positive manifold of intelligence by mutualism. *Psychological Review*, 113(4), 842–861. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.113.4.842>
- van der Maas, H. L. J., Kolstein, R., & van der Pligt, J. (2003). Sudden Transitions in Attitudes. *Sociological Methods & Research*, 32(2), 125–152. <https://doi.org/10.1177/0049124103253773>

TRAUMA ACADEMIE

'Vroegkindelijke Chronische Traumatisering is een belangrijk thema binnen de ggz en ontwikkeltend voor iemand die dit met zich meedraagt. Je kunt het niet zien als een losstaande traumatische gebeurtenis. Een integrale, fase-gerichte behandeling is noodzakelijk.' Aan het woord is Martijne Rensen. Zij is eigenaar van CELEVT en oprichter van de Trauma Academie.

'Bij mensen die in hun jeugd langdurig en ernstig mishandeld, verwaarloosd of misbruikt zijn, gaat er vooral iets fout in de breinontwikkeling en neurofysiologie. Dat betekent dat deze mensen op latere leeftijd een hele grote kans hebben op psychische, fysieke en sociale problemen. Wat deze mensen nodig hebben is een langer durende behandeling waarin deze verschillende problemen kunnen worden aangepakt. Dat vraagt om een combinatie

van verschillende therapievormen en tijd om eerst te stabiliseren en dan te werken aan de verwerking van de traumatisering. Herstel is heel goed mogelijk. Maar omdat de gevolgen van deze vorm van traumatisering zo ernstig zijn voor het brein en het lichaam is tijd nodig.'

'De therapeutische relatie is hierbij heel belangrijk. Hechtingsproblematiek speelt daarbij een grote rol. Mensen met vroegkindelijk trauma kunnen vaak moeilijker contact maken, wantrouwend zijn en zich in de steek gelaten voelen. Dat zijn hele normale reacties op wat ze hebben meegemaakt in hun jeugd, maar in het contact met anderen en in een therapeutische relatie is dat lastig.'

Het resultaat van een integrale behandelplanpak is dat mensen na één tot anderhalf jaar beter functioneren. Nadat de therapie vordert of kan worden afgerond, blijkt uit

onderzoek dat veel klachten sterk verminderen of nagenoeg verdwenen zijn. Je kan niet zeggen dat iemand die zo'n jeugd achter de rug heeft, zorgeloos door het leven gaat, maar uit onderzoek blijkt dat de psychische en traumatische klachten zo goed als verleden tijd zijn, somatische klachten en arbeidsuitval zijn verminderd en het sociaal functioneren is verbeterd. Kortom het is een hele effectieve therapievorm.'

De wetenschappelijk onderbouwde kennis voor deze aanpak hebben we bij de Trauma Academie vertaald naar opleidingen voor zorgprofessionals. Er zijn verschillende jaaropleidingen en nascholing op het gebied van dissociatieve stoornissen en de therapeutische relatie bij deze doelgroep. Vanaf juli 2022 is de Trauma Academie overgegaan van CELEVT naar PAO Psychologie. **Meer info →**

VOORUITBLIK MET ELSE TREFFERS EN
LORÂN VAN DER HOEVEN

'OVER TIEN JAAR KENNEN NOG VEEL MEER MENSEN HET NIP'

Na al geruime tijd te hebben samengewerkt, zijn het Nederlands Instituut van Psychologen (NIP) en de Nederlandse Vereniging voor Gezondheidszorgpsychologie en haar specialismen (NVGZP) op 1 oktober gefuseerd. De nieuwe vereniging gaat verder onder de naam NIP. Wat betekent de fusie voor leden? En hoe ziet de toekomst van de gefuseerde beroepsvereniging eruit? Else Treffers en Lorân van der Hoeven, allebei lid van de ledenraad van de nieuwe vereniging, blikken vooruit. 'Hopelijk zorgt de fusie ervoor dat cliënten makkelijker kunnen achterhalen of ze met een vakbekwame psycholoog te maken hebben.'

De intentie te fuseren lag al enkele maanden in de week. Sinds 1 oktober is het daadwerkelijk zover en gaan de NVGZP en het NIP, na tien jaar opgesplitst te zijn geweest, weer samen verder. Else Treffers en Lorân van der Hoeven vertegenwoordigden de leden van respectievelijk het NIP en de NVGZP in hun ledenraden. Nu zitten ze beiden, met nog 31 anderen, in de ledenraad van de nieuwe vereniging. De afgelopen maanden waren zij actief betrokken bij het proces rond de fusie; zo moesten zij het fusievoorstel goedkeuren en flatteren.

'Via de ledenraad sta ik dicht bij de beslissingen van de vereniging,' zegt Treffers. Ze is in opleiding tot gz-psycholoog bij het Centrum Bipolaire Stoornissen van GGZ in Eindhoven en combineert dat door middel van het Topklastraject met een promotietraject bij Tilburg University (TRANZO). Al sinds ze begon aan haar studie, zo'n acht jaar geleden, is Treffers actief lid van het NIP.

Van der Hoeven is gz-psycholoog in opleiding tot Specialist (G10S) en werkzaam bij OLVG en bij Arkin in Amsterdam. Ook is hij bezig met het opzetten van een promotietraject. Na het behalen van zijn gz-titel besloot hij over te stappen naar de NVGZP. 'Ik was trots op die titel en de informatievoorziening vanuit de NVGZP paste beter bij mijn werk. Lid zijn van twee verenigingen vond ik niet nodig.'

WAT DACHTEN JULLIE TOEN JULLIE VOOR HET EERST OVER DE FUSIE HOORDEN?

Van der Hoeven: 'Ik vond het meteen een goed idee, al was niet iedereen het met mij eens. Het is heel onlogisch dat er de afgelopen tien jaar twee beroepsverenigingen bestonden die dezelfde beroepsgroep vertegenwoordigden. Hoe meer leden, hoe krachtiger je als beroepsvereniging bent, hoe meer je het beroep op de kaart kunt zetten en dingen voor elkaar kunt krijgen. Sinds ik in de ledenraad zit realiseer ik me eerlijk gezegd pas hoe belangrijk een beroepsvereniging is. Dat wil ik duidelijker maken aan leden en potentiële leden.'

Treffers: 'Fuseren vond ik ook meteen een goed idee. Als masterpsycholoog kan ik alleen maar lid worden van het NIP omdat de NVGZP alleen BIG-geregistreerde psychologen toeliet. Maar als gz-psycholoog zou ik

straks wederom moeten kiezen tussen twee verenigingen die opkomen voor mij als psycholoog en beide veel ledenvoordelen bieden.'

WAAROM IS DEZE FUSIE VOLGENS JULLIE BELANGRIJK? WAAROM WAS EEN INTENSIEVE SAMENWERKING BIJVOORBEELD NIET GENOEG?

Treffers: 'Het NIP en de NVGZP begonnen inderdaad op steeds meer dossiers samen te werken. Toch zaten we nog geregeld als twee partijen aan een onderhandelingsstafel, of alleen het NIP zat aan tafel terwijl de NVGZP daar ook bij had kunnen zijn. Denk aan overleggen rond registraties van BIG-beroepen, de nieuwe beroepsstructuur of vergaderingen die te maken hadden met de aansluiting van de gz-opleiding op de master. Het NIP en de NVGZP realiseerden zich dat het niet altijd logisch was om als twee losse partijen bij te dragen.'

Van der Hoeven: 'Ja, en het ging echt goed met de NVGZP, we groeiden. Op den duur zou dat betekenen dat het NIP en de NVGZP met elkaar zouden concurreren. Dat is onwenselijk en slaat nergens op. Aan zo'n onderhandelingsstafel kan er dan frictie ontstaan. Of beide partijen kunnen andere punten naar voren schuiven of zelfs andere standpunten innemen. Terwijl je namens dezelfde beroepsgroep spreekt, dus dat is gek. Je moet juist eenduidig zijn tegenover bijvoorbeeld de ggz, naar ministeries of zelfs richting het hele land. Die concurrentie voorkomen we met deze fusie.'

Treffers: 'Daarnaast is een beroepsvereniging er wat mij betreft ook om een community te creëren van mensen met hetzelfde beroep, waarin alle kennis samenkomt. Zo word je als psycholoog ook het best ondersteund in je carrière.'

ALS LEDEN VAN DE LEDENRAAD WAREN JULLIE ACTIEF BETROKKEN BIJ DE VOORBEREIDING VAN DE FUSIE. WAAR HEBBEN JULLIE JE HARD VOOR GEMAAKT?

Van der Hoeven: 'Aanvankelijk wist onze ledenraad niet hoe een fusie werkte en hebben we uitleg van een notaris gekregen. Van haar leerden we te letten op het onderscheid tussen emotionele drijfveren en zakelijke argumenten. Dat was handig vanwege de geschiedenis (zie artikel op pagina's 52-57). Wat je hebt opgebouwd, een hele nieuwe vereniging, wil je niet kwijtraken en daar zit per definitie emotie bij. Hoe ga je daarmee

om? Ook wilden we niet terug naar het oude NIP. De notaris bood hierin perspectief en legde uit hoe we dat onderscheid konden maken.

Daarna hebben wij als ledenraad flink ons best gedaan erachter te komen wat onze leden van de fusie vonden. We hebben onder meer een bijeenkomst georganiseerd. Daardoor kregen we bevestigd dat het vooral belangrijk was ervoor te zorgen dat de positie van psychologen met een BIG-registratie behartigd bleef. Daar is nu binnen de nieuwe vereniging gelukkig consensus over: de Wet BIG is leidend als het gaat om de gezondheidszorg. Verder hoop ik dat we de essentie van onze slogan 'Trots, Kritisch en Slagvaardig' kunnen vasthouden. Binnen de nvgzp konden we altijd snel en laagdrempelig met elkaar schakelen.'

Treffers: 'Ik vond het eerst belangrijk te weten wat degenen ervan vonden die, met reden, de nvgzp opgericht hadden. Of zij ook enthousiast waren. En ook hoe bepaald zou worden welke bestuurs- en ledenraadsleden zouden moeten vertrekken.'

HOE KAN DE GEFUSEERDE VERENIGING NU VOORKOMEN DAT OPNIEUW EEN GROEP LEDEN EEN NIEUWE VERENIGING ZAL OPRICHTEN?

Treffers: 'Toen dat in 2012 gebeurde zat ik nog op de middelbare school, haha. Wat er precies speelde, weet ik niet. Maar volgens mij is het NIP in de tussentijd erg veranderd, mede door de herstructurering. Als ik het vergelijk met zeven jaar geleden voel ik veel meer nabijheid met de vereniging, hoewel ik toen wel student-lid was. Ik denk niet dat het toen voor alle leden duidelijk was hoe graag het bureau samenwerkt met leden en geïnteresseerd is in ieders input. Voor mij was het NIP best een indrukwekkende organisatie die niet altijd even benaderbaar voelde. Dat is nu, ook door mijn actieve lidmaatschap, wel anders. Als lid krijg ik bovendien veel meer informatie, bijvoorbeeld over dat het NIP een akkoord heeft ondertekend of op politiek niveau een overleg heeft gehad. En er ligt een onderbouwd plan waarin duidelijk staat hoe de waarden van beide verenigingen na de fusie kunnen blijven voortbestaan.'

Van der Hoeven: 'Leden hoeven zich in ieder geval geen zorgen meer te maken dat de belangen van BIG-geregistreerde psychologen niet goed behartigd worden, dus daar zal het niet aan liggen. Daarnaast is het niet erg als er in achterkamertjes nog wat conflict

is, daardoor kunnen ook juist goede ideeën ontstaan. Zolang we naar buiten toe maar één front vormen. Als psychologen moeten we het belang van het grote geheel blijven zien en niet teveel op eilandjes zitten.'

WAT ZULLEN DE LEDEN ALS EERSTE MERKEN VAN DE FUSIE?

Van der Hoeven: 'Dat er nu één loket is om informatie te vinden en vragen te stellen over ons beroep.'

Treffers: 'En dat er een schat aan bijeenkomsten, activiteiten, diensten en kortingen bijkomt. En ieders netwerk is gegroeid, ik hoop dat leden dat zullen merken.'

*'Het is onlogisch dat er twee
beroepsverenigingen bestonden
die dezelfde beroepsgroep
vertegenwoordigden'*

WAT IS UITEINDELIJK HET BELANGRIJKSTE VERSCHIL VOOR LEDEN?

Treffers: 'Volgens mij is het belangrijkste dat er nu één vereniging is die mijn positie als psycholoog in Nederland sterker maakt, en die niet aarzelt een brief te schrijven aan het ministerie van volksgezondheid, welzijn en sport als dat nodig is. En gevraagd en ongevraagd advies geeft om ervoor te zorgen dat psychologen in gezonde arbeidsomstandigheden blijven werken, of opkomt voor mijn CAO. Dat alles gebeurde natuurlijk al, maar door de fusie kan dat nog beter en vaker gebeuren.'

Van der Hoeven: 'Niet alle leden zullen meteen merken dat we nu één krachtige beroepsvereniging zijn. Maar uiteindelijk kunnen we zo wel de positie van psychologen door heel Nederland meer verstevigen. De kwaliteit van de beroepsuitoefening kan hoger worden en omdat we nu met meer zijn kunnen we andere doelstellingen behalen en is er meer mogelijk. Hoe dat precies uitpakt moet nog blijken maar ik denk dat we ons nu een stuk beter kunnen positioneren.'

FOTO: MERLIJN JANSSEN STEENBERG

WAT KUNNEN CLIËNTEN OF ANDEREN DIE MET PSYCHOLOGEN WERKEN MERKEN VAN DE FUSIE?

Treffers: 'Ik hoop dat cliënten en mensen uit hun omgeving, die willen weten met wat voor psycholoog ze te maken hebben, dat straks gemakkelijker op kunnen zoeken. En dan bedoel ik met name de kwaliteit van de zorg. Nu zijn er verschillende manieren om daarachter te komen, via de Wet BIG, het lidmaatschap van het NIP of een andere vereniging, hoe dat samenhangt met beroepscodes... Er zou een website moeten zijn, *Watje-moetwetenoverjepsycholoog.nl* bijvoorbeeld, die daartoe dient. Maar dan moet achter de schermen natuurlijk ook duidelijker zijn waaruit blijkt dat je als psycholoog

kwalitatief goede zorg levert. En dat meteen duidelijk is dat als je lid bent van het NIP je volgens een beroepscode werkt en tuchtrechtelijk aansprakelijk bent. Dat het betekent dat je hiervoor opgeleid bent en dat we een beroepenstructuur hebben, bijvoorbeeld. Ik hoop dat de fusie een stap in deze richting zal betekenen, zodat cliënten, als ze dat willen, bewust kunnen kiezen voor een psycholoog. En ze mogen ook weten dat het NIP een partij is die streeft naar kortere wachtlijsten in de ggz en zich bijvoorbeeld inzet voor de bescherming van persoonsgegevens. En: hoe meer psychologen zich verenigen, hoe beter we worden in ons vak, hoe beter we ons voelen en hoe beter de zorg wordt. Daar zullen cliënten, hun omgeving en uiteindelijk de hele samenleving iets van merken.'

Van der Hoeven: 'Om voor de buitenwereld duidelijker te maken met wat voor psycholoog je te maken hebt, zou het ook helpen als we een duidelijker onderscheid zouden maken tussen de verschillende 'soorten' psychologen. Dus dat een gz-psycholoog en een arbeids- en organisatiepsycholoog dezelfde basisopleiding hebben gedaan, namelijk de bachelor, maar zich daarna in iets anders hebben gespecialiseerd. Dat moet duidelijker worden voor de buitenwereld. We zouden ook onze titels beter moeten voeren. Ik zie dat veel psychologen zich enkel 'psycholoog' noemen. Dat klopt natuurlijk, maar iedereen kan zich zo noemen. Ik denk dat je als psycholoog duidelijk maakt wie je bent en wat je kunt als je zegt dat je bijvoorbeeld gz-psycholoog bent, of klinisch psycholoog. Daar mag je ook gewoon trots op zijn.'

Treffers: 'Ja. Psychiaters noemen zichzelf ook altijd psychiater, niet arts. Daar kunnen we iets van leren.'

WELKE STAPPEN MOET DE VERENIGING VERDER ZETTEN OM DE BEROEPSGROEP TE PROFILEREN EN DE POSITIE VAN PSYCHOLOGEN TE VERSTEVIGEN?

Van der Hoeven: 'Als het goed is, is er straks eenduidigheid over zaken. Vervolgens zullen we meer van onszelf moeten laten horen, bijvoorbeeld in de media. Hopelijk is dan over tien jaar voor veel meer mensen duidelijk dat psychologen in Nederland zich verenigen in het NIP en dat deze psychologen kwalitatief goed werk leveren.'

Treffers: 'Misschien dat we meer menskracht moeten zetten op binnenkomende persvragen.'

Van der Hoeven: 'Ja, of wellicht kunnen we in ziekenhuizen, poliklinieken of in de wachtkamers van huisartsen als beroepsvereniging uitleggen hoe je kunt weten wat goede zorg is.'

ER ZIJN NOG HEEL VEEL MEER VERENIGINGEN VOOR PSYCHOLOGEN, DENK AAN DE VGCT, FGZPT, LVMP, P3NL EN DE NVP. VINDEN JULLIE HET EEN GOED IDEE UITEINDELIJK OOK MET HEN TE FUSEREN?

Van der Hoeven: 'Sinds de fusie is er nog maar één beroepsvereniging voor psychologen, al is dat misschien nog niet altijd voor iedereen even duidelijk. Daarnaast zijn er wetenschappelijke verenigingen, verenigingen die zich inzetten voor een specifiek vakgebied of een specifieke behandeling, en er zijn federaties en platforms. Die hebben dus een ander doel. Daarnaast is er de Nederlandse Vereniging voor Psychotherapeuten, maar dat beroep gaat straks samen met het specialisme klinisch psycholoog (KP-PT) in de nieuwe beroepenstructuur, dus het is ook nog de vraag wat er met die vereniging gaat gebeuren.'

Treffers: 'Fuseren klinkt in principe als een goed idee, maar het hoeft ook geen probleem te zijn als er nog andere verenigingen bestaan voor bijvoorbeeld specifieke therapieën, zoals de VGCT.'

Van der Hoeven: 'Als we straks gebruik maken van het nieuwe register wordt dat ook duidelijker. Dan ben je dus bijvoorbeeld gz-psycholoog met een aantekening in de gedragstherapie.'

ZIJN ER ZAKEN DIE JULLIE SPANNEND VINDEN AAN DE KOMENDE TIJD, WAARIN DE NIEUWE VERENIGING ZICH VERDER ZAL ONTWIKKELEN?

Treffers: 'Nee. Ik sta er positief in, als er dingen op ons pad komen, tackelen we die dan wel weer. Het blijft goed alert te zijn op de verdeling tussen de aandacht die gaat naar psychologen in de gezondheidszorg en naar psychologen in andere werkelden. Maar echt spannend vind ik dat persoonlijk niet.'

Van der Hoeven: 'Ik maak me een beetje zorgen over de verbinding tussen de twee 'oude' verenigingen, zowel als het gaat om de leden als om de bureaus. Mensen zijn nu eenmaal gewoontedieren, verandering is niet altijd leuk, ook omdat we trots zijn op wat we doen en hoe we het doen. Ik vind dat we alert moeten zijn op hoe iedereen reageert op die veranderingen

en daarover moeten blijven praten. Ik hoop dat we de goede dingen van elkaar overnemen en de minder goede dingen kunnen loslaten. En de oud-nvgz'ers komen toch op het terrein van het NIP, wij voegen in, dat is toch iets spannender. Wij stappen over de drempel en iedereen van het NIP kan op zijn of haar stoel blijven zitten. De groepsdynamiek zal veranderen, net als met groepstherapie, haha.. En we hebben straks een groot bestuur en een gigantische ledenraad. Dat wordt nog best spannend, maar ik heb er ook zin in!'

Anouk Bercht, MSc, is redacteur van De Psycholoog.
E-mail: anouk.bercht@psynip.nl.

FOTO: MERLIJN JANSSEN STEENBERG

Nu bij Pearson!

MMPI-2 RF[®]

Sinds begin dit jaar is Pearson trotse uitgever van de MMPI-2, MMPI-2-RF en de MMPI-A. Wereldwijd de meest gebruikte test voor het in kaart brengen van persoonlijkheid en psychopathologie.

Persoonlijkheidsdiagnostiek anno Nu

Op onze website vind je alle informatie rondom tests, trainingen, webinars en (gratis)verdiepende content gericht op de persoonlijkheidsdiagnostiek van Nu, verzameld op een centrale plek. Is persoonlijkheidsdiagnostiek anno **Nu** jouw vakgebied, en wil je op de hoogte blijven van ontwikkelingen? Zoals het online HiTOP-College op 10-11-2022?

Scan de QR-Code of ga naar
www.pearsonclinical.nl/persoonlijkheidsdiagnostiek-anno-nu

HIER UW ADVERTENTIE PLAATSEN?

Scan de QR code
voor meer informatie

VOLG HET INDIVIDUELE OPLEIDINGSTRAJECT TOT KINDER- EN JEUGDPSYCHOLOOG BIJ KING NASCHOLING

NIEUW

VOLG VANAF JANUARI '23 DE VOLLEDIGE 480 UUR
AAN CURSORISCH ONDERWIJS EN ONTVANG 10%
KORTING OP AL JE CURSUSSEN.

TOCH LIEVER ZELF JOUW TRAJECT VORMGEVEN?
GEEN PROBLEEM. WIJ HELPEN JE GRAAG MET DE
JUISTE KEUZES MAKEN.

OP ONZE WEBSITE VIND JE EEN
UITGEBREIDE UITLEG OVER HET TRAJECT EN
DE TOELATINGSEISEN VANUIT NIP/SKJ

BEL ONS GERUST OP: 020-244 31 65
OF STUUR EEN MAIL NAAR:
[INFO@KINGNASCHOLING.NL](mailto:info@kingnascholing.nl)

ONZE PSYCHOLOGEN

HET NIP IS MET ZO'N 14.000 LEDEN AL MEER DAN 80 JAAR **DE GROOTSTE BEROEPSVERENIGING VAN PSYCHOLOGEN IN NEDERLAND**. WIJ ZETTEN ONS IN VOOR DE PSYCHOLOOG ALS PROFESSIONAL ÉN VOOR DE PSYCHOLOGIE ALS VAK. WIJ VERBINDEN PSYCHOLOGEN EN HUN VERSCHILLENDE VAKGEBIEDEN MET ELKAAR EN MET DE VERENIGING. ZO STREVEN WIJ NAAR EEN CONTINUE VEERKRACHTIGE SAMENLEVING. **WIL JE WETEN HOE WIJ ONS DAARVOOR INSPANNEN?** HIER LEES JE VERHALEN VAN, VOOR EN OVER ONZE PSYCHOLOGEN.

Dit is het nieuwe NIP

Per 1 oktober 2022 zijn de NVGzP en het NIP gefuseerd tot één vereniging.
Tijd om de nieuwe vereniging beter te leren kennen.

Wist je dat...

...het NIP in 1938 is opgericht en toen Nederlands Instituut van Practizerende Psychologen (NIPP) heette?

...het NIP drie kamers kent, namelijk: de Kamer Opleidingen, de Kamer gz-psychologen en de Kamer specialisten?

...de Ledenraad van het NIP voor de herstructurering van 2018 maar liefst 60 led en kende?

... het NIP daarnaast ook vele actieve werkgroepen kent, bijvoorbeeld de werkgroep Schoolpsychologen, werkgroep Arbeid & Gezondheid en de werkgroep Klimaat- en gedragsverandering?

...je de contributie van het NIP in veel gevallen kunt declareren bij je werkgever?

...het NIP in 1948, tien jaar na oprichting, slechts 80 leden had? Inmiddels, na de fusie, hebben we er 17.623, waarvan 3.279 studentleden

...er op kantoor een mini-bieb is? Neem vooral een boek mee als je ons bezoekt!

... alle leden van beide ledenraden nu zitting hebben in de nieuwe ledenraad?

...we heel blij zijn met alle leden die zich inzetten voor de vereniging, en dat we deze jaarlijks uitnodigen voor een gezellig avond om elkaar te ontmoeten?

... je met al je vragen over het vak bij het NIP terecht kunt via info@psynip.nl en 030-82 00 15 00?

... er in Nederland maar liefst 18.395 gz-psychologen, 2.417 klinisch psychologen en 186 klinisch neuropsychologen zijn (cijfers uit juni 2022)?

...er na de fusie 44 medewerkers bij het NIP-bureau werken, waarvan er elf psycholoog zijn en drie jurist?

...het NIP zestien secties kent, namelijk: Arbeid & Organisatie, Forensische Psychologie, Geestelijke gezondheidszorg (GGZ), Jeugd, Lichaamsgericht Werkende Psychologen (LWP), Mediation, Neuropsychologie, Ouderenpsychologie, Psychologen in algemene en academische Ziekenhuizen (PAZ), Revalidatiepsychologie, Sociale en Economische Psychologie (SEP), psychologie studenten (SPS-NIP), Startende Psychologen, Studentenpsychologen, Verslavingspsychologie en Zorg voor mensen met een verstandelijke beperking (ZMVB)?

... de besturen van de NVGzP en het NIP nu samen één bestuur vormen met zeven leden?

... deze editie van 'Onze psychologen' extra dik is en volledig gewijd is aan de fusie?

INTERVIEW MONIQUE ROOK, DIRECTEUR NIP

‘We zijn niet voor niets het Nederlands Instituut **VAN** Psychologen’

Je was de afgelopen 3,5 jaar directeur van het NIP en bent dat nu van de gefuseerde vereniging. Nog niet alle leden kennen jou. Kun je wat over jezelf vertellen?

‘Voordat ik bij het NIP kwam heb ik onder andere lang bij Altrecht gewerkt. Ik ben zelf gezondheidswetenschapper met als afstudeer-richting beleid en management van de gezondheidszorg. Binnen het NIP maken we heel veel gebruik van de talloze experts, die schuiven we naar voren, consulteren we, betrekken we. Mijn werk is het vervolgens om op 100 borden tegelijk te schaken: strategie en

beleid opstellen, belangen behartigen, stakeholders betrekken en een organisatie aansturen. Naast het directeurschap van het NIP geef ik les over ‘het spel en de spelers in landelijke beleidsvorming’ binnen de KP-opleiding en ben ik supervisor management. Naast mijn werk probeer ik tijd te vinden om te suppen, lees ik veel en breng ik uiteraard ook veel tijd door met mijn gezin en vrienden.’

Wat doe je als directeur van het NIP eigenlijk precies?

‘Als directeur van het NIP ben ik verantwoordelijk voor het reilen en

zeilen van de vereniging in brede zin. Zo stuur ik processen aan om tot (meerjaren-)beleid te komen met de vereniging. Van daaruit kunnen wij de belangen van psychologen behartigen. Om dit mogelijk te maken stuur ik het bureau aan en bereid samen met de bureaumedewerkers en de experts in de vereniging uit de diverse gremia de besluitvorming van het bestuur voor. Ik onderhoud daarnaast veel contacten met de stakeholders van de vereniging en ik ben vaak in Den Haag te vinden. Verder bevorder ik de maatschappelijke positionering en verankering van de vereniging. Gelukkig doe ik dit samen met een groot, professioneel team dat daarin ondersteunt. Op het NIP-bureau werken inmiddels 44 medewerkers. Een heel leuk en belangrijk onderdeel van mijn baan is het contact met onze leden. Ik zoek hen op diverse manieren op, ben soms bij bijeenkomsten, altijd bij het voorzittersoverleg of ik steek mijn hoofd om de deur van de vergaderzaal als mensen bij ons op kantoor vergaderen. Je kunt me overal in de vereniging tegenkomen!

Hoe kijk je naar de fusie?

'Het NIP en de NVGzP hebben de afgelopen jaren steeds nauwer samengewerkt, vooral achter de schermen. Uiteraard was ik heel blij dat we ook verdere stappen konden zetten, met de goedkeuring van de ledenraad. Afgelopen maanden is het in een stroomversnelling gekomen en hebben we allemaal heel hard gewerkt aan de fusie. Het is een fusie waarbij we de gefuseerde vereniging onder één ledenraad en één bestuur hebben gebracht en daarnaast de tijd nemen om de verenigingen te integreren in de overgangsperiode tot eind 2023. Het voelt als een grote verantwoordelijkheid om de gefuseerde vereniging goed te laten functioneren. Verhalen over de disputen van tien, vijftientien jaar geleden kan ik redelijk neutraal aanhoren. Het NIP van nu is niet het NIP van vroeger. En ik ben overigens ook hartstikke trots op het NIP van nu. Kijk alleen al naar de supermooie secties die geweldige dingen doen voor en met hun leden! Bijna 80 bijeenkomsten en webinars per jaar, bijvoorbeeld. We hebben de afgelopen jaren ongelooflijk grote stappen gezet met elkaar. We zijn veel zichtbaarder geworden, grote dossiers zijn tot een volgende fase gebracht, we hebben enorm veel actieve leden en een heel goed professioneel bureau. De NVGzP heeft daarnaast ook een mooie vereniging geschapen, met kamers en werkgroepen en met een ongekende drive. Tel dat bij elkaar op en dan kan het alleen maar mooier worden.'

En hoe kijk je naar de overgangsperiode?

'In de overgangsperiode maken we de opmaat naar een gezamenlijke missie en visie en een meerjarenplan. En gaan we samen met onze actieve leden de vereniging verder vormgeven qua gremia. We hebben nu secties, kamers, commissies en netwerken, dat is een hele

mond vol. We gaan samen uitzoeken wat het beste werkt, ook qua overlegstructuren. We hebben nu drie coördinatoren die verbinding met en tussen die gremia en met het bureau organiseren. 'Afstemming' en 'dialoog' vinden we daarbij belangrijk. Komend jaar hebben we de kans goed op elkaar ingespeeld te raken om zo te komen tot een optimaal functionerende vereniging. Ik zie het als mijn opdracht dat voor elkaar te krijgen.'

'Ik zie het als mijn opdracht tot een optimaal functionerende vereniging te komen'

Hoe heeft de buitenwereld gereageerd op de fusie?

'De meest gehoorde reactie op de fusie van buiten was dat men ons feliciteerde. De eenheid die eruit straalt, het feit dat we als psychologen weer in één beroepsvereniging zitten, dat wordt gezien en gewaardeerd. We gaan als NIP het komend jaar onze zichtbaarheid nog verder versterken, straks ook vanuit een nieuwe gezamenlijke uitstraling en nog beter de psychologen en de psychologie op de kaart zetten. Het lidmaatschap van je beroepsvereniging moet weer heel vanzelfsprekend worden wat mij betreft, van student tot gepensioneerde en van starter tot specialist!'

Hoe wil je daarvoor zorgen?

'Onze leden zijn onze ambassadeurs in het werkveld. Actief worden voor de vereniging levert jou als lid zeker voordeel op, je bent beter geïnformeerd, je kunt je rol in je organisatie beter pakken. Ik hoop onze leden te stimuleren een zelfbewuste beroepsgroep te zijn, en zich te verenigen om hun geluid nog beter te laten horen. Zonder actieve leden kan het NIP immers niet bestaan, we zijn niet voor niets het Nederlands Instituut VAN Psychologen. De leden zijn onze ogen en oren in het werkveld, zij zetten zich in voor het vak en hun vakgenoten. Bij deze dus een oproep aan onze leden: we hebben jullie expertise nodig. Laat je horen! Het bureau is ondersteunend hierin, op hele diverse vlakken. De kwaliteit van de beroepsuitoefening bewaken is echt een hele kluit, maar wel de grondslag van ons bestaan. We zijn er de laatste jaren in geslaagd de goede dialoog terug te brengen in de vereniging, waarbij we ingewikkeldere onderwerpen niet uit de weg gaan. We zien dat we de afgelopen jaren al gegroeid zijn en de ambitie van het bestuur is absoluut om daar op volle kracht mee door te gaan. Juist door de fusie van de NVGzP en het NIP zijn we samen nog beter in staat het vak in de volle breedte op de kaart te zetten.'

KIJKJE ACHTER DE SCHERMEN

PARTNERS IN FUSION

Hoe kwam de gefuseerde vereniging tot stand? **MICHELLE TROOST**, bestuurssecretaris NIP, en **ANNE WISMAN**, voorheen beleidsadviseur NVGzP, nu van het NIP, ondersteunden het kernteam tijdens het fusieproces door vergaderstukken voor te bereiden, notulen te maken, informatie te verzamelen en alle besluiten in juridische én begrijpelijke teksten te verwerken. Ze vertellen hoe dat eraan toeging. 'Alle statuten kennen we inmiddels uit het hoofd.'

Wat wisten jullie over fuseren vóór dit traject?

Michelle: 'Onder meer dat bedrijven regelmatig fuseren vanwege financiële redenen. Maar psychologieverenigingen die willen fuseren, én een emotionele geschiedenis met elkaar kennen, was nieuw en maakte het spannend.'

Anne: 'Ja, en interessanter. Ook om de emoties en gevoelens die er zijn recht te doen en tegelijk strategische keuzes te maken.'

Met welke stappen begint een fusie?

Michelle: 'Al sinds 2019 spraken de besturen en directies van beide verenigingen met elkaar over samenwerking en uiteindelijk het verkennen van een fusie. Op een gegeven moment besloten de besturen de eerste formele stap te zetten: samen met een notaris een intentieverklaring opstellen. Dat is een officieel document waarin staat dat we de intentie hebben te fuseren en dat we een

fusie de komende tijd intensief gaan onderzoeken. De kernwaarden van de twee verenigingen werden ook in dat document genoemd en er werd een datum afgesproken waarop de besturen een fusievoorstel klaar moesten hebben.'

Anne: 'Zo'n intentieverklaring betekent ook dat we informatie mochten uitwisselen, denk bijvoorbeeld aan de jaarcijfers. Dat is nodig om te onderzoeken hoe je samen kunt gaan en welke consequenties beslissingen mogelijk hebben.'

Na die verklaring is het kernteam opgericht. Wie zaten daar in?

Anne: 'De besturen mochten afgevaardigden sturen. Vanuit de NVGzP waren dat Rudolf Ponds, Francien Engelhard en Boukje Lobbrecht. Vanuit het NIP Hans de Veen en Wim van Heel. De directeuren, Monique Rook en Willeke Brinkman namen hieraan deel en bereidde een groot deel voor, samen met Michelle en mij.

Michelle en ik waren altijd aanwezig, maar mochten officieel niet stemmen. Wij vormden een soort secretarisduo. We hebben elkaar ook in sneltreinvaart leren kennen.'

Michelle: 'Na het opstellen van de intentieverklaring wisten we welke onderwerpen we moesten bespreken. Het kernteam kwam toen eens per vier of twee weken bij elkaar. Ik weet nog dat we een keer op het NIP-bureau samenkwamen tijdens een storm (Eunice in februari 2022, red.). Alle treinen vielen uit en we konden het avondeten niet meer bij thuisbezorgd bestellen. Dat was heel bijzonder, het hele kantoorgebouw was stil, en de straten leeg. Toch besloot iedereen naar kantoor te komen.'

Welke stappen moesten er na al dat vergaderen gezet worden?

Michelle: 'In april moesten de besturen er op hoofdlijnen uit zijn. Daarna was het aan Anne en mij alle notulen en gemaakte afspraken om te vormen tot het fusievoorstel. Dat betekende dat we ons ook over allerlei juridische zaken moesten buigen, onder begeleiding van de notaris. We hebben daarnaast een uitgebreide toelichting op het fusievoorstel geschreven voor de ledenraad waarin op hoofdlijnen het startpunt van de nieuwe vereniging beschreven staat. Over dat geheel stemden de ledenraden eind mei.'

Anne: 'Omdat we de nieuwe statuten (daarin staan alle grondregels en afspraken van de vereniging, red.) moesten deponeren bij de Kamer van Koophandel (KvK) – en we ze daarna dus niet meer konden wijzigen – moest er twee keer gestemd worden. De eerste keer was een interessante avond. We zaten met twee ledenraden in twee zalen ter plekke, in aanwezigheid van twee notarissen, de toekomstige statuten aan te passen. Eind september moesten de ledenraden nogmaals, en nu officieel, instemmen met de fusie.'

Waar zijn jullie het gros van de tijd mee bezig geweest?

Anne: 'Het uitzoeken en opschrijven van alle processen van de twee verenigingen. Hoe werkt de ledenadministratie, de financiën, de secties, de gremia? En hoe kunnen we dat op de beste manier samenvoegen? Vanwege de tijdsdruk was dat af en toe echt buffelen. Toch is alles voorspoedig gegaan, ik wist niet dat er zoveel kon gebeuren in zo'n korte tijd. We hebben ook vaak pakken aan papier moeten lezen en ingewikkelde teksten. Bijvoorbeeld de statuten van het NIP. Daar hebben we ook vaak over gebeld voordat we het een beetje begrepen.'

Michelle: 'De statuten ken ik nu echt uit mijn hoofd, haha.'

Hoe gaat het nu verder?

Anne: 'Vanuit mijn rol als beleidsmedewerker blijf ik nog betrokken bij de fusie, maar ik ben ook druk met diverse beleidsdossiers.'

IN HET KORT: WAT GING ER AAN DE FUSIE VOORAF?

- Het NIP en de NVGzP werken op verschillende dossiers samen, bijvoorbeeld rond de nieuwe beroepenstructuur, ze houden zich regelmatig met dezelfde onderwerpen bezig of nemen dezelfde standpunten in. Er wordt af en toe voorzichtig over een fusie gesproken.
- De besturen ondertekenen in december 2021 de intentieverklaring, beide verenigingen gaan een mogelijk fusie nu intensief onderzoeken en ze mogen informatie, zoals jaarcijfers, met elkaar delen
- Afgevaardigden van de besturen en directies vormen een kernteam dat intensief gaat vergaderen over de identiteit van de nieuwe vereniging
- In april zijn de besturen, zoals afgesproken in de intentieverklaring, het eens over grootste en belangrijkste zaken, het fusievoorstel kan opgesteld worden
- De ledenraden mogen eind mei stemmen over het fusievoorstel en stemmen unaniem in met de intentie tot fuseren en leggen samen de laatste hand aan de nieuwe statuten
- De fusiestukken worden gedeponeerd bij de Kamer van Koophandel
- Eind september stemmen de ledenraden definitief: per 1 oktober 2022 fuseren het NIP en de NVGzP tot één beroepsvereniging voor psychologen
- De gefuseerde vereniging heeft de naam NIP gekregen, nu wordt er gewerkt aan een geheel nieuwe uitstraling voor de vereniging waarbij ook een nieuw logo ontwikkeld wordt dat de trots van beide verenigingen weergeeft
- De gefuseerde vereniging werkt vanaf 1 oktober onder één bestuur (bestaande uit zeven personen, waarvan drie uit de voormalige NVGzP), één ledenraad (bestaande uit beide voormalige ledenraden) en één gezamenlijk bureau onder leiding van Monique Rook.

Michelle: 'Als bestuurssecretaris blijf ik nauw betrokken bij de verdere vormgeving van het samengaan van de verenigingen, samen met een hoop andere collega's.'

Wat hebben jullie vooral geleerd van dit proces?

Michelle: 'Zelfs psychologen kunnen ergens samen uitkomen, ook al is het heel ingewikkeld.'

Anne: 'Daar sluit ik me bij aan.'

Niet fragmenteren, maar organiseren

In 2001 werd ik bestuurder in de geestelijke gezondheidszorg. Samen met een andere psycholoog en een psychiater vormde ik een inhoudelijk zwaar bestuur. We waren trots op ons vak en trots op onze opdracht:

een bijdrage leveren aan de geestelijke gezondheid in Rotterdam en omstreken. Wel vonden we het merkwaardig dat we weinig andere psychologen in vergelijkbare posities tegenkwamen.

Tegelijkertijd werd ik docent bij de opleiding tot klinisch psycholoog, het ging over management en beroepsidentiteit. Ik had er een bedoeling mee. Ik vond het belangrijk dat klinisch psychologen wisten van organiseren, leiden, en politiek.

In mijn rol als bestuurder was ik vooral werkgever en minder bezig met de belangen van psychologen. Gelukkig wist ik dat die bij het NIP, waar ik sinds mijn afstuderen lid van was, in goede handen waren.

Psychologen waren behandelaars bij uitstek, en een sleuteldiscipline in de zorg. Toch bleven ze doorgaans op de achtergrond, terwijl het vak door steeds meer andere disciplines werd toegeëigend en psychologen beter opgeleid en bekwaam werden. Ik vroeg de directeur van de belangrijkste brancheorganisatie eens, zo rond 2013, wat hij van de rol van psychologen op grote beleidsdossiers vond. 'Ze zijn meestal te laat, vaak reactief, en met al hun clubjes gefragmenteerd en slecht georganiseerd. Je hoeft je dus niet zo veel van ze aan te trekken.'

Dat is blijven hangen. Dat mocht niet kloppen, er was werk aan de winkel.

Als ik iets heb geleerd als bestuurder is het dat je je goed moet organiseren. Om maatschappelijk iets te betekenen heb je een grote en sterke beroepsvereniging nodig. Waar in ons geval psychologen zich thuis voelen en waar de samenleving kan aankloppen.

Sinds ik voorzitter van het NIP ben, vanaf juli 2019, ben ik steeds trotser geworden op de vereniging. Voor veel psychologen een natuurlijk thuis, zoals blijkt uit de vele bloeiende secties met besturen en leden die zich inzetten voor hun tak van psychologie en die elkaar vinden in de vereniging, ook tijdens de coronacrisis. Het bureau ondersteunt dat geweldig. De directie, het bestuur en sectieleden hebben sleutelrollen bij relevante landelijke overleggen met ministeries, brancheorganisaties, werkgevers en universiteiten. Het NIP heeft posities in de wereld van arbeid en organisatie, het jeugdveld, de ouderenzorg, het onderwijs, in het bedrijfsleven, ga zo maar door. Wie iets van de psychologen wil, gaat naar het NIP. Wij zitten op de juiste plaatsen. We bieden onze leden ook toegang tot die juiste plaatsen, voor de andere leden, voor het vak, voor de samenleving, en vaak ook voor zichzelf.

Er moet uiteraard veel aandacht voor het welslagen van de fusie komen. Maar intussen moeten we ook hard doorgaan met al het goede werk wat we al deden. Ons nieuwe NIP is nu het vanzelfsprekende huis voor alle psychologen geworden en gaat de psychologie en de psychologen in de samenleving nóg sterker maken. Intern zullen we het debat als van oudsher blijven aangaan, daar zijn we kritisch en onafhankelijk genoeg voor. Maar naar buiten klinkt voortaan één geluid. We kunnen onze eenheid en kracht tonen. Ik weet dat onze leden dat van ons vragen, sterker, dat ze daaraan een vitale bijdrage gaan leveren.

Psychologen van Nederland, gefeliciteerd!

HANS DE VEEN was voorzitter van het NIP en is nu opnieuw voorzitter van de gefuseerde vereniging. Daarnaast is hij bestuurslid bij P3NL en voorzitter van de Raad van Toezicht bij Middin.

De NIP-enveloppe

Met de fusie tussen het NIP en de NVGzP zijn de krachten weer gebundeld. Voor de buitenwereld is duidelijk wie het aanspreekpunt is en leden krijgen nog meer ondersteuning. Uit de losse pols zijn nu zo ongeveer 50-60% van alle psychologen lid, mogelijk trekt dit alles nog meer leden aan.

Het zijn enkele bekende voordelen van fusies. Wat ikzelf vooral hoop is dat de nieuwe vereniging het vanzelfsprekende 'huis' wordt voor alle psychologen in Nederland. Het huis dat staat voor het vak(manschap) van de psychologie en waar je graag vertoeft. Zoals dat bij mij ook het geval was destijds.

In 1986 werd ik in het laatste jaar van mijn studie 'aspirant-lid' van het NIP. Als de dag van gisteren herinner ik me de grote enveloppe met een wat diploma-achtige brief waarmee mijn lidmaatschap officieel werd. Ik was er maar wat trots op: het lidmaatschap onderstreepte voor mij dat ik nu een echt beroep had, een vakman was geworden, dat gaf me een sterk gevoel van verbondenheid. Ik verbaasde me erover dit niet gold voor al mijn medestudenten. Zoals het me ook verbaasde dat niet al mijn medestudenten de column 'Signalement' lazen van Piet Vroon in de Volkskrant. De hoogleraar stipte in zijn column een veelheid aan (maatschappelijke) onderwerpen aan die hij vanuit een psychologische invalshoek van commentaar voorzag. Populariseren van de psychologie met scherpheid en humor. Dat was vrij uniek voor die tijd. Voor mij vanzelfsprekend dat je dit las. Waren ze altijd even boeiend? Dat niet, maar je las het omdat het over jouw vak ging en je dus de 'plicht' voelde om er kennis van te nemen. Dat 'vakgevoel' bij mij zat er al vroeg in.

Ik heb een groot deel van mijn carrière vertoeft tussen de dokters en altijd met jaloezie gekeken naar hun onderlinge gemeen-

schapszin, ondanks hun grote diversiteit van werkzaamheden en belangen. Hoed je als werkgever, verzekeraar of ministerie maar als je het gesloten en stevig bewapende front van artsen tegemoet moet treden als zij zich ten onrechte beknot voelen in hun beroepsuitoefening. Dat wil ik meer zien voor ons beroep. Ook wij delen meer dan dat ons verdeeld, al is dat met de vele registraties en verenigingen niet altijd zichtbaar of voelbaar. Wij zijn als psychologen bezig met het begrijpen en in positieve zin veranderen van gedrag en emoties bij individuen en groepen in veel verschillende contexten. Diagnostiek en leertheorie (en afgeleide therapieën en interventies), beide in de meest ruime zin van het woord, zijn daarbij de belangrijkste kennisdomeinen die we hebben ontwikkeld en op basis waarvan we het meeste van ons werk doen (vrij naar Hofstee). En wellicht hoort daar nu ook de neurowetenschap bij.

We hebben inmiddels een indrukwekkend vak ontwikkeld en spelen niet voor niets een belangrijke rol op veel speelvelden. Maar dat besef is er vaak onvoldoende. Dat is jammer want het zou het gevoel van een gedeeld vakmanschap zoals ik dat destijds ervoer versterken.

Het is mijn ambitie dat het trotse gevoel dat ik had bij de NIP-enveloppe in 1986 terugkomt bij de psychologen van nu en de psychologen in spe. Misschien wel de allerbelangrijkste opdracht voor de nieuwe vereniging.

RUDOLF PONDS was voorzitter van de NVGzP en is nu vice-voorzitter van het NIP. Daarnaast is hij klinisch neuropsycholoog, hoogleraar Medische Psychologie en hoofd van de afdeling Medische Psychologie van Amsterdam UMC.

'IK HOOP OP MEER EENSGEZINDHEID ONDER PSYCHOLOGEN'

De afgelopen maanden zijn de besturen en ledenraden het eens geworden over de identiteit van de nieuwe vereniging. Nu zijn de leden aan zet. Hoe willen zij de nieuwe vereniging vormgeven? Wanneer is de fusie wat hen betreft geslaagd? De komende tijd spreken we leden van de gefuseerde vereniging en zijn we benieuwd hoe zij tegen de fusie aankijken. **MARNIX LOER (actief in de commissie Jeugd en de werkgroep Pers & Positionering) bijt het spits af.**

MARNIX, WIE BEN JIJ EN WAT VOOR WERK DOE JE?

'Ik werk als gz-psycholoog en systeemtherapeut bij KOOS Utrecht, een netwerkorganisatie die alle aanvullende jeugdhulpverlening in het westen van de stad Utrecht oppakt. We zien allerlei type gezinnen met kinderen tussen de 0 en 18 voorbijkomen met een enkelvoudige hulpvraag tot meervoudig complexe problemen. Ik zie hoe dezelfde gezinsdynamieken, intergenerationele patronen en stressfactoren samenhangen met verschillende vormen van mentale problemen bij kinderen.'

WAT BETEKENT EEN BEROEPSVERENIGING VOOR JOU?

'Tijdens mijn opleiding tot gz-psycholoog, nog niet zo lang geleden, sloot ik me aan bij de NVGzP. Ik was vooral nieuwsgierig naar wat een beroepsvereniging nu doet. Daarom ben ik ook actief geworden door direct in de Kamer Opleidingen zitting te nemen. Wat ik mooi vind aan de beroepsvereniging is dat je met elkaar kunt delen waar je in je vakgebied tegenaan loopt en daar ook oplossingen voor kunt zoeken. En andere psychologen hebben daar vaak ook iets aan. Tegelijk valt het niet altijd mee om van je achterban mee te krijgen wat er nu speelt.'

WAT HOOP JE DAT DE FUSIE VOOR JOU EN ANDERE LEDEN KAN BETEKENEN?

'Ik hoop vooral op meer eensgezindheid onder psychologen. We staan er nogal bekend om dat we eigenwijs zijn en het vaak niet met elkaar eens zijn. Dat is natuurlijk ook niet zo gek, we worden wetenschappelijk opgeleid en leren 'kritisch zijn'. Tegelijkertijd is ons vakgebied omgeven met onzekerheden, menselijk gedrag laat zich nu eenmaal niet gemakkelijk vangen in modellen en aanwijsbare oorzaken zijn ook niet altijd eenvoudig te vinden. Laten we die onzekerheden samen omarmen en nieuwsgierig blijven, bescheiden in wat we weten maar vooral ook onze stem laten horen waar we wel degelijk al veel kennis hebben. Denk aan wat we weten over de invloed van de eerste 1000 dagen op het leven van een kind of welke mogelijkheden we allemaal hebben om mentale ontregeling weer enigszins in balans te krijgen.'

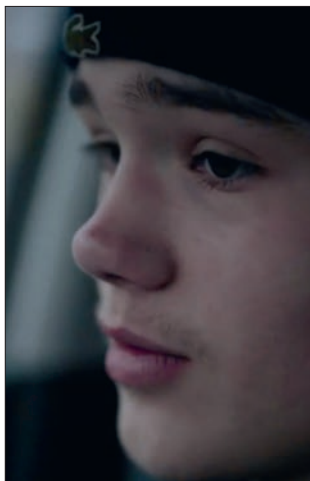
WANNEER IS DE FUSIE GESLAAGD?

'Als echt ieder lid zich vertegenwoordigd voelt door de gefuseerde vereniging: van student tot klinisch neuropsycholoog, van arbeids- en organisatiepsycholoog tot gz-psycholoog en van werkend met jeugdigen tot aan werkend met ouderen.'

ZIJN ER NOG ZAKEN ROND DEZE FUSIE DIE JE SPANNEND VINDT?

'Psychologen kunnen in veel verschillende werkvelden aan de slag. Het is ondoenlijk om te spreken over dé psycholoog. BIG-psychologen voelden zich tien jaar geleden onvoldoende gehoord door het NIP waardoor de NVGzP is ontstaan. Nu staan we wederom voor de uitdaging al die verschillende belangen te verenigen en te behartigen. Gaat dat ons lukken? In een tijd waarin de verbinding tussen mensen steeds meer onder druk staat is het best spannend of wij elkaar voldoende vast kunnen blijven houden mét voldoende oog voor de eigenheid van iedere psycholoog.'

Een paar dagen vrijheid

Luc

Tim Bary (regie, camera en geluid), voor omroep HUMAN, producent IJSwater Films

recensent Geertje Kindermans

De vijftienjarige Lucas is weggelopen uit de gesloten jeugdzorg-instelling in Amsterdam. Documentairemaker Tim Bary filmt Lucas gedurende de dagen dat hij 'buiten' is.

Er zijn terloopse gesprekken waarin Lucas zegt dat hij geen zin heeft terug te gaan, dat hij zich later heus wel weer zal melden, dat hij nu even vrij wil zijn. We zien hem een 'kankerlekker' broodje eten, tussen neus en lippen vertelt hij dat hij al twee dagen niets heeft gegeten. Daarna vraagt de documentairemaker of Lucas geen warme jas heeft. Die ligt nog 'binnen', in de instelling, maar Luc heeft het niet koud. Als hij vervolgens een jas van Bary krijgt, is hij uitzinnig blij.

Het zijn deze kleine gebeurtenissen waar we als kijker bovenop zitten. We volgen hem gedurende de uren waarin de bezorgde filmmaker er steeds sterker op aandringt dat Lucas de nacht niet buiten doorbrengt, omdat het te koud is. Lucas wuift het weg, hij kan echt niet naar zijn vader; daar komt vast de politie langs en dan nemen ze hem weer mee. Even lijkt het er zelfs op dat ze samen de nacht zullen doorbrengen in de auto van Bary. De documentairemaker houdt zich dus niet afzijdig, integendeel. En zijn methode levert iets op. We zien in de documentaire meer dan een kort moment in het leven van een jongen die geniet van zijn uitbraak, er wordt ook indirect en onna-drukkelijk verteld waarom gesloten jeugdzorg niet werkt. Lucas is een onverantwoorde puber, en passant wordt er gerommeld met een mes dat weg moet; we weten niet waarom of wat ermee gebeurd is. Aan de andere kant zien we een lieve jongen die niet opgesloten of kleinge-houden wil worden.

Dat er niet naar hem geluisterd wordt in de instelling en dat hij liever buiten in de kou blijft dan onderdak te zoeken, is een veeg teken.

Luc wordt uitgezonden op 6 december op NPO 2, en is daarna via NPO Start te zien. (De afbeelding is een still uit de trailer van de documentaire.)

ADVERTENTIE

TF-ACT in de praktijk: Trauma-focused acceptatie- en commitmenttherapie

Russ Harris, 2022, Hogrefe Uitgevers, Amsterdam 432p., €40,-

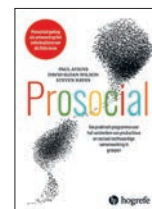
ACT-model voor de behandeling van het gehele spectrum van traumagerelateerde problemen. Biedt strategieën om het verleden te helen, in het heden te leven en een nieuwe toekomst op te bouwen.

Prosocial: een praktisch programma voor het versterken van productieve en sociaal rechtvaardige samenwerking in groepen

Paul Atkins, David Sloan Wilson, Steven Hayes, 2022, Hogrefe Uitgevers, Amsterdam 288p., €40,-

Prosociaal gedrag gaat over helpen van anderen. Dit baanbrekende boek biedt een praktisch en compleet programma van acht heldere stappen om prosociaal gedrag in groepen te versterken.

Lotte, zit je nu al weer te dromen?

Stefanie Rietzler & Fabian Grolimund, 2022, Hogrefe Uitgevers, Amsterdam, 240p., €25,-

Lotte het hazenmeisje neemt dromerige kinderen en hun ouders mee op een spannend avontuur waar ze leren zich op het juiste moment te concentreren en zich beter te organiseren.

Ga naar www.hogrefe.nl voor meer informatie over deze en andere boeken.

Ook een boekadvertentie plaatsen? Neem voor informatie en tarieven contact op via 073-689 58 89 of depsycholoog@performis.nl

Niet eerder is de inflatie in Nederland zo hoog geweest als de afgelopen maanden. Bekend is dat financiële problemen bijzonder stressvol kunnen zijn. Peter van der Velden en collega's deden longitudinaal onderzoek naar in hoeverre financiële problemen gepaard gaan met een toename van angst- en depressieklachten en of financiële problemen het normale herstel van die klachtenbelemmeren. 'Binnen een periode van één jaar kunnen financiële problemen de mentale gezondheid ondermijnen.'

GELDPROBLEMEN VAN VANDAAG ONDERMIJNEN MENTALE GEZONDHEID VAN MORGEN

INVLOED FINANCIËLE PROBLEMEN OP ANGST- EN DEPRESSIE- KLACHTEN

INLEIDING

De enorme en aanhoudende prijsstijgingen in de afgelopen maanden voor onder meer energie, voedsel en brandstof, stellen de lage maar inmiddels ook de midden-inkomensgroepen voor (forse) financiële problemen. Voor velen zijn de gestegen kosten niet of nauwelijks meer op te brengen of wacht hen dit lot als bijvoorbeeld de contracten met energieleveranciers aflopen. Eerder onderzoek van het Nationaal Instituut voor Budgetvoorlichting (nibud, Schonewille & Crijnen, 2019) toonde dat in 2018 circa 8% van de Nederlandse huishoudens ernstige financiële problemen had. Volgens de huidige berichten en schattingen loopt dit percentage

momenteel (zeer) snel op. Zo meldt het Centraal Planbureau (CPB) dat met de prijzen van januari 2021, 500.000 huishoudens al te maken hebben betaalbaarheidsproblemen. Volgens schattingen komen daar de komende periode tussen de 170.000 en 650.000 huishoudens bij (zie Schulenberg & Vlekke, 2022).

Bekend is dat financiële problemen bijzonder stressvol kunnen zijn voor de betrokkenen (cf. Hobfoll, 1989, 2002). Bijvoorbeeld doordat zij primaire levensmiddelen niet meer kunnen betalen (voor henzelf en/of hun kinderen), te maken krijgen met (dreigende) betalingsachterstanden (met risico's op boetes en deurwaarderskosten), en de kosten voor

vervanging of reparatie van kapotte spullen (kleding, apparaten, etc.) niet kunnen dragen. Het betreft stressvolle zaken waar betrokkenen zich doorlopend zorgen over maken en harde keuzes in moeten maken (cf. Mullainathan & Shafir, 2013).

Uit verschillende systematische reviews blijkt dat financiële problemen (sterk) samenhangen met psychische klachten, zoals depressieve klachten (Guan et al., 2022; Richardson, Elliott, & Roberts, 2013; Turunen & Hillamo, 2014). Uit bijvoorbeeld de studie van Meltzer en collega's (2013) blijkt dat Britten met problematische schulden significant vaker een psychische stoornis (*Common Mental Disorder*, CMD) hebben dan Britten zonder schulden (38% versus 14%). In de analyses is gecontroleerd voor de effecten van demografische kenmerken op de psychische stoornissen.

Ten Have en collega's (2021) onderzochten de longitudinale effecten van problematische schulden in Nederland onder 18-64 jarigen (NEMESIS-2) die geen psychische stoornissen hadden in de afgelopen twaalf maanden (*common mental disorders*, CMD). Uit de resultaten bleek dat naarmate schulden problematischer waren, mensen drie jaar later significant vaker met psychische stoornissen kampten dan mensen die geen schulden hadden. In de analyses is gecontroleerd voor de effecten van demografische kenmerken, negatieve life-events, chronische lichamelijke ziekte, Body Mass Index (BMI) en roken.

Uit verschillende systematische reviews blijkt dat financiële problemen (sterk) samenhangen met psychische klachten

Vanwege de huidige omstandigheden is het doel van deze vergelijkende longitudinale studie om inzicht krijgen in de samenhangen tussen (langdurige) financiële problemen en de mentale gezondheid op de veel kortere termijn, namelijk één jaar. Wat de mentale gezondheid betreft, richt deze studie zich op matig-ernstige en ernstige angst- en depressieve (AD) klachten. Daarbij staan financiële problemen centraal en niet feitelijke schulden en dergelijke. Deze

nadruk op problemen sluit aan op eerder onderzoek dat aantoonde dat de 'subjectieve' beoordeling van schulden, dat wil zeggen de ervaren stress, in zijn algemeenheid psychische problemen beter verklaart dan schulden op zich (vgl. Turunen & Hillamo, 2014; Ten Have et al., 2021).

De volgende drie onderzoeksvragen staan centraal. In hoeverre 1) gaan financiële problemen gepaard met een toename van matig-ernstige en ernstige angst- en depressieve (AD) klachten, 2) belemmeren financiële problemen het normale herstel van matig-ernstige en ernstige AD-klachten, en 3) gaan langdurige financiële problemen gepaard – gedurende de periode van een jaar – met persistente matig-ernstige en ernstige AD-klachten?

METHODE

PARTICIPANTEN Om de onderzoeksvragen te beantwoorden, zijn gegevens geanalyseerd van de eerste twee metingen van de longitudinale Victims in Modern Society (VICTIMS) studie (voor verdere informatie zie Van der Velden et al., 2020a). De metingen zijn uitgevoerd in maart-april 2018 (baseline) en maart-april 2019 (follow-up). Deze studie is uitgevoerd met het Nederlandse Longitudinal Internet studies for the Social Sciences (LISS) panel, gebaseerd op een omvangrijke aselechte steekproef uit de Nederlandse bevolking getrokken door het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS; Scherpenzeel & Das, 2011). Mensen kunnen zich niet zelf aanmelden: er is dus geen zelfselectie mogelijk. Alle data van het LISS-panel zijn vrij toegankelijk voor wetenschappelijk onderzoek, maatschappelijk relevant onderzoek en beleidsonderzoek (open access). Na registratie kunnen onderzoekers alle data vanaf de start in 2007, inclusief die van de VICTIMS-studie, gratis voor eigen onderzoek gebruiken (zie voor details Van der Velden et al., 2017).

De respons op beide metingen was hoger dan 80% en 4770 respondenten van 18 jaar en ouder hebben aan beide metingen deelgenomen (baseline: $N^{\text{uitgenodigd 2018}} = 7292$, respons = 82.1%; follow-up: $N^{\text{uitgenodigd 2019}} = 6298$, respons = 83.2%).

Om de representativiteit van de onderzoeksresultaten te optimaliseren, zijn de data gewogen op basis van 32 demografische profielen van de Nederlandse bevolking (CBS-data), gebaseerd op geslacht (1=man, 2=vrouw), leeftijd (1=18-34, 2=35-49, 3=50-64, 4=65 jaar en ouder), burgerlijke staat (1=gehuwd, 2=niet-gehuwd), en arbeidsstatus (1=werk, 2=werkloos, student, met pensioen, arbeidsongeschikt, etc.).

STRESS EN OUDE TRAUMA'S NAAR BOVEN NA EEN GEWELDSINCIDENT

David (gefigeerdde naam) en zijn vrouw maken zich grote zorgen. Met hun twee kinderen konden ze aardig rondkomen dankzij het extra werk dat David als logistiek medewerker oppakte in de nacht en ochtend. Elke maand losten ze een oude schuld af, waardoor ze binnen vier jaar schuldenvrij zouden zijn.

Maar dat extra werk lukt niet meer. David is onlangs door een groep jongeren in elkaar geslagen, waardoor hij het niet meer kan opbrengen om die extra uren te draaien. Hiermee is het gezinsinkomen flink gedaald. Ook rakelen het geweldsincident en de bijkomende financiële zorgen oud zeer op bij het echtpaar. Nu David niet meer extra kan werken, hebben beide ouders stress en angst om terug te vallen in een periode waarin zij gebruik moesten maken van de voedselbank.

INSTRUMENTEN Naast vragen over demografische kenmerken, zoals geslacht, leeftijd, (hoogst genoten) opleiding, werk en woonvorm, zijn de volgende instrumenten afgenomen.

Voor angst- en depressieve (AD) klachten in de afgelopen maand, is bij beide metingen de 5-item *Mental Health Inventory* (MHI-5) afgenomen (Means-Christensen et al., 2005; Ware & Sherbourne, 1992). Daarbij zijn de cut-off scores van het CBS voor matig-ernstige (≤ 59) en ernstige AD-klachten (≤ 44) toegepast (Driessen, 2011). Beide Cronbachs α zijn .87.

Huidige financiële en lichamelijke problemen zijn bij beide metingen geïnventariseerd met de 16-item *Problem and Help Inventarisation List* (PHIL; Van der Velden et al., 2019; Van der Velden et al., 2021). Deze lijst inventariseert problemen op diverse levensgebieden (lichamelijk, psychisch, geloof, werk, gezin/met partner, financieel, administratief, juridisch) met 'ja' en 'nee' antwoordcategorieën. In de PHIL wordt voor ieder gerapporteerd probleem systematisch nagevraagd of men daar wel of geen hulp voor heeft gekregen (geen behoefte hulp, hulp ontvangen, kan hulp gebruiken maar niet gedaan, kan hulp niet vinden, kan hulp niet betalen; zie verder Van der Velden et al., 2021). De antwoorden op ontvangen hulp worden hier buiten beschouwing gelaten.

Een gebrek aan emotionele steun tijdens de baseline is geïnventariseerd met betreffende 8-item schaal van de *Sociale Steun Lijst - Discrepanties* (SSL-D, Bridges, Sanderman, & van Sonderen, 2002; van Sonderen, 2012), waarbij een cut-off score van 13 (≥ 13) is toegepast, wat correspondeert met de circa 20% hoogste scores van een gebrek aan steun (zie verder Van der Velden et al., 2020b). Cronbachs α is 0.89.

Verder zijn tijdens de follow-up ervaringen in de periode tussen baseline en follow-up met 21 potentieel traumatische (PTE) en stressvolle life-events (SLE) geïnventariseerd, waaronder (seksueel, partner) geweld, serieuze bedreigingen, medische fouten, diefstal, ongevallen, ernstige ziekte,

(onverwachte) dood dierbare/bekende (ja/nee). Bij een open vraag konden respondenten andere ingrijpende gebeurtenissen rapporteren. Deze antwoorden zijn gecodeerd in bestaande of nieuwe PTE/SLE categorieën (zie voor details zie Van der Velden et al., 2020b). Voor dit onderzoek is op basis van de antwoorden een nieuwe variabele aangemaakt: wel/niet in de afgelopen twaalf maanden een PTE/SLE meegemaakt.

STATISTISCHE ANALYSES Voor de beantwoording van de eerste vraag over de toename van AD-klachten zijn de respondenten geselecteerd die tijdens de baseline meting niet met financiële problemen en ook niet met AD-klachten kampten. Vervolgens is het verschil in de prevalentie van AD-klachten tussen respondenten met en respondenten zonder financiële problemen tijdens de follow-up meting statistisch getoetst.

Voor de tweede vraag over in hoeverre financiële problemen het herstel van AD-klachten belemmeren, zijn de respondenten geselecteerd die tijdens de baseline meting wél met financiële problemen en wél met AD-klachten kampten. Vervolgens is het verschil in de prevalentie van AD-klachten getoetst tussen respondenten met en respondenten zonder financiële problemen tijdens de follow-up meting.

Daarvoor zijn multivariate logistische regressies uitgevoerd, met matig-ernstige en ernstige AD-klachten als afhankelijke variabelen. Om een zo betrouwbaar mogelijk inzicht te krijgen in de effecten van financiële problemen, is in de analyses gecontroleerd voor de effecten van geslacht, leeftijd, opleiding, werk, woonvorm, lichamelijke problemen, en gebrek aan emotionele steun tijdens de baseline, en potentieel traumatische ervaringen/stressvolle life-events tussen baseline en follow-up. Uit controle-analyses is gebleken, dat binnen de subgroepen met matig-ernstige en ernstige AD-klachten tijdens de baseline meting, responden-

ten met financiële problemen tijdens de follow-up gemiddeld gesproken toch meer klachten hebben tijdens de baseline dan degenen zonder financiële problemen tijdens de follow-up. Daarom zijn de ruwe AD-scores als controlevariabele in bovenstaande analyses toegevoegd.

Om de derde onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden, is de prevalentie van AD-klachten bij respondenten die kampen met langdurige financiële problemen (problemen tijdens baseline én follow-up) vergeleken met de prevalentie van AD-klachten bij respondenten die in deze periode geen financiële problemen hadden. Voor het toetsen van longitudinale verschillen in de prevalenties van klachten binnen en tussen deze groepen is gebruik gemaakt van *generalized estimating equations* (GEE) voor longitudinale ordinale data, met dezelfde controlevariabelen (behoudens uiteraard AD-klachten tijdens de baseline). De analyses zijn uitgevoerd met IBM SPSS versie 28.

RESULTATEN

De kenmerken van de respondenten tijdens de baseline meting (maart 2018) zijn weergegeven in tabel 1. Hieruit blijkt onder meer dat 8.2% tijdens de baseline financiële problemen had en dat circa 40% in de afgelopen twaalf maanden geconfronteerd is geweest met potentieel traumatische of stressvolle life-events. Deze kenmerken zijn in de statistische analyses als controlevariabelen opgenomen.

Verder is gebleken dat 60.6% van de respondenten met financiële problemen tijdens de baseline ook kampte met financiële problemen tijdens de follow-up een jaar later (maart 2019). Van de respondenten zonder financiële problemen tijdens de baseline, had 3.2% deze problemen tijdens de follow-up.

ANGST EN DEPRESSIEVE KLACHTEN BASELINE EN

FOLLOW-UP GEHELE GROEP Van alle respondenten kampte 16.8% met matig-ernstige AD-klachten tijdens de baseline-meting en 16.6% tijdens de follow-up-meting. Wat ernstige AD-klachten betreft, is dat respectievelijk 4.5% en 5.0%. Over de tijd heen zijn deze prevalenties statistisch gezien gelijk aan elkaar ($p > .250$).

FINANCIËLE PROBLEMEN EN ANGST- EN DEPRESSIEVE KLACHTEN

Binnen de subgroep respondenten die tijdens de baseline niet met financiële problemen en ook niet met AD-klachten kampten, was bij respondenten die tijdens de follow-up wel financiële problemen hadden sprake van een grotere toename van matig-ernstige AD-klachten dan bij degenen zonder deze problemen tijdens de follow-up. Zij kampten significant vaker met AD-klachten (23.1% versus 7.3%) dan degenen die tijdens de follow-up géén financiële problemen hadden (*adjusted Odds Ratio* (aOR)=1.99, 95% betrouwbaarheidsinterval (95% BI)=1.19-3.34, $p = .009$). Wat ernstige AD-klachten betreft zijn deze percentages en statistieken respectievelijk 12.9% versus 3.0% (aOR=2.52, 95% BI=1.36-4.64, $p = .003$).

Binnen de subgroep respondenten die tijdens de baseline wel met financiële problemen en wel met matig-ernstige AD-klachten kampten, is bij de respondenten met financiële problemen tijdens de follow-up sprake van een geringer herstel dan bij degenen zonder financiële problemen tijdens de follow-up. Zij hadden vaker matig-ernstige AD-klachten (76.6% versus 51.4%) dan degenen zonder problemen (aOR=3.37, 95% BI=1.63-6.94, $p = .001$). Dezelfde analyses met ernstige AD-klachten als afhankelijke variabele levert de volgende soortgelijke uitkomsten: respectievelijk 57.4% versus 37.9% (aOR=7.89, 95% BI=2.01-31.00, $p = .003$).

DEPRESSIEVE KLACHTEN NA VERLIES MOBILITEIT

Meneer van Santen (gefingeerde naam) is door een verwarde man mishandeld. Hierbij is zijn scootmobiel kapot gemaakt. Repareren is niet meer mogelijk, er moet een nieuwe scootmobiel worden aangeschaft. De verzekering vergoedt deze schade niet.

Vóór het incident had Van Santen het financieel al niet makkelijk. Hij heeft een bewindvoerder en een schuldenregeling die net stabiel loopt. De rechter heeft opgelegd dat hij geen extra schulden mag maken. Hij mag zelfs geen geld lenen van familie of vrienden, omdat dat ook als schuld wordt gezien. De enige mogelijkheid die bewindvoerder ziet om een nieuwe scootmobiel aan te schaffen, is het verhalen van de schade via een strafproces.

Maar zo lang kan Van Santen niet wachten. Hij is arbeidsongeschikt en slecht ter been. De klachten aan zijn benen worden erger, zonder scootmobiel. Ook krijgt hij last van depressieve klachten, nu hij zijn mobiliteit kwijt is.

TABEL 1. KENMERKEN RESPONDENTEN OP BASELINE (N=4770)

	N (%)
GESLACHT	
- man	2347 (49.2)
- vrouw	2423 (50.8)
Leeftijd	
- 18-34	1237 (25.9)
- 35-49	1170 (24.5)
- 50-64	1234 (25.9)
- 65 en ouder	1129 (23.7)
Belangrijkste bezigheid	
- werk	2243 (47.0)
- anders	2527 (53.0)
Woonvorm	
- alleenstaande	1183 (24.8)
- (on)gehuwd samenwonend, zonder kind(eren)	1622 (34.0)
- (on)gehuwd samenwonend, met kind(eren)	1564 (32.8)
- alleenstaande, met kind(eren)	245 (5.1)
- anders	156 (3.3)
Hoogst genoten opleiding (ongeacht diploma)¹	
- laag	1018 (21.3)
- midden	1412 (29.6)
- hoog	2340 (49.1)
Potentieel traumatische of stressvolle life-events²	
- nee	2883 (60.4)
- ja	1887 (39.6)
Financiële problemen	
- nee	4379 (91.8)
- ja	391 (8.2)
Lichamelijke problemen	
- nee	3167 (66.4)
- ja	1603 (33.6)
Gebrek emotionele steun	
- nee	3748 (78.6)
- ja	1022 (21.4)

¹ Laag=basisonderwijs, vmbo, onbekend; 2=havo/vwo, 4 mbo; 3=hbo, universiteit.² In de 12 maanden tussen baseline en follow-up.

Van de respondenten met financiële problemen tijdens de baseline én follow-up had respectievelijk 49.1% en 45.7% matig-ernstige AD-klachten. Dat is significant vaker dan bij respondenten zonder financiële problemen tijdens baseline én follow-up (respectievelijk 13.6% en 13.8%; aOR=3.52, 95% BI=2.63-4.72, $p < .001$). Bij beide subgroepen is het patroon

stabiel en er is geen significant interactie effect (time*subgroep). Voor ernstige AD-klachten zijn deze percentages respectievelijk 28.6% en 27.4%, en respectievelijk 4.5% en 5.0%. Zoals te verwachten wijken beide groepen af in ernstige AD-klachten (aOR=4.16, 95% BI=2.94-5.89, $p < .001$). In respectievelijk figuur 1 (matig-ernstige AD-klach-

FIGUUR 1. SAMENHANGEN FINANCIËLE PROBLEMEN EN MATIG-ERNSTIGE ANGST- EN DEPRESSIEVE KLACHTEN.

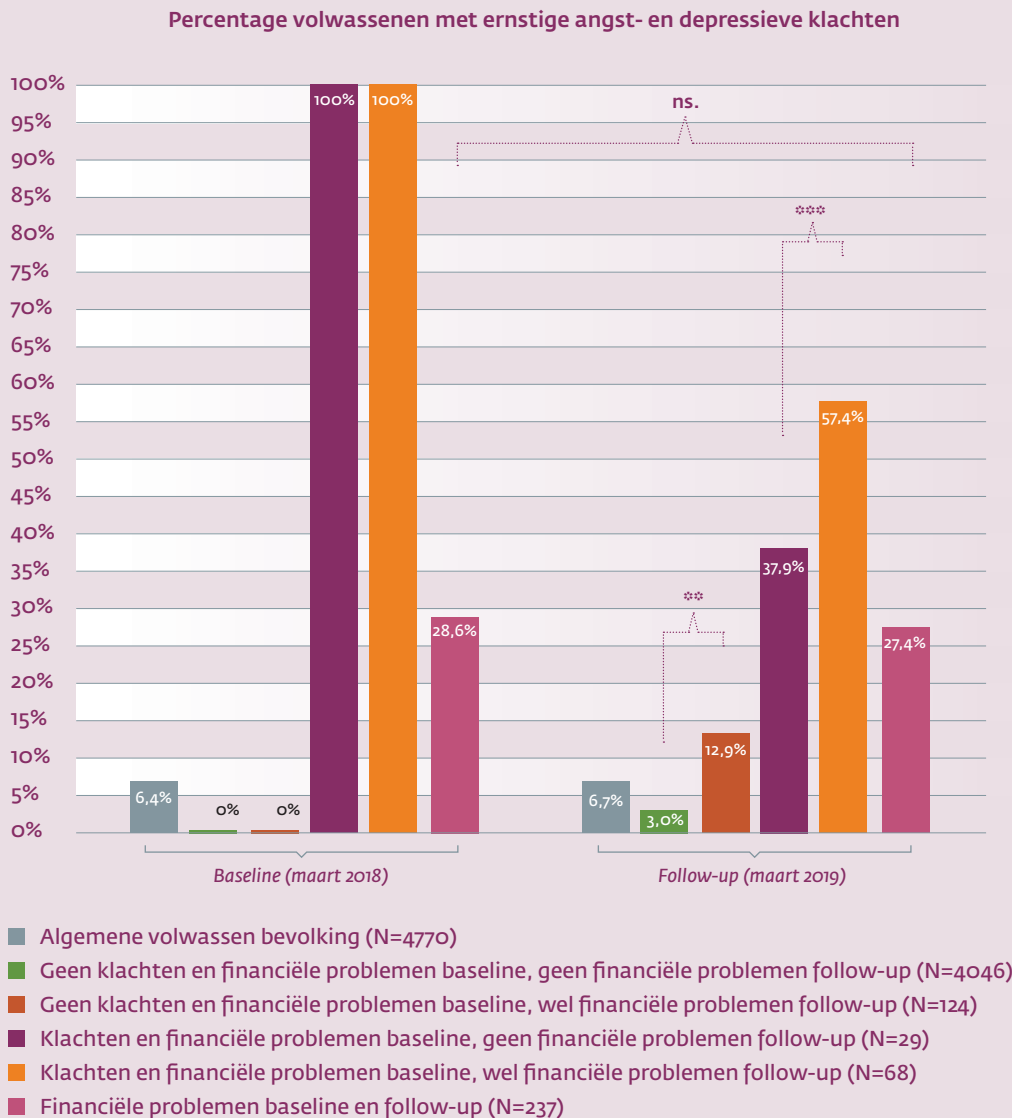

ten) en figuur 2 (ernstige AD-klachten) zijn de belangrijkste resultaten grafisch weergegeven. De volledige tabellen zijn te verkrijgen bij de eerste auteur.

AANVULLENDE ANALYSES Aanvullende multivariate logistische regressieanalyses over de gehele groep (met dezelfde controlevariabelen, inclusief respectievelijk matig-ernstige en ernstige AD-klachten), toonde dat respondenten met financiële problemen tijdens de baseline vaker matig-ernstige

AD-klachten (40.7% versus 14.5%; aOR= 1.35, 95% BI=1.01-1.79, p=.040) en ernstige AD-klachten hadden (21.5% versus 5.4%; aOR=1.48, 95% BI=1.04-2.12, p=.030) tijdens de follow-up dan respondenten zonder deze problemen tijdens de baseline meting. Omgekeerd bleken matig-ernstige AD-klachten tijdens de baseline geen onafhankelijke significante predictor te zijn van financiële problemen tijdens de follow-up (met de dezelfde controle variabelen, inclusief financiële problemen tijdens de baseline). Echter, ernstige AD-klachten tijdens

FIGUUR 2. SAMENHANGEN FINANCIËLE PROBLEMEN EN ERNSTIGE ANGST- EN DEPRESSIEVE KLACHTEN.

de baseline bleken wél een onafhankelijke predictor voor financiële problemen tijdens de baseline (28.1% versus 6.5%, aOR=1.57, 95%=1.04-2.37, $p=.032$).

DISCUSSIE

Binnen een periode van één jaar kunnen financiële problemen de mentale gezondheid ondermijnen: enerzijds vergroten financiële problemen de kans op matig-ernstige en ernstige angst- en depressie (AD) klachten en anderzijds

belemmeren zij het normale herstel van matig-ernstige en ernstige AD-klachten gedurende een jaar. Mensen die financiële problemen hebben maar een jaar eerder die problemen niet hadden, ontwikkelen driemaal zo vaak matig-ernstige AD-klachten en viermaal zo vaak ernstige AD-klachten dan mensen die dat jaar geen financiële problemen hebben gekregen. Van de mensen bij wie financiële problemen eindigen, herstelt ruim 50% van matig-ernstige AD-klachten, maar bij mensen bij wie deze problemen voortduren is dat

ANGST- EN PANIEKAANVALLEN GETRIGGERD DOOR GESTOLEN FINANCIËLE BUFFER

Mevrouw Smulders (gefingerde naam) was woonachtig in een zorginstelling, toen er een envelop met geld van haar kamer gestolen werd. Doordat er geen braakschade is, doet de politie er verder niets mee en de verzekering keert niet uit omdat het om contant geld gaat.

Het envelopje met geld had een duidelijk doel. Mevrouw Smulders en haar partner zijn gaan samenwonen, beiden hebben ze een uitkering. Door samen te gaan wonen, zou hun inkomen omlaag gaan. Het geld in de envelop was bedoeld om dit op te vangen en nog wat openstaande rekeningen te betalen. Nu heeft een deurwaarder beslag gelegd op het vakantiegeld en een deel van de uitkering van mevrouw Smulders' partner. Ook heeft het stel geld moeten lenen bij haar dochters om de rekeningen te kunnen betalen. Dit geld moet wel weer terugbetaald worden.

Ze hebben contact met de stadsbank en er is een WSNP-regeling opgestart. Voordat ze een daadwerkelijke afspraak hebben ben je een paar weken verder, terwijl hun schulden dan verder oplopen. Momenteel hebben ze, doordat het geld gestolen is, geen buffer om de rekeningen te kunnen betalen. Deze problemen hebben ook grote gevolgen voor de gezondheid van mevrouw Smulders. Ze is gediagnosticeerd met een ziektebeeld waarin stress haar paniek- en angst-aanvallen verhoogt.

nog geen 25%. Wat ernstige AD-klachten betreft, is dat respectievelijk ruim 60% en ruim 40%. Mensen met aanhoudende financiële problemen kampen ruim driemaal zo vaak met persistente matig-ernstige AD-klachten en vijf maal zo vaak met ernstige AD-klachten dan mensen die in dezelfde periode deze problemen niet hadden.

Dit zijn de hoofdconclusies van deze longitudinale bevolkingsstudie die betrekking heeft op de periode maart 2018 tot en met maart 2019. Het is belangrijk daarbij op te merken, dat de resultaten niet kunnen worden toegeschreven aan andere factoren die samenhangen met AD-klachten, zoals geslacht, leeftijd, opleidingsniveau, werk, woonvorm, lichamelijke problemen, een gebrek aan emotionele steun, en meegemaakte potentieel traumatische ervaringen/stressvolle life-events op AD-klachten, en ruwe ad-scores tijdens de baseline. In de statistische analyses is gecontroleerd voor de effecten van deze variabelen op AD-klachten, waarmee een overschatting van de effecten van financiële problemen op AD-klachten zoveel als mogelijk is voorkomen (ruwe AD-scores tijdens baseline meting konden niet worden opgenomen als controlevariabele bij de analyses met betrekking tot persistente financiële problemen).

Deze resultaten sluiten nauw aan bij de resultaten van eerdere internationale studies (voor overzichten zie Guan et al., 2022; Richardson et al., 2013; Turunen & Hillamo, 2014), waarvan vele echter zijn gebaseerd op cross-sectionele studie-designs, en de eveneens longitudinale studie van Ten Have en collega's (2021). Naast het longitudinale onderzoeksdesign zijn belangrijke toevoegingen van dit onderzoek vooral 1) het onderscheid in de relaties tussen financiële problemen en matig-ernstige psychische klachten (in dit

geval AD-klachten) enerzijds, en financiële problemen en ernstige psychische klachten anderzijds; 2) het verschaffen van inzichten in welke mate financiële problemen het herstel van psychische klachten belemmeren (anders gezegd: het wegnemen van financiële problemen het herstel kan helpen) en 3) het verhelderen van de effecten van persistente financiële problemen op de mentale gezondheid.

Deze longitudinale studie is gebaseerd op een omvangrijke aselecte steekproef uit de Nederlandse bevolking, met hoge responspercentages op de baseline en follow-up meting. Om de representativiteit te optimaliseren zijn de data gewogen voor de demografische kenmerken van de Nederlandse bevolking. De surveys zijn afgenomen bij volwassenen die de Nederlandse taal machtig zijn. In hoeverre de resultaten gelden voor mensen in Nederland die de Nederlandse taal niet machtig zijn, is onbekend.

In deze studie is een onderscheid gemaakt tussen de matig-ernstige en ernstige AD-klachten. Wij hebben geen informatie voorhanden over psychische stoornissen zoals depressieve, angst- en aanpassingsstoornissen. Deze studie geeft verder geen inzicht in de effecten van financiële problemen op andere klachten zoals slaapproblemen en het gebruik van slaappmiddelen (Warth et al., 2019). Toekomstig longitudinaal onderzoek zou daarin kunnen voorzien. Financiële problemen zijn geïnventariseerd tijdens de baseline en follow-up meting. Wij hebben geen informatie over hoe deze problemen zich gedurende de twaalf maanden precies ontwikkelden, of waardoor respondenten te kampen hadden met financiële problemen (zoals door schulden, laag inkomen, inkomensdalingen, en onverwachte hoge uitgaven). Echter, zoals gezegd, deze studie richt zich op financiële

problemen en niet op feitelijke schulden en dergelijke.

Het lag buiten de doelen van deze studie om uitvoerig te onderzoeken in hoeverre AD-klachten financiële problemen voorspellen, vanwege het feit dat momenteel externe factoren – in dit geval de enorme prijsstijgingen en inflatie – verantwoordelijk zijn voor de toename van mensen met financiële problemen. Echter, uit de beperkte aanvullende analyses bleek dat ernstige AD-klachten, in tegenstelling tot matig-ernstige AD-klachten, tijdens de baseline financiële problemen tijdens de follow-up voorspelde (cf. Ten Have et al., 2021): mensen met ernstige AD-klachten lopen een groter risico op latere financiële problemen.

Niettemin, het huidige vooruitzicht dat de enorme prijsstijgingen voorlopig zullen voortduren, zal ertoe leiden dat (veel) meer mensen dan gebruikelijk (blijven) kampen met financiële problemen of binnen afzienbare tijd te kampen zullen krijgen met deze problemen. Op basis van de resultaten van deze en de uitkomsten van eerdere internationale en Nederlandse studies naar de samenhangen tussen financiële problemen (schulden, betalingsproblemen, financiële stress) en mentale gezondheid, is daarom te verwachten dat het aantal mensen met (persistente) psychische problemen zal toenemen (Guan et al., 2022; Richardson et al., 2013; Ten Have et al., 2021; Turunen & Hillamo, 2014). Hoe die toename er per maand en komend jaar precies uitziet, is evenwel op basis van de huidige inzichten moeilijk te voorspellen (vgl. Schulenberg & Vlekke, 2022). Eén van de lessen van de coronapandemie is dat de veerkracht van mensen, ondanks alle disrupties, niet onderschat moet worden (Chen & Bonanno, 2020; Robinson et al., 2022).

In aansluiting op de studie van Ten Have en collega's (2021) toont deze studie dat financiële problemen vaak persistent zijn, wat samengaat met fors meer AD-klachten. Er is vooralsnog geen reden om aan te nemen dat het aantal mensen met persistente financiële problemen door de huidige omstandigheden nu afneemt. Daarom mag verwacht worden dat naarmate deze situatie langer voortduurt, meer mensen vanwege mentale gezondheidsklachten (bijvoorbeeld angst- en depressieve klachten, slaapproblemen, spanningsklachten) een beroep zullen gaan doen op de professionele zorg, zoals het maatschappelijk werk, eerste-linjes psychologen, ggz-instellingen, telefonische hulplijnen, en met name de huisarts als poortwachter. Huisartsen worden overigens al aangespoord oog te hebben voor de financiële problemen van patiënten (Veer & Jungmann, 2018). Maar ondertussen wordt deze zorg geconfronteerd

met een toenemende personeelskrapte en/of wachtlijsten (nza, 2022). Mogelijk kunnen deze professionals bijdragen aan een (zeer) tijdelijke verlichting van mentale gezondheidsklachten, maar zij kunnen de oorzaak/oorzaken van de huidige toename van mensen met financiële problemen niet (helpen) oplossen.

De resultaten van alle studies wijzen er wel op dat maatregelen om deze problemen aan te pakken snelheid behoeven. Want zoals deze studie laat zien: voortdurende financiële problemen gaan gepaard met persistente angst- en depressieve klachten die vele malen meer voorkomen dan bij mensen die geen financiële problemen meer hebben. Het wegnemen van financiële problemen komt het herstel van angst- en depressieve klachten ten goede (vgl. Cohen et al., 2019; Karakula-Juchnowicz et al., 2017; Khachadourian et al., 2015). Voorkomen moet worden dat na de energieafrekeningen de wachtlijsten volgen.

OVER DE AUTEURS

Prof. dr. Peter G. van der Velden is als hoogleraar Victims & Mental Health verbonden aan TRANZO, Tilburg University, en werkzaam bij Centerdata te Tilburg. Drs. Carlo Contino is als adjunct directeur, hoofd beleid en programma's verbonden aan Fonds Slachtofferhulp (FSH) te Den Haag. Prof. dr. Marcel Das is als hoogleraar Econometrie en Dataverzameling verbonden aan de Tilburg School of Economics and Management, Tilburg University, en is directeur van Centerdata te Tilburg. Prof. dr. Ruud Muffels is als (emeritus) hoogleraar Arbeidsmarkt en Sociale zekerheid verbonden aan TRANZO, Tilburg University.

Correspondentie over dit artikel via Peter van der Velden: pg.vandervelden@tilburguniversity.edu.

Summary

FINANCIAL PROBLEMS THREATEN MENTAL HEALTH

P.G. VAN DER VELDEN, C. CONTINO, M. DAS & R. MUFFELS

The aim of the present Dutch population-based longitudinal study (N=4770) is to examine the extent to which 1.) financial problems increase the risk for anxiety and depression (AD) symptomatology, 2.) financial problems hinder the "normal" recovery of AD, and 3.) ongoing financial problems are associated with persistent AD during one year. Logistic regression analyses revealed that financial problems increased the onset of moderate-severe AD and severe AD compared to those without problems, and hindered the recovery of AD compared to those who no longer suffered from these problems, while controlling for demographics, lack of support, traumatic and stressful events, and AD levels at baseline. Generalized estimating equations (GEE) analyses showed that ongoing financial problems are associated with higher levels of persistent AD, but without a time and financial problems interaction effect.

Literatuur

- Bridges, K.R., Sanderman, R. & van Sonderen, E. (2002). An English language version of the social support list: preliminary reliability. *Psychological reports*, 90(3 Pt 1), 1055–1058. <https://doi.org/10.2466/pro.2002.90.3.1055>
- Chen, S. & Bonanno, G.A. (2020). Psychological adjustment during the global outbreak of COVID-19: a resilience perspective. *Psychological trauma : theory, research, practice and policy*, 12(S1), S51–S54. <https://doi.org/10.1037/tra0000685>
- Cohen, G.H., Tamrakar, S., Lowe, S., Sampson, L., Ettman, C., Kilpatrick, D., Linas, B.P., Ruggiero, K. & Galea, S. (2019). Improved social services and the burden of post-traumatic stress disorder among economically vulnerable people after a natural disaster: a modelling study. *The lancet. planetary health*, 3(2), e93–e101. [https://doi.org/10.1016/S2542-5196\(19\)30012-9](https://doi.org/10.1016/S2542-5196(19)30012-9)
- Driessen M. (2011). Een beschrijving van de MHI-5 in de gezondheidsmodule van het Permanent Onderzoek Leefsituatie [A Description of the MHI-5 in the Health Module of Permanent Research of Living Conditions, POLS]. Den Haag, Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS).
- Guan, N., Guariglia, A., Moore, P., Xu, F. & Al-Janabi, H. (2022). Financial stress and depression in adults: A systematic review. *PLOS ONE*, 17(2), e0264041. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0264041>
- Hobfoll, S.E. (2002). Social and psychological resources and adaptation. *Review of general psychology*, 6(4), 307–324. <https://doi.org/10.1037/1089-2680.6.4.307>
- Hobfoll, S.E. (1989). Conservation of resources. A new attempt at conceptualizing stress. *American psychologist*, 44, 513–524. <https://doi.org/10.1037//0003-066X.44.3.513>
- Karakula Juchnowicz, H., Łukasik, P., Moryłowska-Topolska, J. & Krukow, P. (2017). Risk factors of anxiety and depressive symptoms in female patients experiencing intimate partner violence. *Psychiatria Polska*, 51, 63–74. <https://doi.org/10.12740/PP/64193>
- Khachadourian, V., Armenian, H.K., Demirchyan, A. & Goenjian, A. (2015). Loss and psychosocial factors as determinants of quality of life in a cohort of earthquake survivors. *Health and quality of life outcomes*, 13, 13. <https://doi.org/10.1186/s12955-015-0209-5>
- Means-Christensen, A.J., Arnau, R.C., Tonidandel, A.M., Bramson, R. & Meagher, M.W. (2005). An efficient method of identifying major depression and panic disorder in primary care. *Journal of behavioral medicine*, 28, 565–572. <https://doi.org/10.1007/s10865-005-9023-6>
- Meltzer, H., Bebbington, P., Brugha, T., Farrell, M. & Jenkins, R. (2013). The relationship between personal debt and specific common mental disorders. *European journal of public health*, 23(1), 108–113. <https://doi.org/10.1093/eurpub/ckso21>
- Mullainathan, S. & Shafir, E. (2013). *Schaarste. Hoe gebrek aan tijd en geld ons gedrag bepaald*. Amsterdam, Maven Publishing.
- NZA (2022). Informatiekaart wachtlijden ggz juli 2022. https://puc.overheid.nl/nza/doc/PUC_716176_22/1/geraadpleegd1809-2022
- Richardson, T., Elliott, P. & Roberts, R. (2013). The relationship between personal unsecured debt and mental and physical health: a systematic review and meta-analysis. *Clinical psychology review*, 33(8), 1148–1162. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2013.08.009>
- Robinson, E., Sutin, A.R., Daly, M. & Jones, A. (2022). A systematic review and meta-analysis of longitudinal cohort studies comparing mental health before versus during the COVID-19 pandemic in 2020. *Journal of affective disorders*, 296, 567–576. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2021.09.098>
- Scherpenzeel, A. & Das, M. (2011). True longitudinal and probability based internet panels: evidence from The Netherlands. In *Social and Behavioral Research and the Internet: Advances in Applied Methods and Research Strategies* (eds M. Das, P. Ester and L. Kaczmarek): 77–104. Taylor & Francis.
- Schonewille, G. & Crijnen, C. (2019). *Financiële problemen 2019. Geldzaken in de praktijk deel 1*. Utrecht, Nationaal Instituut voor Budgetvoorlichting (NIBUD).
- Schulenberg, R. & Vlekke, M. (2022). *Stresstest kosten van levensonderhoud*. Den Haag: Social en Cultureel Planbureau (CPB).
- Ten Have, M., Tuithof, M., Van Dorsselaer, S., De Beurs, D., Jeronimus, B., De Jonge, P. & De Graaf, R. (2021). The bidirectional relationship between debts and common mental disorders: results of a longitudinal population-based study. *Administration and policy in mental health*, 48(5), 810–820. <https://doi.org/10.1007/s10488-021-01131-9>
- Turunen, E. & Hiilamo, H. (2014). Health effects of indebtedness: a systematic Review. *BMC public health*, 14:489. <https://doi.org/10.1186/1471-2458-14-489>
- Van Sonderen E. (2012). *Het meten van sociale steun met de Sociale Steun Lijst -Interacties SSL-I en Sociale Steun Lijst -Discrepanties, SSL-D: een handleiding (2e herziene druk)* [The measurement of social support with the Social Support List - Interactions (SSL-I) and Discrepancies (SSL-D)]. Groningen: Research Institute SHARE RUG.
- Van der Veer, A. & Jungmann, N. (2018). Problematische schulden in de spreekkamer, over de doorwerking van geldzorgen op gezondheid. *Bijblijven*, 3-4.
- Van der Velden, P., van Wilsem, J., Bakker, B., Crutzen, R., Meuleman, R. & Lahlah, A. (2017). Voer voor psychologen: Het Longitudinal Internet Studies for the Social Sciences (LISS)-panel. *De Psycholoog*, 32-41.
- Van der Velden, P.G., Komprou, I., Contino, C., de Bruijne, M., Kleber, R.J., Das, M. & Schut, H. (2020a). Which groups affected by potentially traumatic events (PTEs) are most at risk for a lack of social support? A prospective population-based study on the 12-month prevalence of PTEs and risk factors for a lack of post-event social support. *PLOS ONE*, 15 :e0232477. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0232477>
- Van der Velden, P.G., Contino, C., Marchand, M., Das, M. & Schut, H. (2020b). Does pre-event lack of emotional support increase the risk of post-event PTSD, anxiety, depression symptoms and lack of support? A comparative population-based study among victims of threat and violence. *Journal of anxiety disorders*, 102269. <https://doi.org/10.1016/j.janxdis.2020.102269>
- Van der Velden, P.G., Das, M., Contino, C. & van der Knaap, L. (2019). From health to financial problems: multi-problems among victims of partner and non-partner physical violence, and matched non-victims. *Journal of interpersonal violence*, 1-19. <https://doi.org/10.1177/0886260519885915>
- Van der Velden, P. G., Contino, C., van de Ven, P. & Das, M. (2021). The use of professional help and predictors of unmet needs for dealing with mental health to legal problems among victims of violence, accidents, theft and threat, and nonvictims in the general population. *PLoS one*, 16(11), e0259346. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0259346>
- Ware, J.E., Jr, & Sherbourne, C.D. (1992). The MOS 36-item short-form health survey (SF-36). I. Conceptual framework and item selection. *Medical care*, 30, 473–483. <https://doi.org/10.1097/00005650-199206000-00002>
- Warth, J., Puth, M.T., Tillmann, J., Porz, J., Zier, U., Weckbecker, K. & Münster, E. (2019). Over-indebtedness and its association with sleep and sleep medication use. *BMC public health*, 19(1), 957. <https://doi.org/10.1186/s12889-019-7231-1>

VRAAG & AANBOD

DE PSYCHOLOOG / NOVEMBER 2022 43

GA NAAR WWW.PSYNIP.NL/ADVERTENTIES OM
ONDERSTAANDE ADVERTENTIES TE BEKIJKEN
OF SCAN DE QR-CODE

VACATURES

GZ Psycholoog
ROTTERDAM

VACATURES

GZ Psycholoog
VENLO, ROERMOND, HELMOND, CUIJK

VACATURES

GZ Psycholoog Kind en Jeugd
AMERSFOORT

GZ Psycholoog Kind en Jeugd
HARDERWIJK

GZ Psycholoog Volwassenen
Autisme Kenniscentrum
ZWOLLE

Online GZ-psycholoog
volwassenen
THUIS

GZ-psycholoog met een eigen
praktijk zonder zorgen
DIVERSE LOCATIES

GZ Psycholoog
DIVERSE LOCATIES

OPLEIDINGEN / CURSUSSEN

Nu bij Pearson: de MMPI-2/
MMPI-2/MMPI-2RF
ONLINE

GZ Psycholoog K&J /
Orthopedagoog Generalist
HILVERSUM

Orthopedagoog / psycholoog
VOORNE, PUTTEN, ROZENBURG

VRAAG & AANBOD

Dé advertentierubriek in *De Psycholoog*. Plaatst u een digitale advertentie op www.psynip.nl dan is het mogelijk deze extra onder de aandacht te brengen van de 15.000 lezers van *De Psycholoog*.

Voor meer informatie kijk op www.psynip.nl/advertenties. Hier vindt u het digitale aanvraagformulier om een reservering te maken.

FORUM

OVER HET VÓÓRKOMEN EN VOORKÓMEN ERVAN

GRENDOVERSCHRIJDEND GEDRAG DOOR OPLEIDERS EN TRAINERS

Het begint steeds meer door te dringen in het collectieve bewustzijn dat (seksueel) grensoverschrijdend gedrag in iedere organisatie kan voorkomen en lastig is te voorkomen. Ook in opleidingen en trainingen voor volwassenen, van (bij)scholingen voor therapeuten tot bedrijfstrainingen, raken mensen beschadigd door grensoverschrijdend gedrag. Nadat Karen Walthuis zelf een ontluisterende ervaring had tijdens een bijscholing, plaatste zij hierover een post op LinkedIn. Daar kwamen zoveel reacties op, dat zij besloot nader onderzoek te doen. De daaruit verkregen inzichten heeft ze verwerkt in haar nieuwe boek.¹ Daarin en in deze forumbijdrage pleit zij voor meer professionele empathie, zelfreflectie en kennis van relationele dynamieken bij opleiders en trainers.

1 Walthuis, K.A. (2022). *Relationele verleidingen: empathisch begeleiden van groepen*. Uitgeverij Kloosterhof.

Dat grensoverschrijdend gedrag ook, of misschien wel juist, in trainingen en opleidingen voorkomt, is wellicht niet verwonderlijk. Mensen begeleiden bij hun ontwikkeling is immers mensenwerk en het persoonlijke contact is een belangrijk instrument. De cursisten of deelnemers dienen zich kwetsbaar op te stellen en zich te openen voor de invloed van de opleider of trainer om tot de gewenste ontwikkeling te komen. Dat geeft de trainer macht. De kunst van het trainersvak is dan ook om hier zorgvuldig en integer mee om te gaan. Hoe kunnen we dat doen? Door onze rolmacht te (h)erkennen en in dienst te stellen van de ontwikkeling van mensen in de groep. Door ons als mens gelijkwaardig tot elkaar te verhouden, met inachtneming van de asymmetrie van de functionele relatie. Door oog te hebben voor de (veer)kracht én de kwetsbaarheid van de mensen in de groep. Door ieders autonomie te respecteren en te voorkomen dat deze ondermijnd wordt. En door onze verantwoordelijkheid in de rol van trainer of opleider serieus te nemen, en tegelijkertijd onszelf wat minder.

De mensen die destijds reageerden op mijn verhaal (zie kader) bleken allemaal zelf ook professionele begeleiders te zijn: voornamelijk coaches, trainers en therapeuten, van wie enkelen ook met een academische opleiding tot psycholoog. Dat is op zich niet verwonderlijk, gezien de samen-

stelling van mijn netwerk. De reacties vond ik zorgwekkend en ze wakkerden mijn nieuwsgierigheid aan. Ik ga er vanuit dat trainers en opleiders niet de intentie hebben mensen te beschadigen, maar toch bleek dit meer dan eens het effect van hun handelen te zijn geweest. Ik wilde doorgronden hoe dit kan gebeuren. Om hier achter te komen, heb ik vijftien van de mensen die op mijn bericht hadden gereageerd,

geïnterviewd over hun pijnlijke ervaringen. Later kwamen er nog vijf interviews bij, van mensen die ik over dit project vertelde en die ook dit soort ervaringen bleken te hebben. Er waren enkele verhalen over grensoverschrijdend gedrag van deelnemers richting de trainer en over trainers onderling, maar het grootste deel van de verhalen ging over grensoverschrijdend gedrag van opleiders en trainers jegens een cursist of deelnemer.

MEEDOEN OF VERTREKKEN

Aan het begin van de bijscholing voor therapeuten, coaches en trainers kregen we een A4tje met tien regels, waaronder 'Zorg goed voor jezelf en de ander', 'Voelen mag, denken moet' en 'Jij bent verantwoordelijk voor je leerproces'. Het onderwerp van de tweedaagse training was 'relaties'. Ik kreeg door de trainer een man toegewezen die voor deze twee dagen 'mijn partner' zou zijn.

Al bij de eerste oefening voelde het niet helemaal prettig. Toen de trainer aankondigde dat we met onze 'partners' een oefening gingen doen met aanraking op de volledig blote huid, kwam mijn lichaam in opstand. Ik kreeg een barstende hoofdpijn. Ik meldde dit bij de trainer, waarna hij mij voor de keuze stelde: meedoen of vertrekken. Aanvankelijk dacht ik dat dit misschien een bijzondere therapeutische aanpak was. Ik had hier immers te maken met een zeer ervaren opleider van therapeuten, oprichter van een bekend opleidingsinstituut en schrijver van een behoorlijk aantal vakboeken. Ik vroeg mij af of het leerzamer was te blijven of juist te gaan. De gedachte dat het ging om een behoorlijk prijzige training, kwam ook nog even voorbij.

Met veel pijn en moeite heb ik toen geprobeerd om toch mee te doen. Dat was niet heel succesvol, mijn lichaam ging steeds meer stresssignalen afgeven, waarna de cotrainer mij toestond dat ik even tot mijzelf mocht komen op mijn kamer. Later verweet de trainer mij ten overstaan van de hele groep (dertig mensen) dat ik hem het werken onmogelijk had gemaakt door mij niet aan zijn regels te houden. Ik moest beloven dat ik dat vanaf nu wel zou doen. Ik zei dat ik dacht dat ik mij aan zijn regels had gehouden, omdat ik immers verantwoordelijkheid had genomen voor mijn eigen leerproces en had geprobeerd voor mijzelf te zorgen. De trainer ontstak in woede en zei dat ik hem, de cotrainer en de hele groep geweld had aangedaan en stuurde mij alsnog weg.

Even dacht ik dat ik in een programma met de verborgen camera verzeild was geraakt. Er sprong echter geen Ralph Inbar of Jan Smit de kring in. Er was slechts een oorverdovende stilte van dertig mensen die hun adem inhielden, toen ik in totale verwarring opstond om te vertrekken.

PIJNLIJKE ERVARINGEN

De ervaringen werden getypeerd als pijnlijk, beschadigend en soms (her)traumatiserend. Het beschreven grensoverschrijdende gedrag kende verschillende vormen. Enkele vrouwen vertelden over ongewenste avances en onverwachte intieme aanrakingen door mannelijke opleiders. Er was een vrouw, in diepe rouw vanwege het overlijden van haar kind, die van haar leraar mindfulness aanvanke-lijk 'vaderlijke troost' met schijnbaar liefdevolle aandacht en een aai over haar bol kreeg. Het warme contact werd seksueel. Zij moest hem bevredigen en als ze heel goed haar best deed, zou hij haar misschien ook wel laten genieten. Daarnaast kreeg ik verschillende schokkende verhalen over publiekelijke vernederingen te horen.

Een therapeut in opleiding vertelde over een docent die tijdens een demonstratie met een student tegen de groep zei: 'Kom allemaal eens hier om te ruiken, ze stinkt naar zweet, angstzweet.' Een trainer liet een vrouw voor de groep plaatsnemen tijdens een oefening om 'feedback' te leren ontvangen, en gaf zelf het 'goede voorbeeld': 'Wat zullen we eens over jou zeggen... Je bent een soort

heks met die paarse laarzen, zwarte kleding, dat rare haar en arrogante hoofd.'

Een coach in opleiding vertelde over een tirade die de opleider tegen hem afstak, nadat hij voor de groep een oefening had gedaan: 'Wat doe je nu? Dit lijkt nergens op. Je stemt je totaal niet af op je coachee. Je stelt geen open vragen. Je moet veel meer stiltes laten vallen. Je zegt te veel tegelijk.' (De opleider zei dit met een doordringende blik en op strenge toon, waardoor we de optie dat hij het bedoelde als illustratieve imitatie uitsluiten.)

Een trainer reageerde op een casusinbrenger tijdens een incompanytraining met: 'Wie denk je wel dat je bent? Hoezo moet je noemen dat je eerder bij organisatie X hebt gewerkt? Wat is dat voor een ego? Je vindt jezelf zeker heel wat.'

Een vrouw vertelde over haar ervaring in een training persoonlijke ontwikkeling: 'Het was een oefening waarbij je lange tijd in stilte in je eentje op een stoel voor de groep moest zitten. Alleen de trainer mocht wat zeggen. Ik voelde me onzeker, ik zat te schuiven op de stoel en lachte maar wat. De trainer begon

'vragen' op me af te vuren: 'Vind je het grappig? Waarom doe je altijd zo stoer? Je hebt een schild om je heen. Je hebt boosheid in je, waarom laat je die er niet uit?' Hij ging maar door en door en ik voelde me steeds kleiner worden. Ik bevroor en trok uit mijn lijf.'

Wellicht is uw reactie bij het lezen van deze voorbeelden: waarom vertrek je dan niet gewoon, als een opleider of trainer zo vervelend doet? Toen ik anderen over mijn eigen ervaringen vertelde, kreeg ik meer dan eens die 'vraag'. De geïnterviewden hebben geen van allen, ook ik niet, meteen een grens getrokken en hun biezen gepakt. Allen reageerden we in eerste instantie met het automatische 'bevroren' op het moment dat de opleider of trainer over onze grens ging. Dat is op zich niet verwonderlijk. Maar wat maakte dat we ook daarna nog zijn gebleven?

GELD EN STATUS

Er zat een pittig prijskaartje aan de tweedaagse bijscholing waaraan ik deelnam. Ik vond het zonde dat geld 'weg te gooien' door op de eerste dag te vertrekken. Gelijkssoortige redenen hoorde ik van de mensen die ik geïnterviewd heb. Naast de hoge kosten van de training, werden ook de door de werkgever verplichte aanwezigheid genoemd als reden om te blijven of de door een branchevereniging vereiste Permanente Educatie (PE)-punten, die zij moesten behalen om hun registratie of accreditatie te verkrijgen of behouden.

Daarnaast speelde de status van de opleider een rol. De geïnterviewden spraken, net als ik, over

ADVERTENTIE**Kennis en inspiratie opdoen?**

- Slaap en de behandeling van slaapstoornissen bij kinderen en jongeren
- Probleemgedrag in context: de rol van de gedragskundige
- Masterclass Dyadic Developmental Psychotherapy (DDP) - Level 1 met Dan Hughes

Bekijk ons hele NIP-geaccrediteerde aanbod op www.rinogroep.nl/NIPaanbod

RINO
GROEP

*Al bij de eerste oefening
voelde het niet
helemaal prettig*

ongeloof en twijfel over het gedrag van de trainer, zeker daar waar het opleidingen van gerenommeerde instituten betrof. 'Wie ben ik om te denken dat een trainer van zo'n bekend instituut hier de fout in gaat? Bovendien zei niemand in de groep er iets over. Dus ik dacht dat het dan wel aan mij zou liggen', zei een van de geïnterviewden.

INTERNE ATTRIBUTIE EN OVERDRACHT

In dat laatste citaat komt naar voren dat de geïnterviewde het bij zichzelf ging zoeken. Ben ik overgevoelig? Waarom grijpt niemand in, ligt het dus aan mij? Wat doe ik waardoor de opleider zich zo naar mij opstelt?

Alle geïnterviewden toonden in hun verhaal een sterke neiging tot intern attribueren: ze zochten de oorzaak van de ontstane situatie en het vervelende gevoel vooral bij zichzelf. Ze reflecteerden lang en

diep op hun eigen gedrag en gevoel. Verschillende geïnterviewden onderzochten in de pijnlijke situatie nadrukkelijk de aard van hun eigen gevoelens, of er soms een oude (in de kindertijd ontstane) pijn geactiveerd was in het contact met de trainer of opleider. Allen kenden het fenomeen 'overdracht', wanneer iemand onbewuste gevoelens voor of verlangens jegens een bepaalde belangrijke persoon in zijn of haar leven bewust ervaart als gevoelens voor een andere persoon.

De jonge vrouw die alleen in stilte voor de groep zat, vertelde dat ze zich weer het gepeste kindje van vroeger voelde, dat door niemand gesteund werd. De coach in opleiding voelde zich als een stout kind dat van de strenge meester een veeg uit de pan kreeg. Ze schreven een deel van de oorzaak van hun nare gevoelens in het contact met de opleider toe aan

de herinnering aan hun eigen pijnlijke jeugdervaringen. Het besef dat je altijd je eigen bagage en mogelijke overdracht meeneemt in het contact, maakte dat de geïnterviewden en ik ons eigen aandeel in de grensoverschrijdende ontmoeting diepgaand onderzocht hebben.

De opleiders/trainers toonden in vrijwel alle gevallen het gedrag dat juist neigde naar het tegenovergestelde, wanneer iemand hen aansprak op het vervelende gevoel na hun 'interventie'. Vaak was er sprake van het zogenoemde therapeutisch terugleggen: 'Wat zegt dat over jou, dat je dit zo voelt?' Een van de opleiders die zijn cursiste voor de groep had afgebrand zei, toen zij hem erop aansprak: 'Zo leer je, want je kunt pas echt iets leren als je het voelt.'

De rode draad in de verhalen is dat de opleiders nauwelijks of geen luisterend oor boden of empathie

GASLIGHTING

In de film *Gaslight* uit 1944 gaat Paula twijfelen aan zichzelf en haar perceptie van de werkelijkheid als er allerlei zaken gebeuren die haar man ontkent of aan haar toeschrijft. Hij laat dingen verdwijnen, om Paula vervolgens te verwijten dat zij die heeft kwijtgemaakt. Hij laat de lampen (*gaslights*) knipperen en als Paula daar iets over zegt, doet hij het voorkomen alsof dat niet gebeurd is, maar een fantasie van haar is.

Zo is het begrip *gaslighting* ontstaan: een manipulatietechniek waarbij je de ander doet twijfelen aan diens perceptie van de werkelijkheid.

toonden en de verantwoordelijkheid voor het slechte gevoel volledig bij de deelnemer legden. Ik kreeg zelfs het verwijt van de opleider dat ik hém geweld had aangedaan.

REFLECTIE EN GASLIGHTING

Natuurlijk, het kan bijzonder functioneel zijn om mensen stil te laten staan bij zichzelf, bij hun gedrag, gedachten en gevoelens. Sterker, dat is een belangrijk onderdeel van ieder ontwikkelingsproces. Er is echter een aanzienlijk verschil tussen het beschreven therapeutisch terugleggen en werkelijk iemand begeleiden bij diens reflectie en proces.

‘Therapeutisch terugleggen’ als reactie van een trainer of opleider, nadat die is aangesproken op het effect van zijn of haar eigen gedrag, heeft eerder het karakter van wat wel *gaslighting* (zie kader) wordt genoemd. Er vindt immers een verwarrende omdraaiing van de realiteit plaats. Daarbij is degene die grensoverschrijdend gedrag ervaart, plotseling degene die over zijn of haar eigen gedrag moet nadenken.

Inzicht in het fenomeen *gaslighting* is zinvol als bescherming ertegen. Het is echter niet zo gemakkelijk te ontmaskeren. Degenen die al dan niet bewust

gaslighten, doen dit vaak op een intelligente en moeilijk vast te grijpen wijze. Voor je het weet heeft de werkelijkheid ongemerkt een draai van 180 graden gemaakt. Juist deelnemers die geneigd zijn veel over zichzelf na te denken en verantwoordelijkheid te nemen voor (de effecten van) hun eigen gedrag, zijn bevattelijk voor *gaslighting* door trainers. Zo ontstaat er een schadelijke complementaire relationele dynamiek.

MENSENWERK

Opleiders en trainers zijn ook ‘maar’ mensen en dus feilbaar. Degenen die dit ontkennen en zichzelf als verlichte goeroes of alwetende meesters presenteren, doen bij mij de alarmbelletjes rinkelen. Ik denk hierbij bijvoorbeeld aan de grondlegster van een mooie therapievorm, waarin ik mij wilde gaan scholen. Tijdens een voorbereidende leertherapie meende ze dat ik iets helemaal verkeerd zag en dat ik de werkelijkheid pas helder kon zien als ik net zo bewust zou zijn als zij. Daarvoor zou ik nog heel wat jaren (leer)therapie en opleiding nodig hebben. Toen zij dit tegen mij zei, was ik zelf ruim twintig jaar bezig met mijn eigen bewustwordingsproces en het professioneel begeleiden van anderen bij hun ontwikkeling.

Toch deed ze mij even twijfelen aan mijzelf. Gelukkig duurde dat niet lang en heb ik van verdere opleiding bij haar afgezien.

Net als de mensen in de leergroep nemen trainers persoonlijke bagage en overdracht mee. Door als trainer je eigen triggers, patronen en behoeften te onderzoeken en (h)erkennen, vergroot je jouw eigen vrijheid van handelen. Door veelvuldig te reflecteren, word je een observator van jezelf en daarmee minder een willoos slachtoffer van je eigen programmeringen en begeerten. En dan nog kan het misgaan. Er kan altijd iets onbewust getriggerd worden bij jou of bij een deelnemer, waardoor een pijnlijk treffen ontstaat.

De vraag is dan wat je ermee doet als opleider of trainer. Durf je jezelf kwetsbaar op te stellen en te benoemen dat er iets bij je geraakt is, waardoor jouw reactie wellicht niet echt passend was? Ben je bereid je eigen overdracht, overtuigingen en motieven kritisch te onderzoeken? Heb je de moed om ook achteraf je verantwoordelijkheid te nemen en het gesprek aan te gaan met degene die jouw gedrag als grensoverschrijdend heeft ervaren?

HELENDE ONTMOETING

De coach in opleiding kreeg gelukkig gehoor bij zijn opleider, toen hij hem vertelde hoe hij zich gevoeld had door de feedback-tirade. De opleider erkende dat het misschien een beetje veel was, dat er wat irritatie van hemzelf was meegekomen in zijn communicatie en bood daarvoor zijn excuses aan. Dit hielp de coach in opleiding

bij de verwerking van deze nare ervaring, vertelde hij.

Zelf heb ik na een paar dagen, en nog eens na een jaar, de trainer van de tweedaagse bijscholing benaderd met het voorstel om eens met elkaar te bespreken wat er gebeurd is tussen ons. Helaas heeft hij dit steeds geweigerd. Dat vind ik jammer, want nu voelt het als een niet afgeronde ontmoeting. Soms kan een nieuwe ontmoeting de in een eerdere ontmoeting ontstane wonden helen. Tenminste, als beiden bereid en in staat zijn om zich naar elkaars beleving open te stellen, echt te luisteren naar elkaar.

Wanneer een trainer of opleider zich niet empathisch opstelt en de verantwoordelijkheid voor het contact vrijwel geheel bij de deelnemer legt, vormt dat een risico voor het ontstaan van grensoverschrijdend gedrag. Zeker wanneer de deelnemer of cursist geneigd is tot het tegengestelde ofwel complementaire gedrag. Daarin speelt ook nog iets wat je een empathische paradox zou kunnen noemen een rol. Voor een persoon met weinig empathie is het moeilijk zich te verplaatsen in de belevingswereld van een ander. Voor een sterk empathisch persoon blijkt het echter ook moeilijk zich voor te stellen dat een ander helemaal niet empathisch is. Dit kwam naar voren uit diverse verhalen van de geïnterviewden en uit mijn eigen verhaal. Ik hoopte tevergeefs op enige empathie van de trainer en dacht dat ik zijn handelen verkeerd interpreteerde, omdat ik mij niet voor kon stellen dat een opleider van therapeuten zich zo non-em-

pathisch op kon stellen. Dit maakte de geïnterviewden en mijzelf – allen empathisch ingestelde mensen, bleek uit de gesprekken – kwetsbaar in contact met de trainers die geen empathie toonden.

Het is dan ook van belang dat iedere opleider of trainer zich hiervan bewust is en zijn of haar vermogen tot empathie en zelfreflectie ontwikkelt. *Pouvoir oblige*: de rolmacht van de trainer of opleider gaat gepaard met de verantwoordelijk er zorgvuldig mee om te gaan. Dat vergt inlevingsvermogen. Indien een opleider of trainer hiertoe niet geneigd is, bijvoorbeeld omdat die een behoorlijk narcistische inslag heeft, verdient het aanbeveling compensatie ervan te organiseren. Dit kan bijvoorbeeld door samen te werken met een trainer met een sterke neiging tot empathie. Dan is het wel zaak dat de weinig empathische trainer zich laat aanvullen en begrenzen door zijn of haar meer empathische collega.

We kunnen ons ook afvragen of mensen met weinig tot geen neiging tot het betrachten van empathie, compassie en zelfreflectie wel geschikt zijn om training of opleiding te geven, in het bijzonder aan professionele begeleiders als coaches, therapeuten en trainers. Enerzijds vanwege de grote kans op beschadigend grensoverschrijdend gedrag. Anderzijds omdat je als opleider

van professionele begeleiders een permanent voorbeeld bent voor de mensen in de groep. Via je eigen handelen als opleider draag je impliciet jouw werkwijze over. Een grensoverschrijdende opleider geeft de boodschap door dat dit normaal gedrag is voor een professionele begeleider. Daarmee verspreidt het effect van zijn of haar gedrag zich vele malen verder dan de deelnemer of cursist die er persoonlijk door geraakt is.

Tot slot een positieve noot. Vrijwel alle geïnterviewden, en ook ikzelf, hebben uiteindelijk veel van de nare ervaring geleerd. Dat ging echter niet zonder slag of stoot, bij geen van allen. Menige intervisie-, therapie- coaching- of supervisie sessie is eraan gewijd. Een geïnterviewde zei letterlijk: 'Ik heb gedurende alle jaren van mijn beroepsopleiding zelf externe therapeutische begeleiding nodig gehad om de vernederingen van de opleiders te kunnen doorstaan en verwerken.'

Dus ja, van iedere ervaring kunnen we leren, maar is het dan dankzij of ondanks de opleider?

OVER DE AUTEUR

Karen Walthuis is algemeen psycholoog en expert in de begeleidingsrelatie. Ze geeft coaching, training en supervisie aan professionele begeleiders. Eerder deed zij wetenschappelijk onderzoek naar de coachingsrelatie. E-mail: karen@karenwalthuis.nl.

REAGEREN?

Reageren kan via Twitter (@RedactieDP) of op www.tijdschriftdepsycholoog.nl/contact/.

FOTO: PETER VALCKX

IN SPE - PEIPANG PEI

Hoe vergaat het internationale psychologiestudenten en buitenlandse starters in Nederland? In 2022 spreekt *De Psycholoog* niet-Nederlandse psychologen in spe en junior-psychologen over hun kennismaking en ervaring met ons land. Deze maand: Peipang Pei uit China. Zij zit in het derde jaar van haar bachelor aan de Universiteit Leiden.

Ik kom uit de meest noordoostelijke provincie van China, Shandong, uit de stad Tai'an. Toen ik naar Nederland kwam, realiseerde ik me dat ik naar de andere kant van wereld trok om te studeren. In het laatste jaar van de middelbare school besloot ik dat ik psycholoog wilde worden. Ik wilde Chinese scholieren en jongeren helpen die, net als ik, veel last hebben van stress door school. De school waarop ik zat staat bekend om zijn competitieve aard. Ook vroegen mijn ouders mij vaak betere cijfers te halen. Daardoor voelde ik me gestrest en

onzeker en maakte ik me zorgen over of ik wel zou kunnen studeren. Ik zag dat mijn vrienden in een soortgelijke situatie zaten en dat niemand bij een psycholoog kon aankloppen, die waren er te weinig in de stad waar we woonden. Zelf bezocht ik wel een tijdje een psycholoog, maar ik voelde me niet gesteund.

Aanvankelijk begon ik aan een bachelor psychologie aan de *Education University of Hong Kong*, maar daar was ik ontevreden over. Onder meer omdat ik vond dat er te weinig psychologievakken gegeven werden. Het programma was een beetje

ingericht volgens de Amerikaanse stijl en had veel algemene vakken. Ik wilde juist graag volledig op psychologie focussen. Daarnaast voelde ik me vanwege alle protesten in 2019 in de stad onveilig daar.¹

Een aantal universiteiten in Nederland bood een Engelstalige bachelor aan. Daarbij is het collegegeld relatief laag in Nederland. Dus meldde ik me aan voor de Universiteit van Amsterdam en de Universiteit Leiden en werd tot die laatste toegelaten.

In de zomer van 2020 stapte ik op het vliegtuig naar Nederland – midden in de coronacrisis. De eerste twee weken moest

¹ De massale protesten in Hongkong waren aanvankelijk gericht tegen de zogenoemde uitleveringswet, een wet die China de mogelijkheid zou geven verdachten uit Hongkong te arresteren en te berechten. Hoewel de wet uiteindelijk ingetrokken werd, bleven de protesten aanhouden, zich ditmaal kerend tegen de algehele invloed van China op Hongkong.

‘Ik wil Chinese scholieren en jongeren helpen die, net als ik, veel last van stress hebben door school’

China vind ik minder groot dan ik had verwacht. Gek genoeg voelt het niet altijd alsof ik heel ver van huis ben. Ik was bang dat ik heel anders zou moeten gaan eten, dat er bijvoorbeeld nergens sojasaus te vinden zou zijn. Maar niets bleek minder waar, het aanbod aan Aziatische producten is enorm.

Het grootste verschil in het dagelijks leven is het verkeer. De regels en borden hier zijn compleet anders dan in China. Het duurde een tijdje voor ik uitgevonden had wie nu voorrang had op een kruispunt en wat al die driehoeken betekenen.

In het begin van het eerste jaar haalde ik slechte cijfers. Ik vond het moeilijk om bij te blijven en alle artikelen te lezen. Ik overwoog te stoppen. Nu gaat het heel goed, ik volg zelfs het Honours College (een programma waarmee studenten dertig extra studiepunten kunnen behalen door onderzoek te doen, vakken te volgen of aan projecten te werken, *red.*). Vorig jaar, in mijn tweede jaar, heb ik dan ook bijna 92 studiepunten gehaald (één jaar is normaal gezien 60 punten, *red.*). Mijn voornemen is wel om dit jaar iets meer van mijn vrije tijd te gaan genieten. Het plan is om meer lessen te volgen bij het Universitair Sportcentrum en hier met een aantal vrienden kerst te vieren.

Ik weet niet zo goed waarom mijn start zo moeizaam was. Misschien moest ik wennen aan alle veranderingen. In Hongkong waren er minder tentamens en werd je aanwezigheid bij zowel colleges als werkgroepen bijgehouden. Hier in Leiden wordt er

een groter beroep op je eigen verantwoordelijkheid gedaan en moet je zelf leren hoe je je tijd efficiënt kan indelen.

Door de coronacrisis was het niet gemakkelijk anderen te leren kennen. Toen al het onderwijs online gegeven werd, heb ik dat ook een tijdje vanuit China gevolgd. Het was fijn om al mijn vrienden en familie weer te zien. Helaas is het bij die ene keer gebleven, de coronacrisis maakte dat ik niet makkelijk heen en weer kon vliegen. Ik hoop echt dat ik ze volgende zomer weer kan zien.

Uiteindelijk zou ik nog steeds graag scholieren in China willen helpen om met stress en prestatiedruk om te gaan. Maar eigenlijk wil ik eerst promoveren en bij een internationale organisatie als de Verenigde Naties of Artsen zonder Grenzen werken. Misschien dat ik mijn master wel in een Engelstalig land ga doen, want ik maak me zorgen over hoe ik hier ooit een klinische stage ga vinden terwijl ik geen Nederlands spreek. Ik heb geprobeerd Nederlands te leren, maar dat vind ik echt heel moeilijk. Wat dat betreft was het makkelijker geweest als ik in China had gestudeerd.

Gaan studeren aan de andere kant van de wereld heeft mij vooral meer zelfvertrouwen gegeven. Ik weet nu dat ik slim genoeg ben om psychologie te studeren, en ook nog eens in een vreemd land. Ik geloof veel meer in mezelf dan voordat ik hier kwam. En ik wil nog even kwijt dat ik heel veel aardige mensen ben tegengekomen hier, die me ook nog eens bij van alles wilden helpen en ondersteunen.’

ik in een quarantainehotel verblijven.

Toen mijn quarantaineperiode erop zat, ben ik Leiden te voet gaan verkennen. Ik was onder meer onder de indruk van alle mooie bruggen hier. De eerste dagen verdwaalde ik nogal eens, en mensen om mij heen boden me spontaan hulp aan. Dat maakte indruk. Het was een goede start, daardoor voelde ik me meteen al thuis. Ter ontspanning loop ik nu nog af en toe een rondje door de stad.

Voordat ik naar Leiden kwam, kende ik Nederland vooral van de schilder Vincent van Gogh en ik wist dat Albert Einstein in Leiden verbleef. Inmiddels ben ik erachter dat hij zelfs een tijdje heeft gelogeerd in het straatje waar ik in het begin woonde, aan de Hooigracht. Heel bijzonder.

VERKEER

De verschillen tussen Nederland en

FUSIE NIP EN NVGZP: EEN TERUGBLIK

GELUKKIG WEER
SAMEN

Op 1 oktober fuseerden het Nederlands Instituut van Psychologen (NIP) en de Nederlandse Vereniging voor Gezondheidspsychologie (NVGZP) tot een beroepsvereniging. Achter dit heuglijke nieuws schuilt een hele geschiedenis. Want in 2012 splitste de NVGZP zich juist van het NIP af, uit onvrede. Wat was er aan de hand? Wat is er inmiddels veranderd? Een terugblik met Giovanni Timmermans, Huib van Dis en Gerdien Schuitemaker. 'Het is niet altijd onwil geweest. Het heeft ook te maken met niet weten hoe het moet.'

HOE WAREN JULLIE DESTIJDs BETROKKEN BIJ DE
OPRICHTING VAN DE NVGZP?

Giovanni Timmermans: 'Ik zat in het hoofdbestuur en ook in de sector gezondheidszorg (sector G). Er waren altijd al conflicterende situaties tussen sector G en de sector Kinder- en Jeugd (K&J) omdat beide sectoren vaak tegenstrijdige belangen hadden, waardoor het hoofdbestuur geen besluiten kon nemen zonder een van de twee sectoren in problemen te brengen. Zo was sector G bezig met de BIG-registratie (Beroepen in de Individuele Gezondheidszorg) voor gz-psychologen en specialisten, terwijl de sector K&J ook zo'n soort registratie op overheidsniveau wilde.'

Huib van Dis: 'Ik was voorzitter van sector G, maar kreeg op een gegeven moment zoveel problemen met het hoofdbestuur, onder andere over die BIG-registraties, dat ik in mei 2012 mijn voorzitterschap opgaf. Daarop ontstond een spontane steunactie van klinisch psychologen die vonden dat een aparte vereniging opgericht moest worden. Men verzamelde honderd handtekeningen voor een nieuwe vereniging en dat was het startpunt van het NVGZP.'

Gerdien Schuitemaker: 'Ik zat bij de sectie PAZ (Psychologen Algemene en Academische Ziekenhuizen, onderdeel van het NIP, red.). Toen ik lid werd van de visitatiecommissie, begon ik steeds meer last te krijgen van het NIP. Het NIP wilde een soort algemene, maar zeer beperkte visitatie voor alle psychologen ontwikkelen, terwijl wij als ziekenhuispsychologen ons eigen inhoudelijke systeem hadden dat aansloot bij de andere specialismen in het ziekenhuis. Het NIP

Gerdien Schuitemaker

FOTO: MERLIJN JANSSEN STEENBERG

verbood ons door te gaan met ons visitatiesysteem. Er waren meer onderwerpen waarbij het NIP ons eerder tegenwerkte dan hielp. We hebben destijds voor de zekerheid zelfs een schaduwvereniging opgezet, de LVMP (Landelijke Vereniging Medische Psychologie). Van daaruit kunnen we dingen organiseren als we het NIP niet meekrijgen. Zo hebben we ons visitatiesysteem overgezet naar de LVMP. Maar het is geen optimale oplossing, want we zijn een relatief kleine vereniging, kunnen niet bij alle landelijke overleggen aanschuiven en hebben zo beperkt zeggenschap. Toen de NVGZP werd opgericht, ben ik als een van de eerste honderd leden onmiddellijk lid geworden. Overigens bleef ik altijd hopen op een terugkeer naar het NIP en heb mijn lidmaatschap altijd aangehouden.'

'Ik bleef altijd hopen op een terugkeer naar het NIP, ik heb mijn lidmaatschap altijd aangehouden'

WAAROM BOTERDE HET NIET?

Timmermans: 'Volgens mij speelden er geregeld conflicten op persoonlijk vlak waardoor men niet aan de inhoud toekwam. En men kwam maar moeilijk tot elkaar. Het NIP beschouwde zichzelf als de vertegenwoordiger van alle psychologen in Nederland, maar

er waren ook andere partijen actief. Het leek soms wel een wedstrijd wie er het eerst bij het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, (VWS) zat. Dan zaten er bijvoorbeeld al bestuurders van de eerstelijnspsychologen op het ministerie, terwijl het NIP nog niet eens was uitgenodigd. Dat kwam de samenwerking niet ten goede. Het ministerie vond al die kleine partijen lastig en wilde één aanspreekpunt hebben voor de gz-psychologie. Daarom ontstond het idee om de Federatie van Gezondheidszorg Psychologen en Psychotherapeuten (FGZPT) op te richten. De Nederlandse Vereniging van Pedagogen en Onderwijskundigen (NVO) en de Nederlandse Vereniging voor Psychotherapie (NVP) waren ook belanghebbenden evenals het NIP. Onder druk is uiteindelijk de samenwerking tot stand gekomen en dat heeft goed uitgepakt: de FGZPT is een uitstekende club geworden.

In het hoofdbestuur van het NIP zaten destijds zowel wetenschappers als praktiserend werkenden. Het was lastig om de problemen die in de praktijk speelden te doorgronden, waardoor het idee ontstond dat er voor de praktisch werkende psychologen weinig aandacht was. Door alle tegenstellingen werden nauwelijks knopen doorgehakt. Soms hadden we hoofdbestuursvergaderingen en dan zag je de voorzitters van de verschillende sectoren, waaronder ook sector G, vergeefs hun best doen de belangen van de sector naar voren te brengen. Ik zat soms na vier uur vergaderen in mijn auto en vroeg me af: maar wat hebben we nu in hemelsnaam nu besloten? Dat was volgens mij mede oorzaak van de afsplitsing van de NVGZP.

Later wilde de NVGZP ook bij de FGZPT en dat leverde door de geschiedenis veel problemen op. In het begin wilde het NIP dat niet. Via moeizame besprekingen is het uiteindelijk wel gelukt. Binnen de FGZPT verliep de samenwerking tussen het NIP en de NVGZP soepel en ook daarbuiten zag je de onderlinge sfeer sterk verbeteren.'

Van Dis: 'De voorzitters van het NIP kwamen op een gegeven moment uit de politiek, men wilde "krachtige" kopstukken, ex-politici met een goede band met Den Haag. Maar het werkte niet, want deze voorzitters hadden onvoldoende kennis van het beroepsveld en hadden er ook geen belangstelling voor.'

Timmermans: 'Ze stonden te ver af van het vak, hadden een te brede focus. Een goede voorzitter moet

uit het veld komen of daar op zijn minst veel feeling mee hebben.'

HERKENT U DE PIJNPUNTEN?

Schuitemaker: 'Ik heb verslagen gelezen van gesprekken tussen het NIP en de inspectie, en dacht: ze vertellen elkaar hoe belangrijk ze zelf zijn en hoe belangrijk dit jaarlijkse gesprek is, maar inhoudelijk werd het niet. Terwijl er voor psychologen allerlei belangrijke onderwerpen spelen, zoals dat allerlei niet BIG-geregistreerde zorgverleners een eigen hulpverleningspraktijk kunnen opzetten. Het gevolg was dat daarmee voor verwijzers en hulpvragers onduidelijk is wat hun bekwaamheden zijn. En het NIP deed daar niets aan. Ook probeerden we als PAZ-bestuur destijds een gesprek met de bestuursvoorzitter te krijgen om over de problemen van de psychologen in ziekenhuizen te praten, zoals het belang van BIG-registraties in de gezondheidszorg en ons visitatiesysteem dat we wilden voortzetten. Na een eerste gesprek beloofde de bestuursvoorzitter snel een tweede gesprek te plannen over mogelijke oplossingen, maar dit gesprek heeft ondanks herhaaldelijk aandringen nooit plaatsgevonden.'

Van Dis: 'Voor mij was de belangrijkste reden om uit het NIP te stappen het grote verschil van mening over de BIG-registratie. Het bestuur van het NIP wilde aan de eigen registratie vasthouden en was daarom tegen de wet BIG.'

Ook over de titulatuur verschilden we van mening. We stevenden af op gz-psycholoog, de klinisch psycholoog en de klinisch neuropsycholoog, maar het NIP wilde iets anders. Het moest: psycholoog NIP/gezondheidszorg/specialist of generalist worden.

Daarnaast ging het over de afvaardiging naar het Capaciteitsorgaan, een orgaan dat bepaalt hoeveel opleidingsplaatsen voor de BIG er landelijk moeten komen. We wilden dat iemand vanuit de sector G bij dat overleg zou aanschuiven, want die weten waarover het gaat. Maar de directeur wilde er zelf in gaan zitten en toen lekte alle informatie bij ons weg. We hebben er nog steeds last van, er zijn nog steeds niet genoeg gz-opleidingsplaatsen.'

Schuitemaker: 'Door dat tekort is er nu een chronisch tekort aan gz-psychologen. Daarom worden masterpsychologen in die functie aan het werk gezet, instellingen nemen ze aan omdat ze beschikbaar en

Huib van Dis

FOTO: MERLIJN JANSSEN STEENBERG

‘Ik gaf mijn voorzitterschap op. Daarop ontstond er een spontane steunactie van klinisch psychologen. Dat was het startpunt van de NVGzP’

goedkoper zijn, maar masterpsychologen zijn er onvoldoende voor geëquipeerd.’

Timmermans: ‘Ze waren bang dat als er een BIG-registratie komt en de NIP-registratie daardoor minder zou worden, alle leden zouden weglopen – wat overigens nooit is gebeurd. De sector Jeugd wilde ook een BIG-registratie hebben. Maar dat is anders gelopen. De orthopedagoog-specialist is een BIG-be-

roep geworden en de K&J-psycholoog niet. Erg vervelend, waarbij ik denk dat als het NIP en het NVO anders samengewerkt zouden hebben, dit mogelijk anders geweest zou zijn.’

Van Dis: ‘Ander probleem was het Eerder Verworven Competenties (EVC-)traject. Het idee was dat basispsychologen met veel ervaring in de ggz of de ouderenzorg, die dus al werkend competenties hebben verwor-

ven, niet meer de hele gz-opleiding hoeven te doen, maar specifieke vrijstellingen zouden kunnen krijgen. Het NIP was tegen de BIG-registratie en de gz-opleiding, dus werd ook deze ontwikkeling gebruuskeerd. Overigens was het geen discussie met het bestuur. Het probleem lag bij de samenwerking met het bureau, dat werd aangestuurd door de toenmalige directeur. Daardoor verzandde het project.'

Timmermans: 'Zo zijn er rare ontwikkelingen ontstaan, waardoor psychologen die in het buitenland een diploma haalden of werkervaring opdeden, minder strenge adviezen kregen dan psychologen die in Nederland bleven. Dat geeft bij menigeen een onrechtvaardig gevoel.'

Schuitemaker: 'Ook de discussie over hbo-psychologen is zoiets. Die moesten lid kunnen worden van het NIP, vond het hoofdbestuur. Maar waarom ben je zo enthousiast over de hbo-psychologen, als je de BIG-geregistreerde psychologen stelselmatig negeert of niet ondersteunt? Waar gaat het je dan om? Om het aantal leden? Geld?'

IS MET DE WIJSHEID VAN NU DE WET BIG DE GROTE SPLIJTZWAM GEWEEST?

Schuitemaker: 'Daar is wel veel strijd om geweest. Maar de Wet BIG heeft gezorgd voor een enorme impuls aan de kwaliteit van de psycholoog in de gezondheidszorg. Het gaf een boost aan de kwaliteit en de positionering van de psycholoog in het werkveld van de gezondheidszorg. Voorheen was de psychiater de baas en je was als psycholoog een soort hulppersoneel, net als de andere disciplines. Sinds de BIG-registratie zijn we gelijkgeschakeld en hebben we onze eigen professionele autonomie. BIG-geregistreerde psychologen zijn ook zelf tuchtrechtelijk aansprakelijk. Aanvankelijk zag het NIP dat niet in, nu wel, en daarmee is de angel uit het conflict gehaald.'

HOE MOET DE NIEUWE VERENIGING ERUIT ZIEN?

Schuitemaker: 'Het bestuur moet bereid en in staat zijn zich te verdiepen in wat er binnen de werkvelden speelt. De vereniging moet in gesprek gaan en luisteren naar psychologen uit de verschillende werkvelden. Dan maakt de nieuwe organisatie veel beter gebruik van de kennis die er is bij de leden. En neem dat mee naar de overleggen waar je als bestuurder bij zit.'

Van Dis: 'Ik ben optimistisch over het huidige duo van de directeur en voorzitter, met de gekwalificeerde aanvulling uit de NVGZP in het algemeen bestuur.'

Schuitemaker: 'Een belangrijke les van de breuk destijds is wel geweest dat het heel erg in de personen zit. En de huidige directeur en de huidige voorzitter lijken integer en betrouwbaar.'

Timmermans: 'Daarom is het goed gekomen. Ik had alle vertrouwen in de nieuwe voorzitter van het NIP, in de directeur, maar ook in de laatste twee voorzitters van het NVGZP. Ik wist dat de verenigingen elkaar zouden vinden. Een van de dingen die ik bestuurlijk door de jaren heen geleerd heb, is dat de persoonlijke verbindingen tussen mensen belangrijk zijn om samenwerking tot stand te brengen. Als die verbinding goed is, worden de verschillende ideeën en standpunten sneller tot één geheel gemaakt. Onderling vertrouwen is daarbij van het grootste belang en daarom zie ik de huidige samenwerking een goede kans van slagen hebben.'

EN HOE ZIEN JULLIE DE TOEKOMST?

Schuitemaker: 'Ik zou willen dat alle splinterverenigingen zich uiteindelijk bij het NIP voegen. Maar dan moet er wel een andere cultuur zijn, men moet luisteren naar degenen die het werk doen. Hen ook meenemen naar landelijke overleggen.'

Timmermans: 'Zo'n samenvoeging zou mooi zijn, dat alle partijen bij elkaar komen, ook de pedagogen in één Huis van de Psychologie en Pedagogiek. Ook naar buiten toe ben je dan veel zichtbaarder en invloedrijker.'

Van Dis: 'Vergelijk het met de medisch specialisten. Die maken ook ruzie, maar dat komt nooit naar buiten. Het gaat goed omdat ze een federatief samenwerkingsmodel hebben en uitgaan van het subsidiariteitsbeginsel. Op zo'n federatie voor psychologen hoop ik uiteindelijk ook.'

MOET DE GEFUSEERDE VERENIGING DIENSTBAAR ZIJN AAN WAAR DE PSYCHOLOGIE IN HET ALGEMEEN VOOR STAAT: WAARDIGHEID IN ONGANG MET MENSEN EN ALS HET KAN MENSEN HELPEN? KAN DIE BASALE SCHATPLICHTIGHEID EEN LEIDENDE STURING GEVEN?

Schuitemaker: 'Absoluut.'

Timmermans: 'Overigens wil ik benadrukken, dat hoewel dingen zijn misgegaan, het niet altijd onwil is

Giovanni Timmermans

FOTO: MERLIN JANSSEN STEENBERG

geweest. Het heeft ook te maken met niet weten hoe het moet.'

Van Dis: 'Soms was het beslissingsangst en soms behoefte aan macht. En als die twee factoren gecombineerd in een bestuur zitten, kunnen ze elkaar in de greep houden. Daar hebben we voorbeelden van gezien. Terwijl je moet luisteren naar alle geledingen en daarna beslissen. En met die beslissing hoef je het niet altijd eens te zijn. Als bestuurders maar uitleggen waarom ze bepaalde dingen hebben besloten.'

Schuitemaker: 'Dan blijf je betrouwbaar. En mensen zien dat het een zinnige beslissing is, ook al is het niet de hunne.'

Drs. Geertje Kindermans en dr. Vittorio Busato zijn resp. schrijvend redacteur en hoofdredacteur van De Psycholoog.

'De persoonlijke verbindingen tussen mensen zijn belangrijk om samenwerking tot stand te brengen, het gaat eigenlijk minder om de ideeën en de standpunten'

Deze rubriek belicht onderzoek waaraan de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) een Veni-, Vidi- of Vici-beurs heeft toegekend.

PROBLEMEN MET VERGETEN

Conny Quaedflieg, universitair docent en onderzoeker aan Maastricht University, ontving in 2019 een Veni-subsidie voor haar onderzoek naar hoe belangrijk actief vergeten is en hoe stress daar weer invloed op heeft.

Mensen leggen doorgaans de nadruk op de negatieve kant van stress, maar je kunt ook naar de andere kant kijken: wat kunnen we leren van mensen die goed met stress omgaan? Dat was voor neuropsychologe Conny Quaedflieg het uitgangspunt van haar onderzoek. In haar Veni-project *Forget about it* focust ze zich op de invloed van stress op actief vergeten.

Het meeste geheugenonderzoek kijkt naar het onthouden, Quaedflieg richt zich juist op het vergeten. 'Je bent doorgaans bang om dingen te vergeten, zoals de verjaardag van je vader, een doktersafpraak, of waar je je sleutels hebt gelegd. Maar vergeten is niet zo'n passief proces als lang is gedacht. Inmiddels gaat de wetenschap ervan uit dat vergeten inspanning vereist. We denken zelfs dat niet het opslaan van informatie het hoofdproces van het geheugen is, maar het vergeten. Dus: je onthoudt doordat je veel andere dingen vergeet.'

Uit onderzoek blijkt dat als mensen gestimuleerd worden om actief iets te vergeten, de herinneringen daadwerkelijk minder levendig worden. Hoe mensen het doen, is niet duidelijk, maar ze proberen gewoon de gedachten aan een herinnering weg te drukken. Vergeten lukt echter niet in één keer, je moet dit proces een aantal keer uitvoeren voordat

je iets begint te vergeten. Quaedflieg: 'Het effect is subtiel. Dat je hele stukken uit het geheugen kunt wissen, is volgens mij science fiction. De geheugeninhoud blijft ergens aanwezig, maar je kunt hem wel minder toegankelijk maken.'

De hippocampus is van belang bij het opslaan en ophalen van informatie in het geheugen en dus bij vergeten. Daarbij functioneert de hippocampus als een soort register. De geheugeninhoud is daar niet zelf te vinden, maar het register weet waar in het brein het zich dan wel bevindt. Daarnaast is de prefrontale cortex, het gebied voor in het brein, nog van belang voor actief vergeten.

Quaedflieg: 'Als je iets actief wilt vergeten, wordt dat gebied actief en zet een rem op de hippocampus, die daarop minder activiteit vertoont, zodat het moeilijker wordt om iets uit het geheugen op te halen.' In haar promotieonderzoek vond Quaedflieg dat stress vooral op de frontale gebieden inwerkt. Daarom vroeg ze zich af of stress actief vergeten verslechtert.

NEGATIEVE GEDACHTEN

Quaedflieg onderzoekt actief vergeten in combinatie met stress. Al langer is bekend dat stress invloed heeft op het geheugen. Quaedflieg: 'Mensen die traumatische ervaringen hebben meegemaakt en met PTSS kampen, hebben problemen met vergeten. Ze krijgen ongewenste flashbacks van de traumatische gebeurtenissen. Maar ook mensen met een depressie of angststoornis hebben problemen met vergeten: ze blijven vaak aan negatieve dingen denken. We denken dat stress hierbij vaak een rol speelt.'

Eerst heeft Quaedflieg dit vraagstuk onderzocht bij gezonde personen. In haar onderzoek¹ strest ze gezonde proefpersonen in het lab voordat ze aan hen vraagt actief een angst te vergeten. Hoe doet ze dat? Quaedflieg: 'Misschien ga je me gemeen vinden.' Ze aarzelt, maar legt het dan toch uit. 'We hebben in Maastricht een taak ontwikkeld, de Maastricht acute stresstaak. Die bestaat uit twee onderdelen. Mensen moeten

VENI
VIDI
VICI

‘Vergeten vereist inspanning’

gestrest is of bij meer of minder levendige angsten,’ legt Quaedflieg uit. In een tweede studie gaat Quaedflieg de stresshormonen cortisol en noradrenaline apart bekijken. ‘We herhalen de test, terwijl we via medicijnen een van de twee hormonen hebben geblokkeerd. In een derde conditie blokkeren we geen van tweeën en de vierde is de controleconditie. Zo achterhalen we wat de invloed van beide hormonen op het vergeten is,’ legt ze uit.

Om de rol van specifieke hersengebieden in ‘actief vergeten onder stress’ te onderzoeken wordt hersenstimulatie, Transcraniële Magnetische Stimulatie (TMS), gebruikt. Het idee is bepaalde delen van de hersenen die extra actief worden bij een vergeettaak onder stress lam te leggen. Zo wil Quaedflieg kijken of het negatieve effect van stress op actief vergeten dan weer ongedaan wordt gemaakt.

Quaedflieg wil dit niet alleen bij gezonde proefpersonen uitzoeken, maar ook bij mensen met een angststoornis. En ze wil weten of er preventief iets kan gebeuren, bijvoorbeeld mensen via cognitieve gedragstherapie leren actief te vergeten. Maar zo ver is ze nog lang niet, tegen die tijd liggen de drie jaar waarin ze haar Veni-project moet uitvoeren, waarschijnlijk al ver achter haar.

hun hand in ijswater houden, zonder te weten hoe lang. Dat is al vervelend, maar ze worden ook gefilmd, zien zichzelf op een monitor voor zich en mogen niet naar hun hand kijken, want anders zegt de proefleider er iets van. Van deze taak krijgen ze fysieke én sociale stress.’

In de tweede fase moeten ze terugtellen van een random nummer van vier getallen in stappen van zeventien en dat alles in het Engels. En als ze een fout maken, zegt een strenge proefleider dat het over moet. Ook dat is stressvol; zo’n tachtig procent van de proefpersonen raakt behoorlijk gestrest, zo’n twintig procent niet. Quaedflieg: ‘We meten de stress via bloeddruk en stresshormonen en vragen naar de subjectieve stresservaring via een vragenlijst.’

TWAALF ANGSTEN

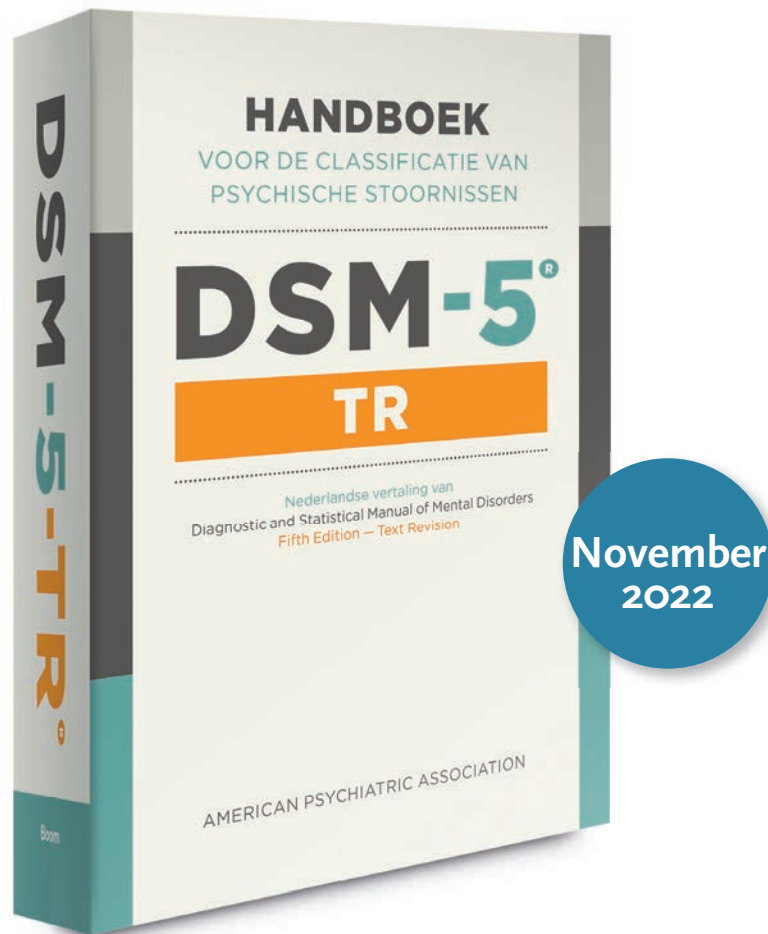
Na de stressinductie doen de proefpersonen de actief-vergeten-taak. Quaedflieg: ‘We vragen iedere proefpersoon vooraf minimaal twaalf angsten te noteren. Ze moeten iedere angst in één woord

samenvatten en een hint verzinnen die ermee te maken heeft. Zo had een proefpersoon de angst dat haar ouders zouden scheiden. Haar hint was “rode tafel”, want haar ouders kregen een keer ruzie aan de rode keukentafel. De angsten worden vervolgens gescoord op levendigheid, frequentie en hoe negatief ze worden ervaren.’

Met deze omschrijvingen van de angsten wordt de actief-vergeten-taak gedaan. Bij de helft van de angsten krijgen proefpersonen eerst een van hun hintwoorden aangeboden en vervolgens moeten ze zich een minuut lang de angst zo goed mogelijk inbeelden. Bij de andere helft krijgen ze de instructie om na het hintwoord actief niet aan de angst te denken, maar gedachtes eraan te onderdrukken. Dat lukt niet altijd – dat heet dan een intrusie. Maar soms lukt het wel. ‘We willen kijken wat er in het brein gebeurt wanneer het lukt en wanneer het niet lukt. We willen ook weten of het in speciale gevallen wel of niet lukt, bijvoorbeeld als iemand meer

¹ Zie ook:
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0306453022001159>
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0306453020302110>

Verwacht: DSM-5-TR

Belangrijkste wijzigingen in deze revisie:

- De teksten van meer dan zeventig stoornissen zijn aangescherpt en geactualiseerd.
- De persisterende-rouwstoornis is toegevoegd.
- Er komen onder andere nieuwe codes voor het rapporteren van suïcidaal gedrag en niet-suïcidaal zelfbeschadigend gedrag.
- De ICD-9-CM-codes zijn vervangen door ICD-10-codes.

